

YLEISEN KIRJASTON ROOLI VIDEONHANKINTAKANAVANA
– TUTKIMUS ELOKUVAHARRASTAJIEN VIDEONHANKINNASTA TAMPEREELLA

Laura Mäkelä

Pro gradu -tutkielma

Syyskuu 2003

Informaatiotutkimuksen laitos

Tampereen yliopisto

Tampereen yliopisto
Informaatiotutkimuksen laitos

MÄKELÄ, LAURA: Yleisen kirjaston rooli videonhankintakanavana – tutkimus elokuvaharrastajien videonhankinnasta Tampereella

Pro gradu -tutkielma, 84 sivua, 9 liitesivua
Informaatiotutkimus
Syyskuu 2003

Video-ohjelmat ovat kuuluneet kirjastoaineistoihin 1980-luvun loppupuolelta lähtien. Yleisissä kirjastoissa on pyritty luomaan monipuolinen ja videovuokraamoiden tarjonnasta poikkeava videokokoelma, joka täyttäisi kaupallisen tarjonnan jättämää vaihtoehtoisen elokuvatuotannon puutetta.

Tässä tutkimuksessa selvitettiin yleisen kirjaston roolia videonhankinnassa ja kirjastoaineiston merkitystä elokuvaharrastuksessa. Aihetta käsiteltiin tarkastelemalla siihen liittyvää teoreettista kirjallisuutta ja sitä koskeneita empiirisiä tutkimuksia. Lisäksi toteutettiin lomakekysely elokuvissa kävijöiden keskuudessa Tampereella. Kyselyvastauksia kerättiin elokuvateattereiden auloissa joulukuussa 2002 ja tammikuussa 2003. Tutkimuksen aineisto muodostui 186 vastaajan täyttämästä kyselylomakkeesta. Lomakkeiden muuttujatietoja analysoitiin SPSS-tilasto-ohjelmalla pääasiassa ristiintaulukointia ja siihen liittyvää khiin neliö -testiä käyttäen. Saadut tulokset tulkittiin ja niitä verrattiin aikaisempien tutkimusten tuloksiin.

Keskeiseksi tulokseksi saatiin, että yleinen kirjasto ei ole erityisen tärkeä videonhankintakanava tamperelaisten elokuvaharrastajien keskuudessa. Elokuvia vuokrataan useammin kuin lainataan ja vuokraamon palveluita arvostetaan kirjaston videopalveluita enemmän. Kirjaston videokokoelmilla on kuitenkin merkitystä videonhankinnassa. Kirjaston videoaineiston parhaina puolina pidetään vaihtoehtoisempien ja klassikkoelokuvien tarjontaa sekä palvelun maksuttomuutta. Kirjaston videokokoelmien tehtävänä onkin ennen kaikkea monipuolistaa elokuvatarjontaa ja tarjota mahdollisuus elokuvien hankkimiseen maksutta. Kyselyn mukaan kirjastoihin kuitenkin toivotaan lisää uutuuselokuvia, mistä tulee se vaikutelma, että kirjastojen ja vuokraamoiden videotarjonnan toivotaan muuttuvan samankaltaiseksi. Tuloksista voitiin lisäksi päätellä, että kirjastot voisivat kehittää videopalvelujaan valvomalla videoaineiston kuntoa tarkemmin ja hankkimalla suosituimmista elokuvista useampia kopioita.

avainsanat: yleiset kirjastot ; videot ; elokuvat ; audiovisuaalinen aineisto ; videonhankinta

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
2 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS	5
2.1 KESKEISET KÄSITTEET	5
2.1.1 Elokuva ja elokuvaharrastus.....	5
2.1.2 Videolaite ja video-ohjelma	7
2.1.3 Videon välitys- ja hankintakanavat.....	9
2.1.4 Videolainaaaja ja videovuokraaja	10
2.2 YLEISÖTUTKIMUS	11
2.2.1 Video- ja elokuvayleisö.....	13
2.2.2 Video ja yleisön valta.....	14
2.3 VIDEOIDEN LAINAUSTA JA VUOKRAUSTA KOSKEVIA TUTKIMUKSIA	15
2.4 ELOKUVAKULTTUURIN TARKASTELUA.....	19
2.5 VIDEOKULTTUURIN PIIRTEITÄ	22
2.5.1 Kirjastojen videotointiminta.....	24
2.5.2 Vuokraamojen videokokoelmat	27
2.5.3 Kirjastojen ja vuokraamojen suhde.....	29
2.6 VIITEKEHYKSEN MERKITYS	29
3 TUTKIMUSONGELMAT	31
4 TUTKIMUSMENETELMÄT	33
4.1 KYSELYLOMAKKEEN LAADINTA	33
4.2 TUTKIMUSAINEISTO	35
4.2.1 Tutkimusaineiston keruu	36
4.2.2 Tutkimusaineiston keruun ongelmat	37
4.3 AINEISTON TILASTOLLISEN ANALYYSIN MENETELMÄT	39
4.4 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	41
5 ELOKUVAHARRASTUSTA JA VIDEOIDEN HANKINTAA KOSKEVAT TULOKSET	44
5.1 VASTAAJIEN DEMOGRAFISET PIIRTEET	44
5.1.1 Sukupuoli ja ikä.....	44
5.1.2 Siviilisääty ja lapset.....	46
5.1.3 Koulutustausta ja elämäntilanne.....	47

5.2 KIRJASTON VIDEOAINEISTON ASEMA ELOKUVAHARRASTUKSESSA	49
5.2.1 Elokuvaharrastuksen yleiset piirteet.....	49
5.2.1.1 Videonauhurien ja DVD-laitteiden omistus.....	49
5.2.1.2 Videoiden lainaus	50
5.2.1.3 Videoiden vuokraus.....	51
5.2.1.4 Elokuvateatterissa käynti.....	53
5.2.1.5 Elokuvien katselu televisiosta, kaapelikanavilta ja Internetistä....	54
5.2.1.6 Videoiden osto.....	55
5.2.2 Kirjaston ja vuokraamon videokokoelmien tärkeys.....	56
5.2.3 Kirjaston ja vuokraamon videopalveluiden arvostus	58
5.3 VIDEON HANKINTAKANAVIEN KÄYTTÖ JA HANKINTAKANAVAN VALINTAAN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT	60
5.3.1 Tärkeimmät videonhankintakanavat	61
5.3.2 Kirjaston vahvimmat ja heikoimmat puolet hankintakanavana	63
5.3.3 Vuokraamon vahvimmat ja heikoimmat puolet hankintakanavana	64
5.4 ELOKUVAN VALINNAN PERUSTEET	65
5.5 LAINATUIMMAT JA VUOKRATUIMMAT ELOKUVAN LAJITYYPIT JA TUOTANTOMAAT	67
5.5.1 Lainatuimmat ja vuokratuimmat elokuvan lajityypit	67
5.5.2 Lainatuimmat ja vuokratuimmat elokuvan tuotantomaat.....	71
5.6 KIRJASTON JA VUOKRAAMON VIDEOAINEISTOJA KOSKEVAT MIELIPITEET JA TOIVEET.....	72
5.6.1 Kirjaston ja vuokraamon videovalikoimien parhaat puolet ja pahimmat puutteet	72
5.6.2 Toiveet kirjaston ja vuokraamon videovalikoimien suhteen.....	73
 6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	75
 LÄHTEET	81
 LIITTEET.....	84

1 JOHDANTO

Yleisestä kirjastolaitoksesta on muotoutunut Suomessa vuosien mittaan merkittävä uudenlaisten palvelujen tarjoaja, joka antaa kansalaisille mahdollisuuden käyttää Internetiä sekä lainata videoelokuvia ja CD-levyjä maksutta. Elokvateattereiden voidessa entistä paremmin ja videovuokraamoiden porskuttaessa tasaista tulosta on maamme elokuvatarjonnassa kuitenkin tiettyjä puutteita: vanhaa suomalaista elokuvaa ei vuokraamoista paljoa löydy, eivätkä kaikkien tulot riitä myyntikasettien ostamiseen. Puute on vielä pahempi ns. klassikkoelokuvien kohdalla. Jos haluaa katsella vaikkapa Godardin tai Bergmanin tuotantoa, joutuu joko odottelemaan television elokuvateemasarjoja tai menemään kirjastoon. Kirjastoissa panostetaan yhä videovuokraamoiden tarjonnasta poikkeavan kokoelman kehittämiseen ja kotimaisen tuotannon laajaan tarjontaan.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan videolla levitettävien elokuvien lainausta ja vuokrausta. Aihetta on jo käsitelty useissa selvityksissä ja opinnäytetöissä, mutta nimenomaan *kirjastojen asemaa* videoiden hankintakanavana on tarkasteltu vain parissa tutkimuksessa. Edelliset aihetta koskevat tutkimukset ovat joka tapauksessa harvalukuisia ja tarkastelevat aihetta hieman erilaisista näkökulmista kuin tämä tutkimus.

Ajatus videolainauksesta koskevan tutkimuksen toteuttamisesta nousi kiinnostuksestani elokuvaan ja elokuvakulttuuriin. Myös video itsessään on hyvin mielenkiintoinen tutkimuksen kohde, sillä – kuten Juha Herkman toteaa kirjassaan "Audiovisuaalinen mediakulttuuri" (Herkman 2001, 61) – videolla on ollut vaikutusta niin median tuotantotapoihin kuin sen vastaanottoon, sekä audiovisuaalisen ilmaisun estetiikkaan. Näin ollen video ei suinkaan ole vain elokuvan katsomisen väline tai television apupoika, vaan sillä on oma erityisluonteensa, omat yleisönsä ja omat välityskanavansa.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millainen merkitys yleisillä kirjastoilla on videoelokuvien hankintakanavana. Keskeisenä tutkimusongelmana on, millainen *rooli* kirjastoissa saatavilla olevilla videokokoelmilla on tamperelaisten elokuvaharrastuksessa. Aihetta lähestytään määrittelemällä keskeiset käsitteet, tarkastelemalla aihetta koskevia teoreettisia pohdiskeluja ja empiirisiä tutkimuksia, sekä kartoittamalla Suomen videokulttuuria (luku 2). Tämän jälkeen, tutkimuksen empiirisessä osassa, eritellään tutkimusongelmat (luku 3), selostetaan käytetyt tutkimusmenetelmät (luku 4) ja esitellään tamperelaisten elokuvissa kävijöiden keskuudessa tehdyn kyselytutkimuksen tuloksia (luku 5). Vastaajien elokuva-harrastuksen piirteitä selvitetään koskien muun muassa elokuvien katselun tiheyttä, videonhankinnassa käytettyjä kanavia ja kirjastojen videopalveluille annettua arvostusta. Tutkimustulosten analyysin myötä pyritään saamaan käsitys niin kirjastoaineiston kuin videovuokraamoiden aineiston merkityksestä videovälityksen kentässä sekä vastaajien toiveista kirjastojen ja vuokraamoiden videoalikoimien suhteen. Yhteenveto tutkimuksen tuloksista ja johtopäätökset esitellään luvussa 6.

2 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS

Tutkimuksen kohteena on tamperelaisten elokuvissa kävijöiden¹ elokuvaharrastus ja videonhankintakanavien valinta ja käyttö. Tutkimuksessa pyritään selvittämään erityisesti *yleisten kirjastojen videoaineistojen roolia videoiden hankinnassa* ja osana elokuvaharrastusta. Kirjastoja ja vuokraamoja koskevia vastauksia vertaillaan keskenään ja tehdään niiden perusteella johtopäätöksiä kirjastojen ja videovuokraamojen suhteesta ja niiden rooleista videon hankintakanavina.

Valitsin tutkimusta kehystämään sellaista teoreettista ja empiiristä tutkimusaineistoa, joka toivoakseni syventää ja kehystää tutkimukseni näkökulmaa ja sen empiirisiä tuloksia. Kokonaisuudessaan tutkimuskirjallisuus, johon olen tutustunut tutkimusta suunnitellessani ja sen aihetta rajatessani on huomattavasti laajempi, kuin mitä tähän päätyntä teksti osoittaa. Olen jättänyt käsittelystä pois aiheen kannalta vähemmän merkityksellisiksi katsomani teoriat ja tutkimukset, vaikka ne kaikki ovatkin olleet tarpeellisia tutkimusaiheen lopullisessa rajauksessa ja tutkimuskysymysten selkeyttämisessä.

2.1 KESKEISET KÄSITTEET

2.1.1 Elokuva ja elokuvaharrastus

Elokuva-käsitteellä voidaan viitata niin elokuvaan audiovisuaalisena ilmaisumuotona kuin elokuvan ympärille kehittyneeseen kulttuuriin. Ensimmäisessä merkityksessään käsite toimii lähinnä yleiskäsitteenä, jolla tarkoitetaan kaikkia fiktiivisiä elokuvia ja

---

¹ Tamperelaisilla elokuvissa kävijöillä tarkoitetaan tutkimukseen liittyvään kyselyyn vastanneita, joiden vastausten katsotaan ainakin jossain määrin edustavan tamperelaisten elokuvaharrastusta yleisemminkin. Tilastollista yleistystä otoksesta tutkimuksen perusjoukkoon eli kaikkiin tamperelaisiin elokuvissa kävijöihin ei kuitenkaan pyritä tekemään, sillä siihen olisi vaadittu huomattavasti suurempi, tilastollisesti edustava, otos.

yleensä myös dokumenttielokuvia. Jälkimmäisessä merkityksessä (elokuva kulttuurina) lähtökohtana on elokuvan ympärille muodostunut kulttuuri, jolloin puhutaan elokuvakulttuurista, "elokuvaan menemisestä", elokuvafaniudesta ja muusta sellaisesta. Tässä tutkimuksessa käsitteellä "elokuva" viitataan molempiin merkityksiin; puheena on toisinaan elokuvien levittäminen videolla (tuotteena), toisinaan taas elokuvaharrastus (kulttuuri).

Elokuva on liikkuvaa kuvaa (*motion picture*), jolla on kuitenkin oma erityisluonteensa vaikkapa tv-sarjaan tai musiikkivideoon verrattuna. Roy Armesin (1988, 34) mukaan elokuvalla on ominaista, että se on julkista viihdettä, jota esitetään teattereissa (tässä tarkoitetaan siis teatterielokuvaa). Sen sijaan muut 1800-luvulla (elokuvan ohella) suosioon nousseet mediat, kuten valokuvauslaitteet ja gramofonisoittimet, ovat kotikeskeisiä, yksityisen piirissä kulutettaviksi tarkoitettuja laitteita. Samaten kaikki myöhemmät audiovisuaaliset mediat, kuten televisio ja videolaite, on Armesin mukaan (mt., 34) suunniteltu kotona kulutettaviksi. Kotikeskeisyys on nykyään leimallista myös elokuvalla (niin kulttuurina kuin tuotteena), sillä yksittäisen elokuvan taloudellinen menestys riippuu pitkälti siitä, kuinka laajalti sitä levitetään videolla ja kuinka monet televisioyhtiöt ostavat sen esitysoikeudet.

John Ellis (1992, 24–25) puolestaan mainitsee teatterielokuvan ominaisuudeksi sen julkisen luonteen lisäksi vielä sen, että elokuva on (yleensä) yksilöllinen teksti ja tapahtuma toisin kuin televisiolle tyypilliset sarjatuotannot. Lisäksi teatterielokuvalla on ominaista suurikokoinen ja yksityiskohtainen kuva, jota katsoja katsoo hyvin keskittyneesti ja keskeytyksettä. Television suhteellisen pientä kuvaahan katsotaan tyypillisesti vilkuillen ja muun toiminnan ohessa. Lisäksi elokuvan ominaisuuksiin kuuluu loogisesti etenevä tarina, jossa tapahtumat kehittyvät jonkin ongelman ympärille, joka sitten tarinan lopussa ratkaistaan. Myös elokuvan katsojalta odotetaan tiettyjä piirteitä: tämän tulisi olla utelias ja innokas saamaan selville, miten tarinan ongelma ratkaistaan ja mitä henkilöhahmoille tapahtuu.

Radion ja television ohjelmista elokuvan erottaa lisäksi se, että elokuvaa levitetään aineellisena tuotteena: filmirullana, VHS-kasettina tai DVD-levynä (Armes 1988, 37). Tästä tuotteesta otetaan kopioita levitystä varten, kun taas radion ja television sisällöissä on kyse mediatekstien välittämisestä suoraan ja elektronisesti (tai digitaalisesti) suurelle

vastaanottajajoukolla (mt., 39). Digitaalinen tekniikka on tosin poistamassa tätäkin erottavaa tekijää, sillä digitaalisen välityksen myötä yksittäisestä elokuvasta ei enää välttämättä tarvitse ottaa aineellisia kopioita, jotta se voitaisiin esittää eri paikoissa.

Vaikka käsillä olevassa tutkimuksessa tutkitaan videoiden lainaamista ja vuokraamista, tutkimuskohteena ovat nimenomaan pitkiä elokuvia sisältävät videot, joten kyse on myös *elokuvaharrastuksesta* yleensä. Elokuvaharrastajilla tarkoitetaan tässä yhteydessä elokuvia ylipäättään katsovia ihmisiä, ei yksinomaan elokuvan suurkuluttajia ja faneja.

2.1.2 Videolaite ja video-ohjelma

Tutkimuksen tarkastelukohteena on elokuvaharrastajien videoelokuvien hankinta, joten videolaite ja video-ohjelma ovat sen keskeisiä käsitteitä. *Videolaitteella* tarkoitetaan videokasettien tai -nauhojen (eli kotilaitteiston ollessa kyseessä VHS-nauhojen) ja DVD-levyjen jälleensoittamiseen tarkoitettuja laitteita, joita ovat VHS-nauhuri (eli videonauhuri) ja DVD-soitin.

Videotekniikan taustalla on magneettinauhan kehittäminen, jota seurasi ensin ääntä tallentavan magnetofonin ja sitten kasettisoitinten ja C-kasettien markkinointi kotikäyttöön (Herkman 2001, 61). Kun magneettinauhalle pystyttiin tallentamaan myös kuvaa, olivat videon tekniset edellytykset valmiina. Videonauhuri kehitettiin kuitenkin alun perin aivan muuhun tarkoitukseen kuin kuluttajamarkkinoille. Ensimmäisenä tämän uuden kuvanauhoitustekniikan ottivat 1950-luvulla käyttöön televisioyhtiöt, jotka vapautuivat näin suorien lähetysten pakosta ja pääsivät tekemään ohjelmia nopeammin ja kevyemmällä kalustolla (Herkman 2001, 62; Videotoimikunnan IV osamietintö 1988, 7).

Videotekniikka kehitettiin siten ensin ammattikäyttöön, televisio-ohjelmien tuotantoa varten. Koteihin video saapui vasta kotivideonauhureiden myötä. Kotivideomarkkinoilla oli aluksi, 1970-luvulla, lukuisia keskenään kilpailevia teknisiä standardeja, kuten Sonyn Betamax ja JVC:n VHS (*Video Home System*) (Herkman 2001, 62; Näränen 1998, 20.) Näistä VHS oli teknisesti heikoin, mutta se voitti muut markkinoilla ja vakiintui 1980-luvulla vallitsevaksi standardiksi (Herkman 2001, 62; Soramäki 1990,

76–77). Videonauhurien myynti pääsi toden teolla vauhtiin, kun markkinoille tuli yleisöä kiinnostavaa ohjelmistoa. Suomessa videonauhurien myynti alkoi kiihtyä vuodesta 1982 eteenpäin (Soramäki 1990, 76–77).

Kotivideonauhureilla on pääasiassa kolme käyttötapaa. Niistä ensimmäinen, alkuperäinen käyttötarkoitus on televisiolähetysten nauhoittaminen ja katsominen paremmin sopivana ajankohtana, ja tämä onkin säilynyt videonauhurin pääasiallisena käyttötapana nykypäiviin asti. Toinen käyttötapaa, elokuvien katselu videolta, sai alkunsa, kun suuret (yhdysovaltaiset) elokuvatuotantoyhtiöt ymmärsivät, kuinka laajat kuluttajamarkkinat videon myötä avautuivat, ja alkoivat levittää elokuvia videotallenteina. Kotikäyttöön tarkoitettavat videokamerat mahdollistivat jo 1980-luvulla² myös videoiden kolmannen käyttötavan, video-ohjelmien (ns. kotivideoiden) tekemisen omaehtoisesti. Tämä on kuitenkin jäänyt vähäisempään asemaan muihin käyttötapoihin verrattuna. Lisäksi ohjelmia saatetaan nauhoittaa videolle myös ns. videokokoelman keräämistä varten. (Herkman 2001, 62; Näränen 1998, 20; Videotoimikunnan IV osamietintö 1988, 7; Videotutkimus 1989.)

Alkuaikoinaan video kärsi huonosta maineesta, joka syntyi niin kulttuuritunkeilijaksi kuin lastenturmelijaksi leimaamisesta, sekä kansalaisten vapaa-ajan dominoimiseen liittyvistä syytöksistä. Kun videonauhurit alkoivat voimakkaasti yleistyä kotitalouksissa 1980-luvun alussa, olivat asenteet videota kohtaan voimakkaan kahtiajakoiset. Uusi laite otettiin ilolla vastaan nuorten parissa, kun taas opettajissa ja kasvattajissa se herätti lähinnä vihamielisiä tunteita (Videotoimikunnan IV osamietintö 1988, 7). Sitten videon tarjoamat positiiviset mahdollisuudet on otettu paremmin huomioon; siitä on huomattu olevan hyötyä niin opetuksessa, kansalaisten harrastustoiminnassa (esimerkiksi videopajoissa), kuurojen viestinnässä kuin ihmisten vapauttamisessa televisiolähetysten rajoittavasta aikataulusta (mt., 8).

Viime vuosikymmenen lopulla (vuonna 1998³) laitemarkkinoille saapunut DVD (*digital versatile disc*) tarjoaa videonauhurille mielenkiintoisen haasteen. DVD:n suosio on

---

² Näränen (1998, 20) tosin kertoo Sonyn tuoneen markkinoille Portapak-kameranauhurin jo 1960-luvulla. Tämä videokamera oli suunnattu harrastuskäyttöön ja se tuotti vain mustavalkokuvaa. Laajempaa suosiota videokamerat ovat ilmeisesti saaneet (ainakin Suomessa) vasta 1980-luvulla.

³ Joukkoviestimet 2002, 202.

kasvanut huimaa vauhtia DVD-levyjen myynnin noustessa sekä tarjolla olevien nimikkeiden määrän kasvaessa kovaa vauhtia. DVD:n houkuttelevuutta ja merkittävyyttä lisää Samolan (2001, 183) mielestä se, että sen myyntivalikoimista löytyy jo nyt, kasvuvaiheessa, runsaasti kotimaista elokuvaa ja klassikkoelokuvia. DVD:n huono puoli toisaalta on, että nauhoittavat DVD-laitteet maksavat toistaiseksi paljon verrattuna videonauhureihin. VHS-nauhuria käytetään ennen kaikkea tv-ohjelmiston nauhoittamiseen, joten sillä on tämä etu puolellaan. Vuonna 2001 DVD-soittimia olikin maassamme vasta 4 % kotitalouksista, kun videonauhureita oli puolestaan 72 % talouksista (Joukkoviestimet 2002, 216). Vaikuttaa kuitenkin siltä, että DVD tulee vähitellen syrjäyttämään VHS-kasetit samaan tapaan kuin CD-levyt syrjäyttivät vinyylilevyt ja C-kasetit.

Video-ohjelmilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kaikkia VHS-nauhalle tai DVD-levylle tallennettuja audiovisuaalisia tuotteita: tv-ohjelmia ja tv-sarjoja, pitkiä kokoillan elokuvia, televisioesitykseen tuotettuja ns. tv-elokuvia, pelkästään videolevitykseen tarkoitettuja "videoelokuvia", dokumenttiohjelmia, musiikkivideoita, lyhytelokuvia ja tietovideoita, sekä lapsille suunnattuja ohjelmia ja elokuvia. *Videoelokuvilla* sitä vastoin tarkoitetaan tässä yhteydessä ainoastaan sellaisia (kokopitkiä tai lyhyitä) *elokuvia*, jotka on tallennettu videonauhalle tai DVD-levylle. Näihin lukeutuvat niin tv-elokuvat ja "videoelokuvat", kuin elokuvateattereissa ensi-iltansa saaneet ja videolevitykseen päässeet elokuvat.

2.1.3 Videon välitys- ja hankintakanavat

Videon *välityskanavilla* tarkoitetaan tässä tutkimuksessa niitä julkisia laitoksia, yrityksiä tai muita tahoja, jotka tarjoavat videopalveluja asiakkaille maksua vastaan tai maksutta. Tämä kattaa niin lainauksen, vuokrauksen, myymisen kuin muunkin välittämisen. Videon välityskanavia ovat mm. yleiset kirjastot, videovuokraamot, elokuvakeskukset (kuten Pirkanmaan elokuvakeskus Tampereella), videoita myyvät kaupat ja kioskit, oppimateriaalikeskukset ja Yleisradion tuotteiden myyntipisteet. Lisäksi videoiden välityskanaviin lasketaan tässä tutkimuksessa mukaan myös televisio, sillä televisiokanavilla näytettyjen elokuvien ja ohjelmien nauhoittaminen on yksi yleisimmistä ja vanhimmista video-ohjelmien hankintamuodoista.

Videon *hankintakanavilla* puolestaan tarkoitetaan niitä tahoja, joiden kautta elokuvaharrastajat hankkivat video-ohjelmia ja -elokuvia käyttöönsä ja omistukseensa. Videon hankintakanavat ovat periaatteessa samoja kuin videon välityskanavat, ainoastaan erilaiset näkökulmat johtavat näiden kahden käsitteen käyttöön eri yhteyksissä. Hankintakanavista puhuttaessa näkökulma on käyttäjän eli videoiden kuluttajan näkökulma. Tässä tutkimuksessa puhutaankin lähinnä videon hankintakanavista, sillä näkökulma pyritään pitämään pikemmin käyttäjän ja asiakkaan, kuin videopalvelun tarjoajan, näkökulmana. Yleisiä kirjastoja ja videovuokraamoja tarkastellaan videon välitys- ja hankintakanavina tarkemmin luvuissa 2.5 ja 5.3.

2.1.4 Videolainaja ja videovuokraaja

Videolainajilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa niitä yksityishenkilöitä, jotka toisinaan tai usein lainaavat videoelokuvia kirjastosta. Lainauksen tiheydelle ei näin ollen aseteta muita minimivaatimuksia kuin se, että kyselyyn vastannut on ilmoittanut lainaavansa elokuvia edes joskus. Ainoastaan niitä vastaajia ei katsota videolainajiksi, jotka ovat ilmoittaneet, etteivät koskaan lainaa elokuvia kirjastosta.

Videovuokraajista puhuttaessa kriteerit ovat samat: jos vastaaja on ilmoittanut vuokraavansa elokuvia edes joskus, häntä on tarkasteltu videovuokraajana⁴. Näin sen vuoksi, että muunlaisen rajauksen teko olisi ollut vähemmän yksiselitteistä ja vaikeammin perusteltavissa. Vastaajia ei tarkastella kahtena erillisenä joukkona, joista toinen muodostuisi videoita useammin lainaavista ja toinen niitä useammin vuokraavista vastaajista, sillä tutkimukseen vastanneista tällaisia "videolainajia" olisi ollut aivan liian pieni joukko (13 henkilöä), jotta mainittu jaottelu olisi ollut mielekäs.

---

⁴ Tässä tutkimuksessa videovuokraajilla tarkoitetaan videoita vuokraavia asiakkaita, ei videovuokraamoyrittäjiä.

2.2 YLEISÖTUTKIMUS

Tutkimukselleni oli vaikeaa löytää luontevaa teoreettista suuntausta, johon sen olisi sijoittanut, sillä sen aihe ja tavoitteet eivät tuntuneet istuvan minkään tunnetun tutkimusperinteen kaavaan. Esimerkiksi käyttötarkoitustutkimus oli tutkimukseeni nähden liiaksi keskittynyt mediankäytön taustalla piilevien tarpeiden analysointiin, ns. tulkitseva kulttuuritutkimus (tai kulttuurintutkimus) taas ilmiöiden ja mediatekstien merkityksen pohdintaan (ks. Herkman 2001, 187–189; Näränen 1998, 84–86; Pietilä 1997, 194–200, 280, 296).

Teoreettinen viitekohta tutkimukselleni löytyi kuitenkin lopulta joukkoviestintätutkimuksen vahvojen perinteiden joukosta. Tällaisena voi pitää *MCR-perinnettä* (*mass communication research*), joka on keskittynyt pääasiassa joukkoviestinnän vaikutusten, kuten tv-ohjelmien ja elokuvien väkivaltaisuuden vaikutusten, tutkimiseen (ks. Herkman 2001, 172–173; Näränen 1998, 78–80; Pietilä 1997, 162–164). Tähän oma tutkimukseni ei tähtää, mutta MCR-perinteen piirissä on tutkittu myös sitä, kenelle viestimet viestivät eli yleisöä. Tällaisessa *yleisötutkimuksessa* ollaan kiinnostuneita siitä, mitä medioita ja aineistoja ihmiset käyttävät ja kuinka paljon tai usein he niitä käyttävät, sekä siitä, millaisia eri medioiden käyttäjät ovat taustaltaan ja mitkä ovat heidän mielipiteensä medioiden suhteen (Pietilä 1997, 164). Yleisötutkimukseen liittyvät siten kysymykset siitä, miten yleisöt käyttävät ja hyödyntävät medioita oman arkielämänsä puitteissa, sekä siitä, miten paljon yleisöillä itsellään on valtaa päättää mediankäytöstään. Katsoisinkin tällä tutkimusalalla olevan yhtymäkohtia oman tutkimukseni kanssa, vaikka tutkimustani ei ehkä voidakaan kutsua varsinaiseksi yleisötutkimukseksi.

MCR-perinteestä lähteneessä yleisötutkimuksessa on Pietilän (mt., 165) mukaan ollut tapana käyttää survey-tutkimuksen (eli mielipidetiedustelun) menetelmiä, kuten lomakekyselyä, joilla on pyritty saamaan tietoa tutkittavista määrällisessä muodossa. Myös tämä yleisötutkimuksen piirre on yhteneväinen tutkimukseni kanssa. Haluan kuitenkin korostaa, että kyseinen MCR-tutkimuksen suuntaus ei ole sama kuin joukkoviestinnän kulttuurintutkimuksen piirissä tehty yleisötutkimus, jossa taas on tutkittu sitä, mitä tekstit merkitsevät vastaanottajille ja miten he niitä tulkitsevat (mt., 296). Tämä, myös media-, yleisö- tai vastaanoton etnografiaksi nimitetty,

tutkimussuuntaus eroaa tutkimukseni intresseistä, paitsi aiheensa, myös tutkimusmenetelmiensä suhteen, sillä sen piirissä on käytetty lähinnä laadullisia, pehmeitä menetelmiä kvantitatiivisten sijaan (ks. Näränen 1998, 115–117; Pietilä 1997, 296, 314).

Suomalaiseen viestinnän tutkimukseen yleisötutkimus tuli viestintätieteen professorin Osmo A. Wiion (1992, 43) mukaan 1960-luvun alussa amerikkalaisperäisen mittaavan ja kokeilevan tutkimustradition kautta. Tuolloin maassamme tehtiin ensimmäiset yleisötutkimukset ja Yleisradio aloitti tutkimustoimintansa (mt., 43). Esimerkkinä yleisötutkimuksesta käy MCR-perinteen ja erityisesti yleisötutkimuksen keulahahmona pidetyn Paul F. Lazarsfeldin johdolla 1930-luvulla Yhdysvalloissa tehty laaja radiotutkimus. Tutkimuksen tavoitteena oli pyrkiä määrittämään radion rooli erilaisten kuuntelijoiden elämässä, sekä radion psykologinen arvo ihmisille ja erilaiset syyt sille, miksi ihmiset pitävät radiosta (ks. Pietilä 1997, 168; Wiio 1992, 78–79). Nämä teemat ovat pitkälti yhteneväisiä tutkimukseni teemojen kanssa; tutkimuksessani pääkohteena on kirjaston rooli suomalaisten elokuva- ja videoharrastuksessa, kirjaston videopalveluille annettu arvostus, ja ne syyt, joiden vuoksi vastaajat joko pitävät tai eivät pidä kirjaston videokokoelmia tärkeinä. Kirjasto ei tosin ole media siinä missä radio tai video, mutta sen kautta joka tapauksessa hankitaan mediasisältöjä, joten näillä tutkimuksilla on tiettyjä yhtäläisyyksiä.

MCR-perinteen yleisötutkimusta on kritisoitu sen empiirisistä ja "kovista" tutkimusmenetelmistä. Erityisesti kulttuurintutkimuksen edustajat ovat olleet sitä mieltä, ettei kvantitatiivisilla menetelmillä ja yksilökeskeisellä lähestymistavalla saada riittävän rikasta kuvaa ihmisten mediankäytöstä ja sen sosiaalisista konteksteista (Näränen 1998, 115–116). Tämä kritiikki on varmasti osin aiheellista, mutta tutkimuksen teossa täytyy valita jokin lähtökohta, ja tässä tutkimuksessa on lähdetty tutkimaan mediankäytön (videoiden hankinnan) määrällisiä piirteitä. Mediankäytön sosiaalisten ja kulttuuristen ympäristöjen tarkastelu olisi vaatinut oman, erilaisista lähtökohdista ja menetelmistä ammentavan tutkimuksensa.

2.2.1 Video- ja elokuvayleisö

Kun tarkastellaan yleisöä tietyn viestintävälineen rajaamana joukkona sen sijaan, että puhuttaisiin vaikkapa tietyn sosiaalisen ryhmän muodostamasta yleisöstä, voidaan Denis McQuailin (1997, 32) mukaan puhua "välineyleisöstä" (*medium audience*). Tällaisen yleisökäsityksen myötä ovat syntyneet sellaiset käsitteet kuten "elokuvayleisö" ja "lehdenlukijat". Yleensä tällaisilla määritelmillä viitataan niihin, jotka ovat kyseisen median säännöllisiä ja vannoutuneita käyttäjiä (mt., 32).

Samaa logiikkaa noudattaen voimmekin puhua videon tapauksessa *videoyleisöstä*, jolla voidaan viitata niihin ihmisiin, jotka katsovat elokuvia tai muita ohjelmia videolta ainakin melko usein. Tähän määritelmään sisältyvät niin videolainaat kuin -vuokraajat. Tällaisessa yleisön määrittelytavassa on McQuailin (mt., 33) mukaan kuitenkin se ongelma, että se ei itsessään kerro mitään kyseisestä ihmisjoukosta. Videoyleisö, kuten televisioyleisökin, on niin suuri ihmisjoukko, että siihen voi kuulua keskenään hyvin erilaisia yksilöitä. Nykyään tietyn viestintävälineen yleisö ei välttämättä eroakaan suuremmin jonkin toisen viestintävälineen yleisöstä, vaan nämä kaksi joukkoa saattavat olla keskenään jopa aivan samankaltaisia (mt., 33).

McQuail (mt., 33) toteaa lisäksi, että tietyn mediayleisön merkitys muuttuu ajan ja paikan myötä. Kiintoisana esimerkkinä tästä hän pitää "*elokuvayleisöä*" (*film audience*), joka aikoinaan (ennen television aikakautta, vielä 1940-luvulla) tarkoitti samaa asiaa kuin "*elokuviissa kävijät*" (*cinema-going audience*). Nykyään nämä kaksi käsitettä eivät enää tarkoita samaa ihmisjoukkoa, vaan elokuvayleisö eroaa McQuailin mukaan merkittävästi elokuviissa kävijöistä. Elokuvayleisö on kotisidonnaisempaa ja vanhempaa kuin elokuviissa kävijät, lisäksi se on valinnanvapauden ja runsaaseen elokuvatarjontaan tottunutta sekä videon ja television käyttöön mukautunutta. McQuail tarkoittaa siis elokuvayleisöllä sitä ihmisjoukkoa, joka katsoo elokuvia lähinnä videolta ja televisiosta. Elokuvissa kävijöillä hän puolestaan viittaa niihin ihmisiin, jotka käyvät katsomassa elokuvia elokuvateattereissa. (mt., 33.) Näin ollen "videoyleisö" on osa "elokuvayleisöä", silloin kun videoyleisöllä tarkoitetaan elokuvia videolta katsovia ihmisiä.⁵

---

⁵ Toki sama ihminen voi kuulua sekä "elokuvayleisöön" että "elokuviissa kävijöihin", jos hän katsoo elokuvia usein niin videolta kuin elokuvateatterissa.

Tähän tutkimukseen liittyvän kyselytutkimuksen tulokset eivät kuitenkaan täysin tue McQuailin (mt.) näkemyksiä, sillä kyselytulosten analyysissä kävi ilmi, että niin elokuvateatterissa käynti kuin elokuvien vuokraaminen oli keskimäärin yleisempää nuorten kuin vanhempien vastaajien keskuudessa. "Elokuviissa kävijät" ja "elokuvayleisö" ovat siten tämän tutkimuksen tulosten perusteella melko samankaltaisia ihmisiä (ts. nuoria), tai jopa yksi ja sama ihmisjoukko.

2.2.2 Video ja yleisön valta

Videota on pidetty merkittävänä mediana sen yleisölle antamien vapauksien vuoksi. Ien Ang (1996) tarkastelee teoksessaan "Living Room Wars" yleisön valtaa omaan mediankäyttöön. Angin (mt., 11–12) mukaan videonauhuri toimii hyvänä esimerkkinä siitä, miten nykyisessä postmodernissa kulttuurissa muodostuu uudenlaisia "aktiivisia yleisöjä". Videon suosion kasvaminen on hänen mukaansa muuttanut joukkoviestinnän valtasuhteita, kuten televisioyhtiöiden valtaa määrätä siitä, millaisia ohjelmia ihmiset katsovat ja milloin he niitä katsovat. Angin mukaan videon kohdalla merkittävää on se, että se on ollut erityisen suosittu niiden ihmisryhmien (kuten maahanmuuttajien) joukossa, joiden tarpeita tavallinen, keskusjohtoinen televisiotarjonta on palvellut huonosti. Lisäksi videota on käytetty erityisesti sellaisen ohjelmiston katsomiseen, joka ei sisälly ns. normaaliin mediatarjontaan – kuten kovan pornon ja vastaavan katsomiseen. (mt., 11–12.)

Angin (mt.) mukaan tämä "aktiivisen yleisön" toimintatapa ei kerro niinkään tarkoituksellisesta yhteiskuntajärjestyksen vastustamisesta, kuin ihmisten halusta yksinkertaisesti valita itse, mitä katsovat ja milloin katsovat. Angin mukaan näiden pyrkimysten myötä ovat suosionsa saavuttaneet niin videovuokraamot ja videoiden vähittäismyynti kuin videonauhurin käyttö katselun ajansiirtoon. Näin television valta katsojajoukkoihinsa on tietyssä määrin vähentynyt, ja yleisön keskuudessa on Angin mielestä tapahtunut muutos passiivisesta yleisömassasta valikoivaan, individualistiseen kuluttajaan. (mt., 11–12.)

McQuail (1997, 9) toteaa samaan tapaan, että videolaite on antanut ihmisille mahdollisuuden valita vapaasti se ajankohta, jolloin nämä katsovat haluamansa tv-

ohjelman ja videoelokuvan. Näin ollen videolaitteen yleistyminen on siirtänyt valtaa viestin lähettäjältä sen vastaanottajalle, mediatuottajalta katsojalle.

2.3 VIDEOIDEN LAINAUSTA JA VUOKRAUSTA KOSKEVIA TUTKIMUKSIA

Edellä on esitelty yleisötutkimuksen traditiota ja videoyleisöä koskevia teoreettisia huomioita. Videoiden lainaukseen ja vuokraukseen kohdistuneet empiiriset tutkimukset ja selvitykset ovat myös olennainen osa tutkimuksen viitekehystä. Tässä luvussa käsitelläänkin niistä tämän tutkimuksen kannalta tärkeimpiä.

Videokulttuuria on tarkasteltu useammissa aikaisemmissa tutkimuksissa ja myös informaatiotutkimuksen näkökulmasta käsin (Juntumaa 1987; Kumpulainen & Mikkonen 1988; Pelkonen 2002). Lisäksi aiheesta on tehty selvityksiä ainakin Suomen elokuvasäätiön toimesta (Nyman 1994a, 1994b). Myös opetusministeriö seuraa toimialaansa kuuluvan kirjastotoimen kehitystä ja tuottaa yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa tilastoja ja julkaisuja muun muassa yleisten kirjastojen lainaajien määristä sekä yleisten kirjastojen ja niiden aineistohankintojen määristä (esim. Joukkoviestimet 2002⁶). Opetusministeriön toimeksiannosta tehtiin myös ensimmäiset maanlaajuiset videonkäyttöä kartoittaneet tutkimukset vuosina 1984 ja 1986 (Videotutkimus (1985); Videotutkimus 1986). Näissä tutkimuksissa selvitettiin video-ohjelmien katselua, nauhoittamista ja vuokraamista, sekä videonkäytön vaikutusta muiden joukkotiedotusvälineiden käyttöön. Lisäksi Tilastokeskus⁷ kokoaa tilastoja videokulttuurin alalta: mm. vuokra- ja myyntikasettien liikevaihdosta, videolaitteiden omistuksesta kotitalouksissa ja videovuokrauspisteiden määrästä (ks. esim. Joukkoviestimet 2002; Kohvakka 1995).

Tomi Pelkonen (2002) tarkasteli pro gradu -tutkielmassaan samaa aihepiiriä kuin käsillä oleva tutkimus. Pelkosen tutkimuksen aiheena oli yleinen kirjasto elokuvakanavana

---

⁶ Kirjastotilastot löytyvät opetusministeriön ylläpitäältä [www-sivulta](http://tilastot.kirjastot.fi/) osoitteesta: <http://tilastot.kirjastot.fi/>. (4.9.2003)

⁷ Tilastokeskuksen videoaiheiset tilastot ovat tarkasteltavissa seuraavissa [www-osoitteissa](http://www.tilastokeskus.fi/tk/el/kva_taulut_video.html): http://www.tilastokeskus.fi/tk/el/kva_taulut_video.html ja http://statfin.stat.fi/statweb/start.asp?LA=fi&DM=SLFI&lp=catalog&clg=kulttuuri_ja_viestinta. (4.9.2003)

maaseudulla ja kaupungissa. Pelkonen tutki sitä, mikä on kirjaston merkitys ja rooli paikallisessa elokuvatarjonnassa, pystyykö kirjasto tasa-arvoistamaan elokuvaharrastuksen mahdollisuuksia maaseudulla kaupunkiin verrattuna, sekä sitä, mitkä ovat elokuvaharrastuksen erot maaseudulla ja kaupungissa. Pelkosen tutkielman kysymyksenasettelu oli siten erilainen kuin tässä tutkimuksessa, joka keskittyy kaupunkilaisväestön videonhankintaan. Näillä kahdella tutkielmalla on kuitenkin paljon yhtymäkohtia. Pelkosen tutkielma ilmestyi kirjastotietokantoihin kuitenkin vasta niin myöhäisessä vaiheessa tätä tutkimusta tehtäessä, ettei sitä käytetty tutkimustulosten vertailukohtana.

Tutkielmaansa liittyen Pelkonen (mt.) toteutti kyselytutkimuksen maaseutukuntaa edustaneella Heinävedellä ja kaupunkina mukaan otetussa Oulussa. Kysely suunnattiin molemmilla paikkakunnilla kunnan- tai kaupunginkirjaston videolainajille sekä Heinäveden lukion ja oululaisen Toppilan lukion lukiolaisille.

Pelkosen (mt.) saamien tulosten mukaan kirjasto koetaan tärkeämmäksi elokuvakanavaksi maaseudulla kuin kaupungissa. Pelkosen mukaan maaseudulla kirjaston rooli korostuu, koska muuta elokuvatarjontaa on vähemmän kuin kaupungissa. Tutkimuksessa mainittiin myös, että kirjastojen elokuvatoiminnassa on vallalla vaihtoehtoparadigma, jonka mukaan niissä pyritään luomaan kaupallisesta tarjonnasta poikkeava kokoelma. Tällaisen vaihtoehtoisuuden katsottiin kuitenkin tulosten mukaan toteutuneen melko huonosti, sillä kirjaston videokokoelmia pidettiin liian vanhanaikaisina ja hitaasti uusiutuvina. Käsillä olevassa tutkimuksessa saatiin samansuuntaisia tuloksia.

Ritva Kumpulainen ja Paula Mikkonen (1988) tutkivat myös kirjastoon tiiviisti liittyvää aihetta. Heidän pro gradunsa aiheena oli videolainajien videoiden käyttö suhteessa näiden muuhun toimintaan. Kumpulainen ja Mikkonen haastattelivat yleisten kirjastojen videokokeilun asiakkaita, tarkemmin sanottuna 36 Tampereen kaupunginkirjastosta videoita lainannutta asiakasta. Näkökulmana oli myös kirjaston asema videolainajien videoiden hankinnan kokonaisuudessa, joten tältä osin tutkimus osuu hyvin lähelle tämän tutkimuksen aihetta. Kumpulaisen ja Mikkosen käyttävät menetelmät olivat kuitenkin laadullisia ja heidän teoreettisena viitekehyksenään toimi elämäntapa-käsite,

joten heidän tutkimuksensa analyyttiset keinot ovat aivan toisia, kuin käsillä olevassa tutkimuksessa.

Kumpulaisen ja Mikkosen (mt.) saamista tuloksista kiinnostavimpiin kuuluu se, että videota voidaan käyttää niin toiminnallisesti (ajankäytön järjeistämiseen) kuin ei-toiminnallisesti (ajanviettoon). Videoiden käyttö liittyy heidän tulostensa mukaan myöskin tiiviisti käyttäjän elämänvaiheeseen; eri elämänvaiheissa ajankäyttö ja samalla myös videoiden käyttö on erilaista. Tämä on nähtävissä myös käsillä olevan tutkimuksen tuloksissa, joiden mukaan iällä on yhteyttä videoharrastuksen muotoihin. Kumpulaisen ja Mikkosen haastatteleminen lainaajien joukossa televisio oli tärkein video-ohjelmien hankintakanava, kun taas tähän tutkimukseen osallistuneiden joukossa se oli videovuokraamo (televisio jäi toiselle sijalle).

Jouni Juntumaan (1987) gradu oli lähestymistavaltaan psykologisempi kuin Kumpulaisen ja Mikkosen tutkielma. Juntumaa tutki kirjaston videoaineiston subjektiivista merkitystä kirjaston käyttäjille. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, onko videoiden katselu passiivista kulutusta vai aktiivista tiedonkäsittelyä. Tutkimuksen teoreettisena viitekehystenä toimi tietotilanne-käsite, jota lähestyttiin haastatteleamalla 16 Tampereen kaupunginkirjaston asiakasta. Tutkimus toteutettiin, kuten Kumpulaisen ja Mikkosenkin tutkimus, yleisten kirjastojen videokokeiluun liittyen.

Suomen kirjastoseuran ja Helsingin kaupunginkirjaston asettama kirjastojen videopolitiikka -työryhmä puolestaan toteutti vuonna 1996 selvityksen, joka koski yleisten kirjastojen elokuva- ja videoaineistoja (Kotanen 1997). Kaikkiin Suomen kuntien kirjastotoimipisteisiin lähetettiin tuolloin kyselylomakkeet, joilla koottiin perustietoa yleisten kirjastojen videotoinnasta. Selvityksen tavoitteena oli muun muassa selvittää yleisten kirjastojen roolia videoelokuvan levittäjinä suhteessa muihin levityskanaviin ja käyttäjien tarpeisiin, sekä hahmotella toimenpiteitä, joilla saataisiin klassikkoja ja kotimaisia elokuvia kirjastojen kautta maanlaajuiseen levitykseen. (mt.)

Selvityksen mukaan videoaineiston suosio oli kirjaston käyttäjien keskuudessa taattu. Tulokset osoittivat, että videolainauksen kokonaismäärä oli vuosien varrella kasvanut reilusti, esimerkiksi vuosina 1993–1995 keskimäärin 28,5 %. Lisäksi videoaineiston

suosiosta kertoivat myös sen korkeat kiertoluvut: keskimäärin 18 lainaa videota kohti vuonna 1995. (mt., 61–62.)

Suomen elokuvasäätiö on teettänyt selvityksiä, joissa puolestaan on tutkittu lähinnä suomalaisten ja muiden pohjoismaisten elokuvien asemaa niin video- kuin elokuvateatterilevityksessä. Elokuväsäätiö toteutti vuonna 1994 tukiohjelman, jolla tuettiin suomalaisten ja muiden pohjoismaisten video-ohjelmien levitystä videoliikkeissä⁸ ja kirjastoissa. Tähän liittyen Lars-Erik Nyman (1994a) teki selvityksen kotimaisten ja muiden pohjoismaisten videoelokuvien kysynnästä ja kulutuksesta videoliikkeissä ja kirjastoissa. Selvityksessä pyrittiin antamaan yleiskuva videoliikkeiden ja kirjastojen videoyleisöistä sekä selvittämään videoiden vuokrausta ja lainausta, joten sen aihe osuu lähelle oman tutkimukseni teemoja. Koska selvityksessä kuitenkin tarkasteltiin vain suomalaisten ja pohjoismaisten elokuvien kulutusta, voidaan sanoa, että tämä tutkimus tarkastelee samaa aihepiiriä laajemmin, kaikenmaalaisten elokuvien kannalta.

Elokuväsäätiön selvitys toteutettiin kyselytutkimuksella, jonka kohteina olivat kirjastojen ja videoliikkeiden asiakkaat. Yksi selvityksen tuloksista oli se, että paikkakunnilla, joilla on eniten elokuvatarjontaa, kuten teattereita, vuokraamoja ja videokokoelman omaavia kirjastoja, on myös eniten kysyntää sekä videovuokraukselle että -lainaukselle (mt.). Tämän perusteella tarjonta siis kasvattaa kysyntää. Tämän selvityksen tuloksia käsitellään tarkemmin tutkimusaineiston analyysin yhteydessä (luku 5).

Toinen Suomen elokuvasäätiön selvityksistä koski suomalaiseen elokuvaan kohdistettuja odotuksia (Nyman 1994b). Tämän kulttuurisosiologisen selvityksen kohteena olivat kotimaisen elokuvan elokuvateatteri- ja videoyleisöt. Siinä hahmoteltiin lomakekyselyn avulla kotimaisen pitkän elokuvan yleisön koostumusta, sen elokuvakäytäntöjä ja elokuvaan kohdistamia odotuksia. Tutkimus kuuluuikin yleisötutkimusten joukkoon, joten se liittyy samaan tutkimusperinteeseen kuin käsillä oleva tutkimus.

---

⁸ Videoliike tarkoittanee tässä samaa kuin videovuokraamo.

2.4 ELOKUVAKULTTUURIN TARKASTELUA

Yleisötutkimuksen ja videoyleisön ominaispiirteiden tultua jossain määrin tutuiksi ja videonhankintaa koskevien empiiristen tutkimusten tultua esitellyiksi, voidaan nyt siirtyä tarkastelemaan konkreettisemmin elokuva- ja videokulttuuria. Tässä ja seuraavassa luvussa 2.5 esitellään elokuva- ja videokulttuurin piirteitä sekä elokuva- ja videotarjonnan ominaisuuksia

Martti Soramäki (1990, 39) on todennut, että elokuvan yleiskulttuuripohja murtui television suosion myötä tv:n houkutellessa ihmisiä kodin piiriin ja kotien mukavuustason noustessa. Tällöin elokuvaa ryhdyttiin kohdistamaan ja markkinoimaan nimenomaan nuorille. Nuorisokulttuurin synty ajoittuu samaan aikaan tämän elokuvakulttuurin murroksen kanssa, ja elokuvalla onkin varmasti ollut merkittävä asema siinä, millaiseksi nuorison oma kulttuuri (erotuksena aikuisten kulttuurista) on muodostunut. Yhä edelleenkin elokuvissa käymisellä on tärkeä asema nuorison ajanvietossa. Myös suurin osa elokuva-alan lipputuotoista syntyy nuoren yleisön elokuvissa käynnin ansiosta.

Elokuvan houkutellessa nuorisoa 1950-luvulla sen valteiksi osoittautuivat uudenlaiset aiheet ja käsittelytavat, joita kotiyleisöille suunnattu ja kiireinen tv-tuotanto ei kyennyt tarjoamaan. Elokuvan nuorisokultturoitumisen myötä elokuvakulttuuri osittui Soramäen (mt., 40) mukaan kolmeen päälohkoon: nuorisoa kiinnostaviin *jännitykseen ja väkivaltaan* sekä toisaalta *komediaan*, ja keskiluokan suosimiin ihmissuhteita ja yhteiskunnallisia kysymyksiä käsitteleviin *draamoihin*. Nämä kolme lohkoahan muodostavat samalla neljä merkittävintä elokuvan lajityyppiä (eli genreä), jotka yhä ovat suosituimpia niin tarjonnan kuin kysynnän puolesta. Nämä genret ovat jännitys, toiminta, komedia ja draama, joiden ylilyöntiaseman voi havaita myös tähän tutkimukseen liittyneen kyselyn tuloksissa. 1950-luvulla tapahtuneen elokuvan nuorisokultturoitumisen vaikutukset voi Soramäen (mt., 77–78) mukaan nähdä nykyäänkin: koska videokulttuuri on Länsi-Euroopassa ja myös Suomessa suuntautunut nuorisoon, ohjelmistossa korostuvat jännitys, toiminta ja väkivalta.

Elokuva on kuitenkin kulkenut pitkän tien alkuaikojen muutamien minuuttien pituisista varietee-esitysten ja arkitapahtumien taltioinneista kolmetuntisiin speaktaakkeleihin.

Draaman, tarinallisuuden ja mielikuvituksellisuuden mukaantuloon elokuvakerronnassa vaikutti Roy Armesin (1988, 31) mukaan merkittävästi ensinnäkin se, että elokuvia esitettiin nimenomaan teatterisaleissa, jotka houkuttivat työväenluokkaa sen vapaa-ajan lisääntyttyä. Elokuvateattereista tuli viihdekeskuksia, joissa ihmisten toivottiin viipyvän mahdollisimman pitkään. Toisena tekijänä oli elokuvakerronnan ja tarinankerronnan yhdistäminen toisiinsa, jolloin yleisöjoukot saatiin palaamaan yhä uudestaan samaan elokuvateatteriin katsomaan toisistaan erottuvia, vaikkakin tutunolaisia tarinoita. Kolmantena tekijänä oli yksinkertaisesti se, että elokuvatekniikka kehittyi riittävän pitkälle, jotta filmeistä voitiin tehdä kestoiltaan entistä pidempiä. (mt, 31.) Nämä jo 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä kehittyneet piirteet ovat yhä nähtävissä nykyisessä elokuvakulttuurissa, jossa elokuvateattereista löytyy usein niin kahvila kuin peliautomaatteja, ja jossa suurin osa teatterielokuvista on kestoiltaan vähintään puolitoistatuntisia.

Suomen elokuvakulttuurille on viime vuosina ollut luonteenomaista elokuvateatterien keskittyminen, jolloin pieniä teattereita on hävinnyt ja niiden tilalle ovat tulleet suuret multiplex-teatterit. Kahden viime vuosikymmenen aikana elokuvateattereiden käyntimäärät ovat pienentyneet huomattavasti, mikä lienee tärkein syy pienten teatterien menehtymiseen. 1990-luvun lopulla elokuvateattereiden katsojamäärät lähtivät kuitenkin nousuun. Tätä on selitetty juuri multiplex-teattereiden yleistymisellä. Multiplex-teattereissa, joilla tarkoitetaan suuria, kahdeksan tai useamman salin elokuvakeskuksia, on enemmän valinnanvaraa, suuremmat valkokankaat ja laadukkaampi äänentoisto kuin vanhoissa teattereissa. Lisäksi ne tarjoavat uudenlaisia palveluja asiakkailleen: ravintoloita, kioskeja ja peliautomaatteja. (Joukkoviestimet 2002, 217–219.)

Myös elokuvateattereiden ohjelmistossa on tapahtunut muutoksia: esitettyjen elokuvien määrä väheni 1980- ja 1990-luvuilla voimakkaasti ja tätä, entistä suppeampaa, ohjelmistoa alettiin esittää entistä useammin. Samalla television elokuvatarjonta on kasvanut: 1990-luvulla televisiossa esitettyjen elokuvien määrä jopa kaksinkertaistui valtakunnallisilla kanavilla⁹. Tämä johtui kanavien määrän lisääntymisestä ja

---

⁹ Valtakunnallisiin televisiokanaviin kuuluvat Suomessa Yleisradion kanavat TV1 ja TV2, sekä kaupalliset MTV3 ja Nelonen. Vain kaapelin välityksellä näkyvää Subtv:tä tai digitaalisia tv-kanavia ei käsitelty tutkimuksessa erikseen.

ohjelmistoaajan kasvamisesta. Nyt kasvu on jo taantunut, mutta elokuvatarjontaa löytyy valtakunnallisten kanavien lisäksi myös maksullisilta kaapeli- ja satelliittikanavilta (kuten Canal+). (mt., 219–220.)

Kotimainen elokuva on aika lailla sivuroolissa suomalaisessa elokuvateatteri-ohjelmistossa. Kotimaisten elokuvien osuus teattereiden katsojamääristä vaihtelee kuitenkin vuosittain paljon (4–26 % vuosina 1990–1999). Vuosi 1999 oli huippuaikaa kotimaiselle elokuvalle, mutta sen jälkeen kotimaisten katsojaosuus on ollut laskussa. Vuonna 2001 kotimaiset elokuvat saivat 10 % teatterikatsojista, samana vuonna kotimaisten osuus teatteriensi-illoista oli 7 %. Yhdysvaltalaisien elokuvien osuus ensi-illoista oli tuolloin 57 % ja eurooppalaisten 35 %. (mt., 219.)

Televisio ja video ovat nykyään keskeisimmät elokuvien levityskanavat. Jo vuonna 1983 Britanniassa arvioitiin, että 97 % elokuvista katsottiin teattereiden ulkopuolella, televisiosta tai videolta. Länsimaissa (myös Suomessa) elokuvien videolevityksen taloudellinen merkitys ohittikin teatterilevityksen jo 1980-luvun puolivälissä. (Näränen 1998, 9; Sauri 2001.)

Videonauhuri on Pertti Näräsen (1998, 10) mukaan muuttanut myös sitä tapaa, jolla elokuvia katsellaan. Elokuvan katsominen ei ole enää välttämättä harras kokemus, vaan elokuva saatetaan jättää kesken ja jatkaa katselua myöhemmin, tai käyttää pikakelausta "tylsien" kohtien ohittamiseen. Näräsen mielestä tämä saattaa olla merkki siitä, että elokuva on arkipäiväistynyt videon myötä. (mt., 10.)

Teatterielokuva on joka tapauksessa joutunut taistelemaan elintilastaan television ja videon voittokulkujen myötä. Teatterielokuvan säilymiseen on vaikuttanut merkittävästi yhteistyö elokuvan muiden levityskanavien kanssa. Tämän myötä on syntynyt ns. aikaikkuna-strategia, jonka mukaisesti pitkä elokuva kulkee teatterista videolle (mt., 39–40). Sen mukaan elokuva esitetään ensin elokuvateattereissa kotimaassa, sitten (tai nykyään usein samanaikaisesti) ulkomailla, jonka jälkeen sitä myydään DVD-levyinä ja videonauhoina. Tätä seuraa myynti kaapeli- ja satelliittikanaville ja sitten muille tv-kanaville, jonka jälkeen on vuorossa vuokravideolevitys. Meillä elokuva kuitenkin tulee useimmiten vuokrattavaksi ennen kuin se esitetään televisiossa.

Seuraavaksi tarkastellaan videokulttuurin yleisiä piirteitä sekä tämän tutkimuksen pääasiallisten huomionkohteiden, kirjaston ja vuokraamon, videotarjonnan ominaisuuksia.

2.5 VIDEOKULTTUURIN PIIRTEITÄ

Video on vakiinnuttanut asemansa niin taloudellisesti kuin kulttuurin alana. Tästä osoituksena käy muun muassa se, että meillä videomarkkinat ovat nyt jo yli kaksi kertaa suuremmat kuin elokuvateattereiden lipputulot (Joukkoviestimet 2002, 201). Videokulttuurin laajenemisella onkin ollut vaikutuksensa elokuvakulttuuriin: elokuvissa käyminen on vähentynyt, samalla kun yksittäisen elokuvan yleisöpohja on laajentunut teattereista koteihin asti (Soramäki 1990, 76–77). Näin ollen video on aiheuttanut elokuvalla niin hyötyä kuin haittaa: elokuvateatterien kävijämäärät ja lipputulot ovat pienentyneet, mutta toisaalta elokuvayhtiöille virtaa elokuvatuotannoista tuloja pidemmällä aikavälillä ja useammasta lähteestä kuin aiemmin (teatteriesitysten ohella televisiolähetyksistä sekä videovuokrauksesta ja -myynnistä). Elokuvateollisuudelle videotallenteet ovatkin niin taloudellisesti kuin katsojamäärien suhteen tärkeä jakelukanava. (Joukkoviestimet 2002, 201.)

Martti Soramäen (1990, 22–23) mukaan videolla levitettävät ohjelmat ovat pääasiassa elokuvateattereissa esitetyjä elokuvia. Soramäki (mt., 22–23) toteaaakin, että elokuvateattereissa ja videolla esitetään jotakuinkin samoja ohjelmia, mutta nämä mediat erottuvat erilaisten teknisten standardiensa kautta: perinteisesti teatterielokuvat on tuotettu filmille ja esitetty filmiltä, kun taas video-ohjelmat on talletettu videonauhalle. Nykyisin digitaalitekniikkaa kuitenkin käytetään elokuvien tuotannossa ja elokuvien teatterilevityksen välineenä, ja DVD-levyt ovat vähitellen korvaamassa VHS-kasetit video-ohjelmien levitysformaattina. Näin ollen teatterielokuva ja video lähenevät myös teknisesti toisiaan.

Elokuva- ja videokulttuuria tarkastelleen Juha Samolan (2001, 182) mukaan videoelokuvien kiertotahti on nopea. Markkinointi ja tuotot keskittyvät hittielokuviin, jotka ovat useimmiten edesmenneitä elokuvateattereiden kassamagneetteja. Tämän vuoksi marginaalisempaa tuotantoa edustaviin tai vanhoiksi klassikoiksi luokiteltaviin

elokuviin ei suuremmin panosteta, joten kaupallinen tarjonta jää tältä osin melko yksipuoliseksi. Suurin osa videovuokraamojen kokoelmista muodostuukin toiminta- ja jännityselokuvista sekä komedioista. (mt., 182.) Draamaelokuvalla on jäänyt vain noin viidenneksen osuus, muiden lajityyppien ollessa vielä huomommassa asemassa (Nyman 1992, 13).

Kaupallinen videotarjonta on suhteellisen yksipuolista myös elokuvien tuotantomaiden suhteen. Suurin osa tarjolla olevista elokuvista on yhdysvaltalaisia, ja ne kuuluvatkin samalla myös vuokratuimpiin ja myydyimpiin elokuviin (Joukkoviestimet 2002, 204; Samola 1994, 178). Erityisen suosittuja ovat yhdysvaltalaiset toimintaelokuvat ja lastenfilmit (Joukkoviestimet 2002, 205). Myös valtion elokuvatarkastamon vuonna 2000 tarkastamista tai sinne ilmoitetuista videotallenteista 60 % oli yhdysvaltalaisia, 30 % eurooppalaisia (ml. suomalaiset) ja 16 % kotimaisia nimikkeitä (mt., 204). Näistä osa kuitenkin levisi vain järjestöjen ja laitosten kautta, joten vuokraamoissa ja myyntitiskeillä yhdysvaltalaisten elokuvien osuus oli vielä suurempi.

Kotimaisilla elokuvilla on videomarkkinoilla vain melko pieni osuus: vuonna 1999 niiden liikevaihto muodosti 12 % videon myyntimarkkinoista ja 3 % vuokrauksesta (Sauri 2001, 74). Suomalaisen videoelokuvan suosiota on kuitenkin pystytty kasvattamaan erilaisilla tukitoimilla. Suomen elokuvasäätiö esimerkiksi käynnisti vuonna 1994 videolevityskokeilun, jonka tuloksena kotimaisten elokuvien katsojamäärä nousi vielä samana vuonna 21 prosenttiin kaikista videoiden vuokraajista ja ostajista (Kotanen 1997, 21). Kotimaisten elokuvien suosio kasvoi erityisesti 1990-luvun lopulla, mikä näkyi paitsi elokuvateattereiden kävijäosuuksissa, myös videomarkkinoilla. Kotimaisia elokuvia levitetäänkin videotallenteina aiempaa aktiivisemmin ja ne menestyvät entistä paremmin (Joukkoviestimet 2002, 205). Nykyään kotimaiset elokuvat yltävät usein myös suosituimpien listalle, esimerkiksi vuoden 2001 myydyin videotallenne oli kotimainen *Rentun ruusu* (mt., 205). Erityisen suuri merkitys kotimaisten elokuvien saatavuudessa ja samalla videotarjonnan monipuolistamisessa on kuitenkin kirjastojen videolainaustoiminnalla, kuten Samolakin (1994, 178) toteaa.

2.5.1 Kirjastojen videotoiminta

Kirjastojen videotoiminta alkoi maassamme kokeiluluontoisesti. Vuonna 1985 opetusministeriö käynnisti kuudessa yleisessä kirjastossa video- ja äänitekokeilun, jolla kokeiltiin video- ja musiikkiaineistojen sopivuutta kirjastomateriaaleiksi. Kokeilu päättyi vuonna 1987 ja johti videolainauksen vakinaistumiseen kirjastoissa. (Kotanen 1997, 22–24.)

Kokeilupaikkakuntina toimivat Helsinki, Tampere, Kuopio ja Rovaniemi sekä pienemmät Kirkkonummi ja Ylivieska. Kokeiluun kuulunut videokokoelma muodostui pääosin Yleisradion tallennepalvelun välittämistä kotimaisista ohjelmista (asia- ja dokumenttiohjelmista, tv-näytelmistä, lasten- ja viihdeohjelmista) sekä vanhoista kotimaisista elokuvista. Lisäksi Kirjastopalvelun kautta kokeiluun saatiin mukaan myös joitakin ulkomaisia elokuvia, lastenohjelmia ja hyötyvideoita. Kirjastot saivat tämän kokoelman käyttöönsä maksutta, mutta ne tekivät lisäksi myös itse videohankintoja. Kokeilukirjastot lainasivat videoita ja äänitteitä ja tarjosivat asiakkaille myös mahdollisuuden katsoa videoita kirjaston tiloissa. (mt., 22–24.)

Video- ja äänitekokeilua seurattiin lainattavissa olleen aineiston käyttötietojen, sekä asiakkaille ja kirjaston henkilökunnalle tehtyjen kyselyjen avulla (Videotoimikunnan muistio 1986; Videotoimikunnan IV osamietintö 1988, 88–111). Kokeilun tuloksena oli, että niin kirjaston käyttäjät kuin henkilökunta katsoivat videon sopivan hyvin kirjastoaineistoksi (Kotanen 1997, 22–24). Erityisen suosituiksi lainauskohteiksi kokeilun aikana osoittautuivat lastenohjelmat ja näytelmät, sekä kotimaiset elokuvat ja klassikkoelokuvat (Videotoimikunnan IV osamietintö 1988, 113). Nämä olivat juuri sellaista aineistoa, mitä kaupallisessa levityksessä ei suuremmin ollut. Tämän katsottiinkin kertovan siitä, kuinka tärkeää kirjastojen videotoiminta olisi vaihtoehtoisen materiaalin tarjoamisessa. (Videotoimikunnan IV osamietintö 1988, 113.)

Videokokeilua seurannut videotoimikunta totesi, että kirjastolaitosta tulisi käyttää elokuvateatterilaitosta täydentävänä jakeluverkkona erityisesti kotimaisen elokuvan kohdalla (Videotoimikunnan IV osamietintö 1988, 28, 68). Videotoimikunta katsoikin runsaat kaksi ja puoli vuotta kestäneen video- ja äänitekokeilun tulosten osoittaneen,

että kirjastolaitoksen tulee hyödyntää video-ohjelmien tarjoamia mahdollisuuksia kirjaston käyttäjien tiedollisten ja viihteellisten tarpeiden tyydyttämisessä (mt., 67).

Videotoimikunta (mt., 20–21) määritteli kirjastojen videotoiminnan muodoiksi seuraavat: video-ohjelmien lainaus yksityisille henkilöille ja myös laitoksille (kuten sairaaloille, vanhainkodeille, vankiloille jne.), ohjelmien kaukolainaus muista kirjastoista ja muilta tahoilta (esimerkiksi Yleisradiolta), video-ohjelmien esittäminen kirjaston tiloissa, ja video-ohjelmien tekeminen. Kaksi jälkimmäistä tehtävää ovat vähitellen poistuneet tai poistumassa kirjastojen palveluista, sillä erityisesti video-ohjelmien tekeminen kirjaston toimesta on hankala toteuttaa eikä oikein kuulu kirjaston peruspalveluihin.

Videokokeilun antamien rohkaisevien kokemusten jälkeen useat kirjastot hankkivat video-ohjelmia ja alkoivat lainata videoita asiakkaille (Kotanen 1997, 29). Toiminta yleistyi niin nopeasti, että vuoden 1989 noin sadasta videoita lainaavasta kirjastosta määrä oli noussut noin 400 vuoteen 1996 mennessä. Elokuvienvainon lakia uudistettiin vielä sopivasti vuonna 1987 niin, että kirjastot ja muut julkisen valvonnan alaiset laitokset vapautettiin ennakkotarkastusvelvollisuudesta. Tämä lakiuudistus helpotti kirjastojen videotoimintaa myös taloudellisesti. Kirjastolevityksessä olevia videoita on lisäksi tuettu Suomen elokuvasäätiön hintatuella vuodesta 1995 lähtien. Tuen tarkoituksena on kannustaa kirjastoja hankkimaan kotimaisia ja pohjoismaisia sekä "merkittäviä" eurooppalaisia elokuvia kirjastolevitykseen. (mt., 29.)

Nykyään videoita voi lainata lähes kaikista maamme yleisistä kirjastoista. Samolan (2001, 182) mukaan video-ohjelmia lainaavia kirjastoja oli 1990-luvun lopulla noin 360 kappaletta. Tämä merkitsee hänen mukaansa sitä, että suurin osa Suomen kirjastoista on videotoiminnan piirissä¹⁰ (mt., 182). Kirjastojen videokokoelmat ovat kasvaneet hyvin nopeasti; vuosien 1990–1995 välillä kasvuvauhti oli jopa 1486 % (näin Helsingin kirjastolaitoksessa) (Kotanen 1997, 29–30). Kirjastoilla olikin 1990-luvun lopulla valikoimissaan jo 7000 eri videonimekettä (Samola 2001, 182). Kokoelmat ovat

---

¹⁰ Maassamme on kuitenkin yleisiä kirjastoja pää-, sivu- ja laitoskirjastot yhteen laskien 986 kappaletta (vuonna 2002), joten ilmeisesti Samola tarkoittaa tässä vain pääkirjastoja (joita oli vuonna 2002 431 kpl). <http://tilastot.kirjastot.fi/>. (4.9.2003)

edelleen kasvaneet kovaa vauhtia joissain kirjastoissa. Esimerkiksi Tampereen kaupunginkirjastossa oli toukokuussa 2003 peräti 12 648 videonimekettä, joista elokuvia (luokka 82.17) oli 3547 nimekettä¹¹. Hurjasta videokokoelmien kasvuvauhdista huolimatta videoaineiston osuus yleisten kirjastojen koko aineistosta on vain marginaalinen: keskimäärin se muodostaa noin yhden prosentin kirjaston koko kokoelmasta ja esimerkiksi Tampereen kaupunginkirjastossa 1,31 % koko aineistosta¹².

Tämän kehityksen myötä kirjojen osuus kirjastolainoista on jatkuvasti pienentynyt 1980-luvun puolivälin jälkeen, jolloin ääni- ja kuvataallenteet alkoivat lisääntyä voimakkaasti. Tuolloin muun kuin kirja-aineiston osuus lainoista oli 3 %, kun se vuonna 2002 oli noin 25 % ja videoaineiston osuus tästä 6 %. Keskimäärin videoita lainataan 1,16 lainaa vuodessa asukasta kohti, mutta tässä on syytä ottaa huomioon, että keskimäärin vajaa puolet (47 %) väestöstä ylipäättään kuuluu kirjastolainajiin. (Opetusministeriö 2002¹³.)

Kirjastojen videoiden hankinnan painopisteitä ovat Timo Kukkasman (1998, 162) mukaan seuraavat: lasten ja nuorten elokuvat; elokuvaklassikot, kuten vanhat suomalaiset elokuvat ja kansainväliset kulttielokuvat; opetuselokuvat; valistusfilmit eri aloilta; kansainvälinen valikoima elokuvataiteen eri muodoista; paikalliset elokuvatuotannot ja oman paikkakunnan videokerhojen tuotokset; sekä alan harrastajien tuotannon arkistointi. Näistä linjauksista poiketen Tampereen kaupunginkirjaston kirjastonhoitaja Pirjo Järvinen totesi käymässämme keskustelussa¹⁴, että heidän kirjastoonsa hankitaan pääasiassa kaikki videovälittäjien tarjoamat kotimaiset elokuvat ja kotimaiset tv-sarjat, sekä ulkomaisista elokuvista kaikki suosituimmat ja toisaalta taiteellisesti korkealaatuisimmilta vaikuttavat tuotannot. Näin ollen Kukkasman (1998) esittämät hankintalinjaukset ovat ehkä idealistisempia kuin Tampereen pääkirjastossa käytössä olevat, hankinnan arkipäivää edustavat, periaatteet. Joka tapauksessa

---

¹¹ Tiedot saatu 20.5.2003 sähköpostikeskustelussa Tampereen kaupunginkirjaston kirjastonhoitaja Pirjo Järviseltä.

¹² Tässä on laskettu yhteen videoiden ja DVD-levyjen osuus aineistosta (<http://tilastot.kirjastot.fi/> 4.9.2003).

¹³ Tiedot www-sivustolta: <http://tilastot.kirjastot.fi/>. (4.9.2003)

¹⁴ Keskustelu kirjastonhoitaja Pirjo Järvisen ja kirjastotoimen apulaisjohtaja Marikki Makkosen kanssa Tampereen pääkirjastossa Metsossa 2.5.2002 aiheena Tampereen kaupunginkirjaston videokokoelmat, hankintaperiaatteet ja aineistonvalintaprosessi.

molemmista linjauksista käy ilmi, että kotimaista aineistoa pidetään erittäin tärkeänä elementtinä kirjastojen videokokoelmissa.

Kirjastojen videotointia selvittäneen kirjastojen videopolitiikka -työryhmän mukaan kirjastojen videokokoelmat muodostuvat suurimmaksi osaksi aikuisille suunnatuista videoista, vaikka myös lastenvideoilla on niissä merkittävä osansa (Kotanen 1997, 53–54). Työryhmän vuonna 1996 tekemän selvityksen perusteella kirjastojen videokokoelmista yhteensä 55 % oli aikuisten ja 37 % lasten videoita. Aikuisille suunnatuista videoista suurimman ryhmän (48 %) muodostivat tietovideot, ulkomaisten elokuvien muodostaessa noin kolmanneksen ja kotimaisten elokuvien ja tv-näytelmien muodostaessa viidenneksen valikoimasta. Lasten videoista taas suurin osa oli animaatioita (44 %), neljännes ulkomaisia elokuvia ja 17 % kotimaisia elokuvia ja tv-draamoja. (mt., 53–54.) Tarkempia tietoja kirjastojen videovalikoimista on vaikeaa saada, sillä elokuvien valmistusmaita ja lajityyppejä ei ole merkitty videoaineiston asiasanoihin videolainauksen alusta alkaen, vaan tähän on ryhdytty vasta myöhemmin.¹⁵

2.5.2 Vuokraamojen videokokoelmat

Videovuokraus puolestaan alkoi, muun Euroopan mallia seuraten, kehittyä Suomessa voimakkaasti 1980-luvun alussa. Vuokraustoiminnan vilkastuminen liittyi toisaalta videonauhurikannan nopeaan kasvuun, toisaalta saatavilla olevien video-ohjelmien määrän ja laadun paranemiseen (Videotoimikunnan IV osamietintö 1988, 15). Aluksi videomarkkinoilta puuttuivat suurten tuotantoyhtiöiden elokuvat ja tarjolla oleva ohjelmisto oli heikkotasoisista sekä väkivalta- ja pornografiseen materiaaliin keskittyynyttä. Tilanne parani, kun suuret yhdysvaltalaiset yhtiöt ryhtyivät levittämään elokuviaan videolla 1980-luvun alussa. (Elokuva ja uusi viestintäteknikka 1985, 55.) Kotivideonauhureiden myynti alkoi kiihtyä maassamme vuodesta 1982 eteenpäin ja vuoden 1987 lopussa jo joka kolmannessa taloudessa oli videonauhuri (Soramäki 1990, 76–77; Videotoimikunnan IV osamietintö 1988, 15).

---

¹⁵ Tieto saatu sähköpostikeskustelussa Tampereen kaupunginkirjaston kirjastonhoitaja Pirjo Järviseltä 30.10.2002.

Aluksi video-ohjelmia vuokrasivat radio- ja tv-liikkeet tv- ja videolaitteiden kylkiäisinä 1970-luvun loppupuolella (Nyman 1992, 34). Ensimmäiset videovuokraamot perustettiin Suomeen vuonna 1980. Vuokraamoissa saatavilla olevien nimikkeiden määrä on kasvanut noista ajoista voimakkaasti. Vuoden 1982 syksyllä markkinoilla oli video-ohjelmia vasta reilut 500 nimekettä, mutta videoalan voimakkaimman kasvun aikana (1980-luvun alusta sen puoleen väliin saakka) markkinoille tuli noin 1000 uutta ohjelmaa vuodessa. (Nyman 1992, 12; Videotoimikunnan IV osamietintö 1988, 15.) Sittenkin kasvuvauhti hidastui. 1990-luvun alussa kaupallisilla videomarkkinoilla oli tarjolla kuitenkin jo noin 8500 nimekettä (Samola 2001, 182).

Videotallenteiden myynti alkoi maassamme muutama vuosi vuokrauksen alkamisen jälkeen (Joukkoviestimet 2002, 201). Markkinoiden rakenne alkoi muuttua vasta 1980-luvun lopulla, jolloin videoiden myynti lähti nopeaan kasvuun ja vuokraaminen puolestaan alkoi taantua (mt., 201). Vuonna 1995 video-ohjelmien myyntimarkkinat olivat liikevaihdoltaan jo kaksi kertaa suuremmat kuin vuokramarkkinat (Karttunen 1997, 12; Kotanen 1997, 21). Nykyään yli kaksi kolmasosaa videomarkkinoiden liikevaihdosta tulee tallenteiden myynnistä (tiedot vuodelta 2001: Joukkoviestimet 2002, 201). Kiinnostavana voi pitää sitä, että uudemman tulokkaan, DVD:n, kohdalla myynti on moninkertaisesti arvokkaampaa kuin vuokraus (mt., 202). DVD:n osuus videotallennemarkkinoista on noussut peräti 30 prosenttiin (vuonna 2001) (mt., 202).

Nykyään videoita on saatavilla lähes kaikkialla: Videoiden myyntipisteitä oli maassamme vuonna 2001 yhteensä noin 1500, joista erikoisliikkeitä oli 50, ja vuokrauspisteitä oli yhteensä noin 1000 kappaletta, näistä erikoisliikkeitä oli 150 (Joukkoviestimet 2002, 211). Osa videoliikkeistä perusti kilpailun kiristyessä laajoja, useista toimipisteistä koostuvia myymäläverkostoja (näin syntyivät mm. Makuuni- ja Filmtown-ketjut) (Nyman 1992, 34).

Vuokravideoiden tarjonta koostuu lähes pelkästään pitkistä elokuvista, mutta myyntivideoista löytyy myös tietovideoita, luonto-ohjelmia, urheiluohjelmia, musiikkivideoita, seksivideoita ja lastenohjelmia (Nyman 1992, 15; Samola 2001, 182). Videon vuokra- ja myyntimarkkinoilla on näiden ohella televisioon suunnattuja elokuvia ("tv-elokuvia"), tv-sarjoja, videojakeluun suoraan tarkoitettuja pienen budjetin elokuvia ja harrastevideoita (Soramäki 1990, 22–23).

2.5.3 Kirjastojen ja vuokraamojen suhde

Kuten edellä olleesta saattoi päätellä, kirjastot alkoivat lainata videoita asiakkailleen hyvin pian videovuokraamoiden synnyn jälkeen. Kirjastot eivät kuitenkaan halunneet tulla samalle areenalle vuokrausta harjoittavien yritysten kanssa, vaan toiminnassa pyrittiin löytämään oma, kirjastoille sopiva linja, kuten Timo Kukkasmäki (1998, 162) huomauttaa. Tästä kertonee myös se, että kirjastojen videokokeiluun osallistuneilla paikkakunnilla ei voitu todeta kirjastojen videotarjonnan aiheuttaneen haittavaikutuksia paikallisille videoryttäjille (ks. Videotoimikunnan IV osamietintö 1988, 16).

Mahdollista haittaa ilmaisten video-ohjelmien saatavuudesta olisi selvityksen mukaan saattanut esiintyä pienillä paikkakunnilla, joita kokeilussa edustivat lähinnä Kirkkonummi ja Ylivieska. Kysymys oli kuitenkin enemmän teoreettinen, koska vuokraamojen ja kirjastojen videokokoelmat olivat (jo tuolloin) toisistaan poikkeavia. Suuremmilla paikkakunnilla kulttuuripalvelujen tarjonta taas oli niin laajaa, ettei suoranaista yhteyttä kirjastojen ja vuokraamojen videoiden kysynnän välillä olisi edes voitu osoittaa. (Videotoimikunnan IV osamietintö 1988, 16.)

Videotoimikunta totesikin kirjastojen videokokeilun päätyttyä, että kirjastot sopivat videovuokraamojen ohella tarjoamaan monipuolisia ja myös vähemmistöt huomioon ottavia video-ohjelmia. Koska kirjastot eivät toimi taloudellista voittoa tavoitellen, ne voivat toimikunnan mukaan levittää sellaisia ohjelmia, joiden saatavilla pito ei olisi kannattavaa liiketoimintana. Kirjastojen ja videovuokraamoiden toiminta tulisikin nähdä toisiaan täydentävänä. (Videotoimikunnan IV osamietintö 1988, 17.)

2.6 VIITEKEHYKSEN MERKITYS

Tutkimuskirjallisuus, johon tutustuin tutkimusta suunnitellessani ja koko tutkimusprosessin aikana, auttoi tutkimusaiheen rajauksessa, olennaisten asioiden hahmottamisessa ja näkökulmien tarkentamisessa. Teoreettinen kirjallisuus toi aiheeseen syvyyttä, joka oli yksi syy siihen, että sitä käsiteltiin myös tässä yhteydessä. Varsinaisia tutkimuksen tekoon ja kyselylomakkeen laatimiseen liittyviä vihjeitä löysin puolestaan aiemmista samaa aihepiiriä käsittelevistä tutkimuksista, joista tärkeimmät esiteltiin luvussa 2.3.

Kirjallisuuteen tutustumisen myötä muotoutui vähitellen tutkimukseni ydinidea, eli kirjaston rooli videoiden hankintakanavana. Kirjallisuuden lukemisen kautta hahmottuivat pikku hiljaa tähän ydinteemaan liittämäni aiheet ja tarkastelunkohteet, mikä tosin vaati matkan varrella runsaasti karsintaa ja näkökulmien vaihtamista. Lopulliset rajaukset ja tutkimuksen teemat esitellään seuraavassa luvussa (luku 3).

Aineiston analysoinnissa ja analyysin antamien tulosten tulkinnassa sekä tilastografiikan teossa apua oli puolestaan käytännöllisistä tutkimusoppaista, kuten Tilastollinen tutkimus (Heikkilä 2001) ja Tilastografiikan perusteet (Kuusela 2000). Käytin niiden neuvoja hyväksi esimerkiksi kyselylomaketta laatiessani sekä tilastollisia testauksia tehdessäni. Ilman näiden kaltaisia oppaita ei kokematon tutkija varmasti olisi pärjännytään.

Konkreettisista tutkimuskirjallisuuden antamista ideoista esimerkkinä toimikoon Martti Soramäen (1990) elokuvakulttuuria koskevat huomiot. Hänen tarkastelunsa siitä, kuinka elokuvakulttuuri on suuntautunut kohti nuorisoa ja kuinka nuorisoa houkuttelevat lajityypit ovat korostuneita koko elokuvatarjonnassa, ovat paitsi kiinnostavia, myös toimivat vertailupohjana aineiston analyysissä. Pohdin, vastaavatko tutkimukseni tulokset Soramäen huomioita; onko elokuvien kulutus etupäässä nuorison harrastus ja onko kirjastojen ja vuokraamojen elokuvatarjonta suunnattu pääasiassa nuorille.

Aihetta koskeneista tutkimuksista voitaneen yleisesti todeta, että vaikka ne ovat käsitelleet videoyleisöjä melko monipuolisesti, ne ovat kuitenkin jättäneet vielä monta kysymystä vastaamatta. Esimerkiksi kirjastojen videopolitiikka -työryhmän selvityksessä (Kotanen 1997) kirjaston roolia videoelokuvan levittäjänä ei tarkasteltu kovin yksityiskohtaisesti. Tutkin tätä aihetta perusteellisemmin ja selvitän myös kirjastoaineistoon liittyviä toiveita. Uskonkin tutkimuksellani olevan annettavaa nimenomaan siinä, että se tarkastelee kirjaston roolia videon hankintakanavana.

3 TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksen *pääongelmana on kirjaston videoaineiston asema vastaajien elokuvaharrastuksessa*. Tähän liittyvät vastaajien elokuvaharrastuksen yleiset piirteet, kuten elokuvien katselun useus, ja kirjastolainauksen asema elokuvaharrastuksen kokonaisuudessa. Samoin tähän ongelmaan liittyy kirjaston ja vuokraamon videokokoelmien tärkeys vastaajille sekä kirjaston videopalveluille annettu arvostus. Näihin teemoihin liittyviä kyselytuloksia esitellään luvussa 5.2.

Tutkimuskohteeseen kuuluu lisäksi viisi alaongelmaa. Nämä ovat osittain päällekkäisiä pääongelman ja toistensa kanssa, mutta alaongelmia tarkastellaan kuitenkin erillisissä luvuissa, jotta tulokset muodostaisivat selkeitä kokonaisuuksia. Kunkin alaongelman määrittelyn yhteydessä ilmoitetaan sen luvun numero, jossa käsitellään kyseiseen alaongelmaan liittyviä tutkimustuloksia. Tulosten tarkastelussa on ideana se, että kirjastoa koskevia tuloksia tarkastellaan rinnakkain vuokraamoja koskevien tulosten kanssa ja vertaillaan näitä keskenään. Tällä keinoin pyritään saamaan monimuotoisempi käsitys kirjaston asemasta videoiden hankintakanavana kuin siinä tapauksessa, että kirjastoa tarkasteltaisiin yksinään ilman vertailua vuokraamoon.

Alaongelmista ensimmäinen on *videoiden hankintakanavien käyttö ja hankintakanavan valintaan vaikuttavat tekijät*, kuten etäisyys kotoa palveluntarjoajaan ja palvelun hinta (luku 5.3). Siihen liittyen esitetään vastaajien ilmoittamat tärkeimmät videoiden hankintakanavat sekä tarkastellaan tulosten antamaa kuvaa kirjaston ja vuokraamon vahvimmista ja heikoimmista puolista videoiden hankintakanavina.

Toinen tutkimuksen alaongelma on *elokuvan valintaan vaikuttavat tekijät*, kuten lajityyppi ja ohjaaja (luku 5.4). Tällä kysymyksellä pyritään selvittämään tärkeimmät videon valintaa ohjaavat tekijät eli videoelokuvan valinnan perusteet. Näin tehdään, jotta tiedettäisiin, miten kirjaston videopalvelut voitaisiin järjestää asiakkaiden tarpeita nykyistä paremmin vastaaviksi.

Kolmas alaongelma koskee *videoiden lainauksen ja vuokrauksen eroja* (luku 5.5). Tällä tarkoitetaan sitä, onko kirjastosta useimmin lainattujen ja vuokraamosta useimmin vuokrattujen elokuvien välillä eroa elokuvien lajityypin ja tuotantomaan perusteella tarkasteltuna.

Tutkimuksen neljäntenä alaongelmana ovat *kirjastojen videoaineistoja ja vuokraamojen aineistoja koskevat mielipiteet ja toiveet* sekä niiden väliset erot, joista kertoivat tutkimuslomakkeen avokysymyksiin annetut vastaukset (luku 5.6). Näistä vastauksista käyvät ilmi kirjastojen ja vuokraamojen videovalikoimien parhaat puolet ja pahimmat puutteet sekä vastaajien videovalikoimia koskevat toiveet.

Viidentenä tutkimuksen alaongelmana on puolestaan *tausta- ja muiden muuttujien yhteys mainittuihin muuttujiin*. Tämän selvittämiseksi on käytetty tilastollisia analyysimenetelmiä, kuten ristiintaulukointia ja tilastollisia testauksia. Näiden analyysien antamat, tutkimuksen kannalta merkittävimmät tulokset on raportoitu edellä mainittujen lukujen yhteydessä siten, että kuhunkin alaongelmaan liittyvät tulokset on raportoitu kyseisen alaongelman muun käsittelyn yhteydessä.

Tutkimusongelmia on lukuisia, vaikka pyrinkin rajaamaan niiden määrää mahdollisimman paljon. Pidin kuitenkin tarpeellisena kaikkien mainittujen alaongelmien tarkastelemista, jotta tutkimusaihe olisi tullut kunnolla kartoitetuksi. Ennen tulosten esittelyä on kuitenkin tutkimusmenetelmien ja tutkimusaineiston esittelyn vuoro (luku 4). Sen jälkeen tulososiossa käydään aluksi läpi kyselytutkimukseen vastanneiden demografiset piirteet (luku 5.1) ja sitten annetaan vastaukset kuhunkin tutkimusongelmaan (luvut 5.2–5.6). Lopuksi tuloksista tehdään yhteenveto ja esitetään johtopäätöksiä tulosten merkityksestä kirjastopalveluiden kannalta (luku 6).

4 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimusaihe olisi mahdollistanut useiden eri tutkimusmenetelmien käytön, joten menetelmän valinta ei ollut aivan yksinkertaista. Koska tutkimuksella haluttiin selvittää melko laajasti kirjastojen videokokoelmien merkitystä elokuvaharrastuksessa, laadulliseen analyysiin tukeutuvat teemahaastattelut tai diskurssianalyysit eivät tuntuneet sopivimmilta vaihtoehdoilta. Näillä menetelmillä olisi toki päästy syvemmälle ihmisten videolainauksen ja -vuokrauksen motiiveihin ja muihin psykologisiin tekijöihin, mutta yleiskuvaa kirjastojen merkityksestä videoharrastuksen kokonaisuudessa olisi ollut vaikeaa muodostaa niiden avulla.

Tämän vuoksi päädyinkin käyttämään kvantitatiivisiin menetelmiin lukeutuvaa survey-tutkimusta, sillä uskoin saavani sen avulla riittävän laajan ja monipuolisen aineiston tutkimusongelmaa ajatellen. Keräsin tutkimusaineiston lomakekyselyllä, jonka toteutin elokuvateatterissa kävijöiden keskuudessa tamperelaisissa elokuvateattereissa. Kyselyssä käyttämäni lomake oli strukturoitu kyselylomake, jossa oli myös yhdeksän avointa kysymystä. Aineiston käsittelyssä ja tulosten analysoinnissa sekä kuvioiden piirtämisessä käytin SPSS-tilasto-ohjelmaa, joka täyttikin melko hyvin tutkimukseni tarpeet.

Alkuperäisiin suunnitelmiini kuului myös muutamien syventävien haastattelujen teko tarpeen niin vaatiessa, mutta koska kyselystä kertyi runsaasti aineistoa, pidin haastattelujen tekoa turhana tämän tutkimuksen tarpeisiin nähden.

4.1 KYSELYLOMAKKEEN LAADINTA

Aloitin kyselylomakkeen kehittelyn tutkimuksen teemojen erittelyllä, jonka myötä sain selville tutkimusaiheen selvittämiseksi tarvittavat tiedot. Tämän pohjalta lähdin määrittelemään tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ja muodostamaan kysymyksiä

tutkimuslomaketta varten. Pyrin rajaamaan käsitteet mahdollisimman selkeästi, esimerkiksi pohdin tarkoin videonhankintakanavan valintaan vaikuttavia tekijöitä ja listasin kaikki järkeviltä tuntuvat vaihtoehdot. Tässä käsitteiden operationalisoinniksi (ks. Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1995, 124–130) nimetyssä vaiheessa muodostin kullekin käsitteelle sitä vastaavan kysymyksen ja vastausvaihtoehdot, joita sitten käytin tutkimuslomakkeessa. Jotkin käsitteet, kuten juuri hankintakanavan valintaan vaikuttavat tekijät, osoittautuivat hyvin hankaliksi siinä mielessä, että niiden mittaamiseksi oli vaikea keksiä riittävän kattavia ja konkreettisia kysymyksiä. Lisäksi jouduin vielä rajaamaan tutkimuslomakkeeseen päätyneiden kysymysten määrää, jotta kyselylomakkeesta ei olisi tullut liian pitkä. Näin ollen lopulliseen lomakkeeseen päätyivät vain kaikkein tärkeimmiksi koetut kysymykset.

Kysymykset laadittiin siten tutkimusongelmien ja -käsitteiden perusteellisen pohdinnan jälkeen. Kussakin kysymyksessä pyrittiin tiedustelemaan vain yhtä asiaa kerrallaan ja vastausvaihtoehdoista laadittiin toisensa poissulkevia. Tarkoituksena oli tehdä kysymyksistä mahdollisimman konkreettisia ja yksiselitteisiä, vaikka hankintakanavan valintaa koskevien kysymysten 18 ja 19 kohdalla tässä ei täysin onnistuttukaan (kuten tulosten analyysistä käy ilmi). Lopuksi kysymykset järjestettiin vielä mahdollisimman loogiseen järjestykseen, jotta vastaajan olisi ollut helpompi hahmottaa, mistä asiasta oli milloinkin kyse.

Testasin näin syntyneen alustavan kyselylomakkeen seitsemällä eri henkilöllä siten, että kyselylomake tuli testatuksi yhdeksään eri otteeseen (jotkin henkilöt täyttivät siis lomakkeen kahteen kertaan). Lisäksi pyysin kyselylomakkeesta kommentteja opinnäytetyöni ohjaajalta. Testauksen avulla sain erittäin hyödyllisiä ja tärkeitä huomioita muun muassa siitä, mitkä kysymykset hämmensivät vastaajia ja olivat siten toimimattomia. Tällaiset kysymykset joko muotoilin uudelleen tai jätin ne kokonaan pois, jos ne eivät vaikuttaneet aivan välttämättömiltä tutkimusongelmien selvittämisen kannalta. Esimerkiksi vastaajan asemaa työmarkkinoilla tiedusteleva kysymys vaihtui elämäntilannetta selvittävään kysymykseen, koska edellä mainittuun ei löytynyt riittävän selkeitä vastausvaihtoehtoja. Lomakekyselyissä paljon käytetyt käsitteet, kuten "työntekijä" ja "toimihenkilö" olivat testaajien mielestä liian epämääräisiä, joten vastaajien jaottelu opiskelijoihin, kokopäiväisesti tai osa-aikaisesti työssäkäyviin, ja vastaaviin ryhmiin, tuntui järkevämmältä. Lisäksi testauksessa tuli esiin muita

vastaamista helpottavia vihjeitä, kuten olennaisimpien sanojen lihavointi ja vastausohjeiden lisääminen.

Lopullinen kyselylomake on viisisivuinen ja siinä on yhteensä 33 kysymystä, joista 24 on valmiit vastausvaihtoehdot antavia monivalintakysymyksiä (liite 1). Näistä yhdeksässä kysymyksessä on myös avoin vastausvaihtoehto ("muu, mikä?"; "muulla tavoin, miten?"), jolla pyrittiin estämään se, että vastaaja joutuu valitsemaan jonkin itselleen epäsovinnaisista vaihtoehdoista. Kyselylomakkeessa on lisäksi yhdeksän avointa kysymystä, joilla selvitettiin vastaajan ikää sekä vastaajan kirjastojen ja vuokraamojen videovalikoimia koskevia mielipiteitä ja toiveita. Ikä haluttiin saada selville tarkasti ja luokittelemattomana, sillä katsottiin, että se oli parempi luokitella jälkikäteen vastaanalyysin yhteydessä. Mielipiteiden tiedustelussa taas avokysymykset tuntuivat ainoalta järkevältä vaihtoehdolta, sillä muutenhan vastaajien omat ajatukset eivät olisi päässeet kontrolloimattomasti esille.

Kyselylomake on lopullisessa muodossaan melko pitkä, etenkin kun ottaa huomioon olosuhteet, joissa kysely toteutettiin. Suoritin kyselyaineiston keruun elokuvateatterien auloissa tilanteissa, joissa ihmisillä oli usein kiire ja rauhallista tilaa vastaamiselle ei löytynyt. Tällöin viisisivuinen lomake oli joidenkin mielestä liian pitkä, ja he jättivätkin tämän vuoksi vastaamatta. Lomake jäi joka tapauksessa näin pitkäksi, koska katsoin, etten voinut karsia kysymyksiä enää tämän enempää.

4.2 TUTKIMUSAINESTO

Tutkimuksen kohteena ovat tamperelaiset elokuvaharrastajat, joihin katsottiin kuuluvan kaikkien niiden tamperelaisten, jotka katsovat elokuvia edes silloin tällöin ja käyvät toisinaan elokuvateattereissa. Elokuvaharrastuksen aktiivisuutta ei siis asetettu kriteeriksi vastaajien valinnalle. Tutkimuksen *perusjoukon* muodostavat näin ollen Tampereella asuvat elokuvissa kävijät. Rajaus elokuvissa kävijöihin tehdään sen vuoksi, että kysely suoritettiin juuri elokuvateattereissa, eli elokuvissa kävijöiden parissa. Toki vastaajien joukkoon on saattanut osua jokunen Tampereen ulkopuolella asuvakin, sillä kyllähän Tampereella vain vierailulla oleva henkilö saattaa käydä kaupungissa

elokuvissa. En kuitenkaan pitänyt tätä niin olennaisena asiana, että olisin kysynyt lomakkeessa vastaajan kotipaikkakuntaa.

Asetin otoksen tavoitekokoksi 150–200 vastaajaa, tarkoittaen tällä analyysiin kelpaavien vastattujen lomakkeiden määrää. Valitsin vastaajat satunnaisotannalla, sen mukaan, millaista yleisöä elokuvateatterissa oli kulloinkin paikalla ja ketkä olivat halukkaita vastaamaan kyselyyn. Pysin kohdistamaan kyselyn kaikenlaisille ihmisille, nuorille ja iäkkäämmille sukupuolesta riippumatta. Rajasin kuitenkin alle 15-vuotiaat tutkimuksen ulkopuolelle, sillä katsoin lasten elokuvaharrastuksen olevan aivan oma tutkimusaiheensa. Sitä paitsi osa lomakkeen kysymyksistä oli mielestäni liian vaikeita nuorempien vastattaviksi.

Kelvollisesti täytettyjä lomakkeita tuli kokoon kaikkiaan 186 kappaletta. Jaoin lomakkeita yhteensä 203 kappaletta, jolloin kato muodostuu kaikkiaan 17 lomakkeesta. Katoprosentiksi tulee näin ollen noin 8,4 % ja vastausprosentiksi 91,6 %. Katoprosentin pienuus johtunee siitä, että tein kyselyn informoidusti eli olin henkilökohtaisesti paikalla jakamassa lomakkeet, vastaamassa mahdollisesti esiin nouseviin kysymyksiin ja vielä keräämässä täytetyt lomakkeet takaisin vastaajilta.

4.2.1 Tutkimusaineiston keruu

Toteutin tutkimusaineiston keruun tekemällä lomakekyselyjä elokuvissa kävijöiden parissa tamperelaisten elokuvateatterien, Cine Atlaksen ja Plevnan, auloissa. Päädyin toteuttamaan kyselytutkimuksen elokuvateattereissa, koska arvioin ne neutraaleiksi paikoiksi elokuvaharrastusta koskevan tutkimuksen tekemiseen. Jos olisin suorittanut kyselyvastausten keruun kirjastoissa tai videovuokraamoissa, ne olisivat kyselypaikkoina ehkä vinouttaneet otosta tai ainakin todennäköisesti vaikuttaneet vastaajien antamiin vastauksiin vääristävästi.

Suoritin kyselyaineiston keruun useammalla eri kerralla, paitsi resurssieni rajallisuudesta johtuen, myös tutkimuksen luotettavuuden parantamisen vuoksi. Tekemällä kyselyjä eri viikonpäivinä, eri vuorokaudenaikoina ja ennen erityyppisten elokuvien näytäntöjä uskon taanneeni sen, että otokseen on osunut monipuolinen joukko

erityyppisiä elokuvaharrastajia. Elokuvanäytöksiin, joiden edellä tein kyselyjä, kuuluvat mm. 007 – Kuolema saa odottaa, Ali G himassa, Mies vailla menneisyyttä ja Frida (ks. liite 2, josta käyvät ilmi kyselyajankohdat ja -paikat). Niin komediaa, toimintaa tai pukudraamaa katsomaan tulleet, niin taide-elokuvan kuin viihdehittien suosijat, niin nuoriso kuin vanhemmat pariskunnat ovat todennäköisesti tulleet mukaan tutkittavien joukkoon.

Jaoin kyselylomakkeita ja keräsin vastauksia viitenä eri päivänä¹⁶, joista kolme vietin Cine Atlas -elokuvateatterissa¹⁷ ja kaksi Finnkino-ketjuun kuuluvassa Plevnassa. Lisäksi pyrin tekemään kyselyjä pienemmässä elokuvateatteri Niagarassa, mutta siellä oli tammi-helmikuussa käynnissä aulan remontointi, jonka vuoksi kyselyiden tekeminen Niagarassa jäi suorittamatta. Tosin kokeilin aineiston keruun onnistumista sielläkin yhtenä iltapäivänä, mutta saatuani vain yhden vastatun lomakkeen erääseen näytökseen menneiden runsaasta joukosta, luovutin Niagaran osalta.

Vastaajat täyttivät lomakkeen elokuvateatterin aulassa ennen elokuvanäytäntöön menoa. Jaoin lomakkeet vastaajille henkilökohtaisesti tiedustellen ensin kohteliaasti: "Onko sinulla/teillä aikaa vastata elokuva-aiheiseen kyselyyn?". Iloiseksi yllätyksekseni useimmat lähestymäni henkilöt suostuivat lomakkeen täyttöön, toisten kohdalla taas vaadittiin hieman suostuttelua. Jos henkilö kieltäytyi jyrkästi vastaamisesta, jätin hänet heti rauhaan. Tällä vähemmän aggressiivisella taktiikallakin sain kiitettävän määrän vastattuja lomakkeita jokaista teatterin aulassa viettämäni tuntia kohden.

4.2.2 Tutkimusaineiston keruun ongelmat

Kuten arvata saattaa, ei lomakekyselyn toteuttaminen elokuvateatterin aulassa ole missään nimessä ongelmatonta. Suuret joukot remuavia nuoria, vapaa-päivien iltojen yleinen häly ja rajalliset kirjoitustilat, joita vastaajat kuitenkin tarvitsivat kyetäkseen täyttämään lomakkeen, hankaloittivat kyselyjen tekoa kukin omalta osaltaan. Toisinaan

---

¹⁶ Merkitsin ylös päivämäärät, elokuvateatterit ja -näytökset, joiden edellä suoritin kyselyt. Tämä aikataulu löytyy liitteestä 2.

¹⁷ Cine Atlas oli kyselyjen toteuttamishetkellä ns. ketjujen ulkopuolinen teatteri, mutta se tuli sittemmin, kesäkuussa 2003, osaksi Finnkino-ketjua.

elokuvateatterin aula oli lähes tyhjillään useamman tunnin ajan, jolloin vastauksia kertyi vain pikkuhiljaa, vaikka kaikki paikallaolijat olisivatkin olleet valmiita vastaamaan kyselyyn. Toisinaan taas aula oli niin täynnä väkeä, että kyselyjen jakaminen tuntui mahdottomalta liiallisen melun ja hässäkän takia. Kenenkään ei voinut olettaa pystyvän vastaamaan kunnolla lomakkeen kysymyksiin sekasortoisessa tilanteessa. Yhtenä iltana kävi vieläpä niin, että kaksi markkinatutkimusta tekevää haastattelijaa osui Finnkino Plevnaan samaan aikaan kanssani. Elokuviin tulleet ihmiset eivät luonnollisesti olleet kovin innostuneita siitä, että kolme lomakkeita tyrkyttävää ihmistä ahdisteli heitä samanaikaisesti, vieläpä kun he olivat viettämässä rentouttavaksi tarkoitettua vapaa-aikaansa.

Kaiken kaikkiaan, olosuhteet huomioon ottaen, kyselyvastausten saaminen sujui kuitenkin yllättävän helposti. Ihmiset olivat keskimäärin hyvin yhteistyökykyisiä ja halukkaita auttamaan graduaan kasaavaa opiskelijaa. Tämä auttamisaspekti tuli ilmi, kun lähestymäni henkilöt toisinaan kysyivät, mihin tutkimustuloksia käytetään. Nimittäin vastattuani, että tulokset tulevat graduani varten, he suostuivat oitis vastaamaan. Ilmeisesti osa näistä henkilöistä vastusti kaupallisiin tarkoituksiin tehtäviä tutkimuksia.

Suuremman ongelman kuin ihmisten haluttomuus vastata kyselyyn muodosti ihmisten iän arvioinnin vaikeus. Koska olin asettanut tutkimukseni kohdejoukolle ikärajan (15 vuotta), pyrin myös jakamaan lomakkeita vain 15 vuotta täyttäneille. Osuin useamman kerran harhaan: kerran kysyin arkaillen parikymppisiltä yliopisto-opiskelijoilta, ovatko he täyttäneet viisitoista vuotta. Useammankin kerran taas kävi niin, että annoin lomakkeen empimättä nuorille, jotka lomakkeita tarkastellessani paljastuivat 14-vuotiaiksi. Iän uteleminen tuntemattomilta oli kuitenkin siinä määrin kiusallista, että turvauduin siihen vain erityisen vaikeasti arvioitavissa olevien henkilöiden kohdalla ja silloin, kun paikalla ei ollut kuin muutama potentiaalinen vastaaja.

4.3 AINEISTON TILASTOLLISEN ANALYYSIN MENETELMÄT

Suoritin aineiston käsittelyn ja tilastollisen analysoinnin SPSS-tilasto-ohjelmaa käyttäen. Aloitin aineiston syötön määrittelemällä muuttujat SPSS-ohjelman matriisiin. Tämä tapahtui siten, että muodostin jokaisesta lomakkeen kysymyksestä vähintään yhden muuttujan. Jos kysymyksen kohdalla sai valita vastaukseksi yhdestä kolmeen vaihtoehtoa, tein jokaisesta lomakkeessa olleesta vastausvaihtoehdosta oman muuttujansa matriisiin. Näiden muuttujien saamat arvot merkittiin siten, että jos vastaaja oli valinnut jonkin vaihtoehdon, sitä vastaavalle muuttujalle annettiin arvo 1, tai jos vaihtoehdot tuli asettaa tärkeysjärjestykseen 1–3, saivat vastaavat muuttujat arvon 1, 2 tai 3. Valitsematta jääneet vaihtoehdot merkittiin siten, että niitä vastaavat muuttujat eivät saaneet mitään merkintää, toisin sanoen niitä vastaava kohta jätettiin tyhjäksi. Muuttujia tuli tällä tavoin kaikkiaan 91 kappaletta, ja niiden määrä kasvoi vielä myöhemmin uusien muuttujien määrittelyn myötä.

Saatuani osan kyselyvastauksista kokoon, aloin syöttää kyselylomakkeissa olleita vastauksia eli muuttujien saamia arvoja SPSS-ohjelman matriisiin lomake kerrallaan. Osa kyselylomakkeista oli huonosti vastattu ja jätin tällaiset kelvottomaksi katsomani lomakkeet syöttämättä. Kun olin saanut mielestäni riittävän määrän kelvollisesti vastattuja lomakkeita kokoon, lopetin kyselyiden teon ja syötin kaikkien lomakkeiden tiedot matriisiin. Tämän vaiheen jälkeen varmistin syötön virheettömyyden tarkistamalla kunkin muuttujan saamat minimi- ja maksimiarvot. Virheellisiä, eli liian suuria tai pieniä, arvoja ei löytynyt, jolloin katsoin aineiston syötön todennäköisesti onnistuneen virheettömästi.

Tätä vaihetta seurasi uusien muuttujien luominen analyysin tarpeita varten. Tämä tarkoitti käytännössä esimerkiksi ikä-muuttujan luokittelemista ja elokuvaharrastusta koskevien muuttujien (kysymykset 9–13 ja 15–16, liite 1) vastausvaihtoehtojen uudelleenjärjestämistä siten, että "ei-vaihtoehto" tuli ensimmäiseksi ja muut vaihtoehdot suurenevaan järjestykseen. Lisäksi samaan kysymykseen kuuluvat muuttujat piti yhdistää ns. ryhmämuuttujiksi (kysymysten 17–19 ja 21–25 kohdalla, liite 1). Loin uusia muuttujia myös myöhemmin, kun huomasin tarvitsevani jotain tiettyä muuttujatietoa aikaisemmasta poikkeavassa muodossa. Tällaista tarvetta ilmeni etenkin

ristiintaulukoinnin yhteydessä, sillä muuttujien alkuperäisiä luokkia piti usein yhdistellä liian pienten luokkafrekvenssien vuoksi.

Tämän jälkeen olikin aineiston käsittelyn vuoro. Tätä varten tein ns. ajosuunnitelman, jossa määrittelin, mitä vaiheita tutkimusaineistoni käsittelyyn ja analysointiin kuuluu, ja missä järjestyksessä ne aion tehdä. Pyrin noudattamaan ajosuunnitelmaa mahdollisimman tarkoin, jotta aineiston käsittelyn varsinainen idea eli vastausten etsiminen tutkimuskysymyksiin ei olisi päässyt unohtumaan. Eteninkin ajosuunnitelman mukaisesti muuttujajakaumien tulostamisesta ristiintaulukointien ja tilastollisten testausten tekoon.

Muuttujajakaumat sai tulostettua SPSS-ohjelmalla suhteellisen helposti.

Muuttujajakaumien tarkastelun myötä sain perustiedot tutkimusaineistostani, jolloin tutkimusaineistosta muodostui kokonaiskuva koskien muun muassa sitä, minkä ikäisiä vastaajat keskimäärin olivat, mikä oli näiden sukupuolijakauma, sekä kuinka ahkerasti vastaajat keskimäärin käyttivät kirjastoa videoiden lainaukseen.

Tämän jälkeen tartuin avokysymysten vastauksiin. Merkitsin aluksi ylös vastauksissa esille tulleita teemoja, ja sitten kirjasin kunkin teeman saamat maininnat paperille. Jos vastauksissa tuli tässä vaiheessa esiin vielä uusia teemoja, kirjoitin myös ne heti ylös ja laskin niiden saamat maininnat. Tämän vaiheen suoritettuani laskin kunkin teeman saamat maininnat yhteen, jolloin sain esiin jokaisesta teemasta sen frekvenssit ja kykenin näin vertailemaan eri teemojen saamien mainintojen määrää. Avokysymyksiin annettujen vastausten käsittely perustuu siis tällaiseen frekvenssien laskemiseen ja luokitteluun. Tämä analysointitapa on yleinen kvalitatiivisessa tutkimuksessa, ja mielestäni avokysymysten tuottamat vastaukset rikastuttavatkin tutkimukseni antia.

Aineistoa kuvailevien perustietojen ja avokysymysten frekvenssien saamisen jälkeen oli aineiston varsinaisen analyysin vuoro. Analysoin aineistoa käyttäen sille sopivia tilastollisia menetelmiä. Koska lähes kaikki aineistoni muuttujat olivat ns. kvalitatiivisia, eli nominaali- tai järjestysasteikollisia, muuttujia, käyttökelpoisia menetelmiä olivat ristiintaulukointi ja siihen liittyvä khiin neliö -riippumattomuustesti, järjestyskorrelaatiokertoimen testaus, Mannin–Whitneyn U-testi ja Kruskalin–Wallisin testi (näitä analyysimenetelmiä tarkastelee esim. Heikkilä 2001). Tarkastelin näiden

analyysien ja testien antamia tuloksia ja tein niiden perusteella johtopäätöksiä muuttujien välisistä suhteista.

Raporttiin on poimittu ne analyysin antamat tulokset, jotka ovat tutkimusongelmien kannalta kiinnostavimpia ja tärkeimpiä. Tulokset on esitetty joko tekstin, taulukon tai kuvion muodossa. Kuvioiden muokkaamisessa on käytetty apuna Vesa Kuuselan opasta Tilastografiikan perusteet (Kuusela 2000). Lisäksi raporttiin on otettu mukaan tilastollisten testien antamista tuloksista ne, jotka täyttävät tilastollisen merkitsevyyden vaatimukset.

4.4 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

Pyrin parantamaan tutkimustulosteni luotettavuutta tekemällä kyselyn elokuvateattereissa kirjastojen ja vuokraamojen sijaan, sillä pidin ensiksi mainittua neutraalimpana tilana tutkimusaineiston keruun kannalta. Lisäksi pyrin varmistamaan tulosten luotettavuuden keräämällä kyselyaineistoa eri elokuvateattereissa ennen erilaisten elokuvien näytäntöjä, eri viikonpäivinä ja vuorokaudenaikoina (ks. liite 2), sekä kohdistamalla kyselyn kaikenikäisille ja eri sukupuolia edustaville ihmisille. Vaikka tutkimuksen otantamenetelmä onkin melko vapaamuotoinen, se on tämältyyppisissä kyselytutkimuksissa tavanomainen. En katso otantatavan myöskään valikoineen ihmisiä eriarvoisesti, sillä pyysin vastauksia lähes kaikilta kussakin teatterissa paikalla olleilta ihmisiltä ikään ja muihinkaan seikkoihin katsomatta. Rajasin ainoastaan (mielestäni) selvästi alle 15-vuotiaat kyselyn ulkopuolelle. Pyrin vielä varmistamaan kyselyaineiston kattavuuden pyytämällä erityisen innokkaasti vanhempia ikäluokkia edustavia ihmisiä osallistumaan kyselyyn, ja sainkin heiltä usein myönteisen vastauksen. Vanhempien ikäluokkien pienten osuuksien tutkimusaineistossa ei näin ollen pitäisi johtua otanta-virheestä, vaan siitä, että vanhemmat ihmiset yksinkertaisesti käyvät elokuvateattereissa harvemmin kuin nuorempi väki.

Pyrin tekemään lomakkeen kysymyksistä mahdollisimman yksiselitteisiä, mutta en onnistunut tässä täysin kaikkien kysymysten kohdalla. Hankintakanavan valintaa koskevien kysymysten (18 ja 19, ks. liite 1) kohdalla joissain vastauksissa ilmeni sekaannusta ja väärinymmärryksiä, mikä saattaa alentaa tutkimuksen pätevyyttä

(validiutta). Molempien näiden kysymysten kysymyksenasetteluja ja vastausvaihtoehtoja kuitenkin pohdittiin ja muokattiin tarkoin lomakkeen testauksen myötä, joten tämän paremmiksi niitä ei yksinkertaisesti saatu. Kuitenkin suurin osa näihin kysymyksiin annetuista vastauksista antoi sen kuvan, että kysymys oli ymmärretty oikein.

Tutkimuksen kato muodostuu ensinnäkin huonosti täytetyistä lomakkeista, joissa saman vastaajan vastaukset olivat keskenään niin epäloogisia, ettei niistä muodostunut yhtenäistä, uskottavaa kokonaiskuvaa. Tällaisiin vastauksiin on luultavasti ollut syynä se, ettei vastaaja ole täysin ymmärtänyt, mitä kysymyksillä on tarkoitettu. Katoa aiheuttivat myös vastaajat, joiden lomakkeista ilmeni, etteivät he lainanneet eivätkä vuokranneet elokuvia. Tällaiset vastaajat ja heiltä saadut vastaukset olivat tutkimuksen kannalta epärelevantteja, joten heidän vastauksensa hylättiin (vaikka ne muussa yhteydessä olisivatkin olleet kiinnostavia). Tätä kadon aiheuttajaa yritettiin välttää kysymällä vastaajilta ennen lomakkeen ojentamista, vuokraavatko tai lainaavatko he joskus elokuvia. Ilmeisesti vastaaja toisinaan vastasi myöntävästi, vaikkei asia todella ollutkaan näin. Toisinaan vika taas saattoi olla itse kyselyn suorittajassa, sillä nuoren henkilön ollessa kyseessä oletin usein, että tämä varmasti vuokraa tai lainaa joskus elokuvia, enkä näin ollen aina esittänyt tuota kysymystä. Kolmas katoa synnyttänyt tekijä oli vastaajien ikä itsessään, sillä kyselyn kohdejoukon ikäraajaksihan oli asetettu 15 vuotta. Toisinaan tulini antaneeksi lomakkeen jollekin ikäistään vanhemmalta näyttävälle alle 15-vuotiaalle, jonka vastauksen jouduin sitten myöhemmin hylkäämään. Toisaalta kävi varmasti niinkin, etten antanut lomaketta jollekin alle 15-vuotiaaksi arvioimalleni, vaikka tämä tosi asiassa olisikin ollut jo lähemmäs 20-vuotias.

Lisäksi tutkimukseen aiheuttivat ns. piilokatoa kyselyyn vastaamisesta kieltäytyneet, jotka tosin eivät edustaneet mitään tiettyä ikäryhmää tai ihmistyyppiä, vaan joihin kuului kaikenikäisiä ja kaikenlaisia ihmisiä. Tästä joukosta ei pitäisi aiheutua vinoumaa tutkimuksen tuloksiin, kuten ei myöskään varsinaisesta kadosta. Nimittäin varsinaisen kadon aiheuttaneet tekijät: huonosti ja epäloogisesti vastatut lomakkeet, vastaajat, jotka eivät lainanneet eivätkä vuokranneet elokuvia, sekä liian nuoret vastaajat, eivät nähdäkseni vääristä otosta. Ensin mainitut aiheuttivat vain vähäistä katoa, seuraavat eivät olleet tutkimuksen kannalta kiinnostavia, ja viimeiseksi mainitut eivät kuuluneet alun perinkään tutkimukseni kohdejoukkoon. Sen sijaan se, että kyselylomaketta ei ehkä

tarjottu kaikille ikärajan (15 vuotta) ylittäneille, koska nämä näyttivät tutkimuksen suorittajan mielestä liian nuorilta, saattaa periaatteessa aiheuttaa pientä virhettä otantaan. En kuitenkaan usko tällä tekijällä olevan suurta merkitystä tulosten luotettavuudessa.

Tutkimustulosten luotettavuuteen liittyen on syytä ottaa huomioon lisäksi se, että ryhmämuuttujia käytettäessä ristiintaulukoinnin yhteydessä ei voitu tehdä khiin neliö - riippumattomuustestiä (SPSS-ohjelma ei laskenut sitä ryhmämuuttujaa käytettäessä). Tämän vuoksi ryhmämuuttujia sisältäneiden ristiintaulukointien tuloksia on tarkasteltu vain eri ryhmien prosenttilukuja vertailemalla ja subjektiivisiin arvioihin tukeutuen, ei tilastollisen riskitason perusteella. Tällä tavoin tarkasteltuihin muuttujiin lukeutuvat kysymyksiin 17–19 ja 21–25 annetut vastaukset (ks. liite 1).

Kaiken kaikkiaan tutkimuksen ja sen tulosten luotettavuutta arvioitaessa on hyvä ottaa huomioon, ettei tutkimusotoksen perusteella pyrittykään tekemään tilastollisesti edustavia johtopäätöksiä koko perusjoukon ominaisuuksista. Toki tämä olisi ollut suotavaa, mutta koska kyseessä on gradu eikä väitöskirja, otoksen katsottiin riittävän tämän tutkimuksen tarpeisiin. Tulosten uskotaan tuottaneen suuntaa-antavia tuloksia tamperelaisten elokuvaharrastuksesta ja kirjaston asemasta siinä, sillä lähemmäs 200 vastaajan otoksesta pystyttiin jo tekemään tiettyjä vertailuja eri sukupuolten ja eri ikäryhmien välillä, ja etsimään vastauksia tutkimuskysymyksiin.

Tutkimusaineisto on lisäksi siinä mielessä edustava, että se vastaa jotakuinkin elokuvissa kävijöiden yleistä ja keskimääräistä sukupuoli- ja ikäjakaumaa: suurin osa kyselyyn vastanneista kuuluu ns. aktiiviseksi elokuvayleisöksi¹⁸ määriteltyyn ryhmään eli 15–29-vuotiaisiin.

---

¹⁸ Esimerkiksi Lars-Erik Nyman (1994a) käyttää selvityksessään käsitettä aktiivinen elokuvayleisö.

5 ELOKUVAHARRASTUSTA JA VIDEOIDEN HANKINTAA KOSKEVAT TULOKSET

Seuraavaksi esitetään kyselytutkimuksen tulokset kuuteen eri lukuun jaoteltuina. Ensin käsitellään vastaajien demografisia piirteitä eli esitellään ns. taustatiedot (luku 5.1). Sitten käydään läpi vastaajien elokuvaharrastuksen yleiset piirteet ja kirjaston asema elokuvaharrastuksessa (luku 5.2). Tämän jälkeen on vuorossa vastaajien videoiden hankintakanavien käytön sekä hankintakanavan valintaan vaikuttavien tekijöiden selvittäminen (luku 5.3). Sitten esitellään elokuvan valintaa ohjaavia tekijöitä (luku 5.4), jonka jälkeen käsitellään lainatuimpia ja vuokratuimpia elokuvan lajityyppejä ja tuotantomaita (luku 5.5). Kirjastojen ja vuokraamojen videovalikoimia koskevia mielipiteitä ja toiveita käydään läpi luvussa 5.6, jonka jälkeen onkin yhteenvedon ja johtopäätösten aika (luku 6).

5.1 VASTAAJIEN DEMOGRAFISET PIIRTEET

5.1.1 Sukupuoli ja ikä

Kyselyyn vastasi kaikkiaan 203 henkilöä. Näiltä saaduista lomakkeista tutkimuksen kannalta relevantteja oli 186 kappaletta, joista 103 oli naisen ja 83 miehen täyttämää. Tästä eteenpäin vastaajista puhuttaessa tarkoitetaan relevanttien vastausten antajia (186 henkilöä), jolloin hylätyt lomakkeet jätetään tarkastelun ulkopuolelle.

Analyysissä tarkasteltavista vastaajista on näin ollen naisia noin 55 % ja miehiä 45 %. Vastaajien sukupuolijakaumaa voi pitää melko tasaisena, ja se on yhteneväinen Tilastokeskuksen elokuvissa käyntiä koskevien tutkimustulosten kanssa¹⁹. Näiden gallup-tutkimuksella kerättyjen tietojen mukaan naiset käyvät elokuvissa hieman

---

¹⁹ Näiden tulosten mukaan 54 % naisista ja 43 % miehistä oli käynyt kuuden viime kuukauden aikana elokuvissa (Joukkoviestimet 2002, 236).

useammin kuin miehet, ja koska käsillä olevassa tutkimuksessa kyselyvastaukset kerättiin elokuvateattereissa, näitä kahta jakaumaa voinee verrata keskenään. Vastaajien ikää kysyttiin avokysymyksellä (ks. liite 1), jolloin tulokseksi saatiin luokittelematonta aineistoa. Aineiston analyysin kannalta ikämuuttujan luokittelu oli kuitenkin tarpeen, joten muuttuja jaettiin seitsemään eri luokkaan. Koska vastaajista suurin osa oli nuoria (noin 76 % oli alle 30-vuotiaita), luokkafrekvenssien tasaamiseksi ensimmäisten luokkien luokkavälit määriteltiin kapeammiksi kuin myöhemmissä luokissa. Ikäluokat ovat: 15–19 vuotta, 20–24, 25–29, 30–39, 40–49, 50–59 ja 60-vuotiaat tai vanhemmat. Ikä-muuttujan luokkafrekvenssit selviävät oheisesta taulukosta 1.

TAULUKKO 1. Vastaajien iät luokiteltuina (N = 186)

ikä (vuotta)	vastaajien		kumulat.
	määrä	%	%
15-19	51	27	27
20-24	61	33	60
25-29	30	16	76
30-39	26	14	90
40-49	9	5	95
50-59	6	3	98
yli 60	3	2	100
yhteensä	186	100	

Vastaajista suurin osa kuuluu ns. aktiiviseen elokuvayleisöön (josta puhutaan esim. Nymanin (1994a) tutkimuksessa), eli 15–29-vuotiaisiin. Heitä on yli kolme neljäsosaa (76 %) kaikista vastanneista. Vanhempia vastaajia on otoksessa sen sijaan vain vähän, yli 40-vuotiaita on vain kymmenesosa vastaajista. Suurimman yksittäisen ikäluokan muodostavat 20–24-vuotiaat, heitä on kolmannes koko otoksesta.

Vastaajien ikäjakauma on melko yhteneväinen suomalaisten elokuvateatterissa kävijöiden ikäjakauman kanssa, sillä tuoreiden gallup-tietojen mukaan 12–24-vuotiaat ovat ahkerimpia elokuvissa kävijöitä, ja elokuvissa käynti harvenee sitä mukaa, mitä

vanhemmasta ikäluokasta on kyse (Joukkoviestimet 2002, 236). Koska kyselyvastaukset kerättiin elokuvateatterissa kävijöiden keskuudessa, otoksen jakaumia voinee hyvällä syyllä verrata elokuvissa käyntiä koskeviin tilastotietoihin.

5.1.2 Siviilisäätö ja lapset

TAULUKKO 2. Vastaajien siviilisäätö (N = 186)

siviilisäätö	vastaajien määrä	%	kumulat. %
ei seurustele	83	45	45
seurustelee	38	20	65
on avoliitossa	45	24	89
on avioliitossa	20	11	100
yhteensä	186	100	

Vastaajista suurin osa (89 %) oli naimattomia, kuten taulukosta 2 näkyy. Lähes puolet (45 %) vastaajista ilmoitti, ettei seurustele. Seurustelevia puolestaan on viidesosa ja avoliitossa olevia noin neljäsosa vastaajista. Avioliitossa oli vain 11 % vastaajista. Jos luokat "seurustelee", "on avoliitossa" ja "on avioliitossa" yhdistetään, voidaan todeta, että reilulla puolella (55 %) vastaajista oli elämäkumppani. Vastaajien siviilisäätöä koskeva jakauma vastaa Tilastokeskuksen väestötutkimuksen antamia tuloksia, sillä niiden mukaan suurin osa alle 30-vuotiaista suomalaisista (joita on valtaosa tähän kyselyyn vastanneista) on naimattomia (tiedot ovat vuoden 2002 lopulta²⁰).

Vastaajista lapsia (huollettavia) oli vain 19 henkilöllä, mikä ei ole yllättävää, kun otetaan huomioon vastaajien ikärakenne. Tämän muuttujan jakauma on hyvin vinoutunut, sillä peräti 90 % vastaajista on vailla huollettavia. Kyseinen muuttuja jätettiinkin tämän vuoksi tilastollisten analyysien ulkopuolelle.

²⁰ Tiedot on saatu Tilastokeskuksen [www-palvelusta](http://www.palvelusta) osoitteesta: http://www.tilastokeskus.fi/tk/he/vaesto_siviilisaaty.pdf (4.9.2003).

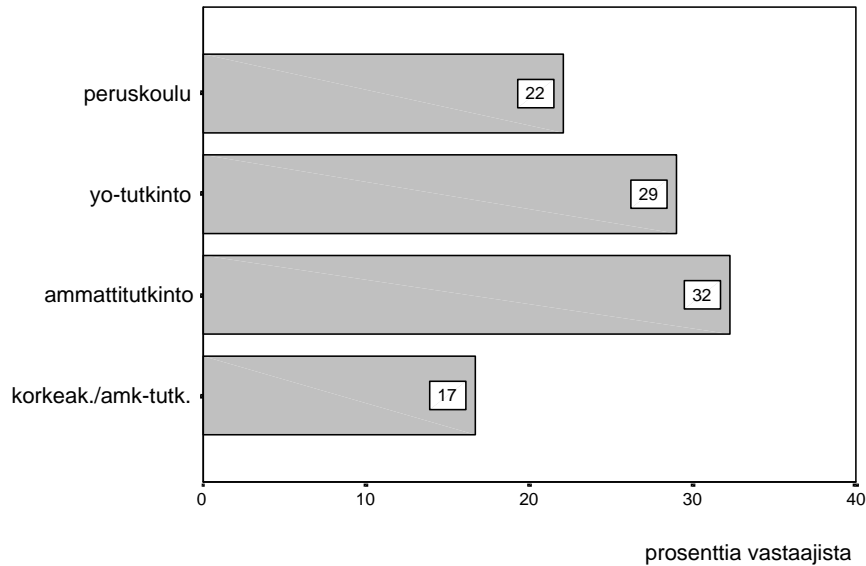

5.1.3 Koulutustausta ja elämäntilanne

TAULUKKO 3. Vastaajien koulutustausta (N = 186)

koulutus	vastaajien määrä	%	kumulat. %
perus/kansakoulu	41	22	22
ammattikurssi	6	3	25
opistotutkinto	19	10	35
yo-tutkinto	54	29	65
ammattikoulututkinto	36	19	84
amk-tutkinto	12	6	90
korkeakoulututkinto	18	10	100
yhteensä	186	100	

Kysyttäessä korkeinta vastaajan suorittamaa koulutusta (keskeneräistä koulutusta ei otettu huomioon), saatiin tulokseksi taulukosta 3 ilmenevät jakaumat. Koska tiettyjen luokkien saamat frekvenssit ovat hyvin pieniä, luokkia yhdisteltiin siten, että ammattikurssin, ammattikoulututkinnon tai opistotutkinnon tehneet yhdistettiin samaan luokkaan, jolle annettiin nimi "ammattitutkinto". Korkeakoulu- tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet puolestaan yhdistettiin luokkaan "korkeakoulu/amk-tutkinto". Näin luokkafrekvensseistä saatiin järkevämpiä. Uudet frekvenssit selviävät (pylväs)kuvioista 1.

KUVIO 1. Vastaajien koulutustausta uudelleen luokiteltuna. Pylväsluvut kertovat prosenttiosuuden vastaajista (N = 186).

Vastaajista noin kolmannes (32 %) oli suorittanut ammattikurssin, opistotutkinnon tai ammattikoulututkinnon. Lähes yhtä suuri joukko (29 %) oli suorittanut ylioppilastutkinnon. Korkeakoulu- tai ammattikorkeakoulututkinnon oli suorittanut vain 17 % vastaajista ja 22 % oli päättänyt opintonsa perus- tai kansakoulutasolle. Vastaajat eivät näin ollen ole erityisen korkeasti koulutettuja, jota tosin selittää myös vastaajien nuori ikä – vaikka vastaaja kyselyhetkellä olisikin opiskellut korkeakoulussa, ei se vielä näy hänen vastauksestaan. (Kysymyksen asettamista jo suoritettua koulutusta koskevaksi pidettiin kuitenkin perusteltuna, jotta vastaaminen olisi ollut helpompaa ja yksiselitteisempää.)

Vastaajilta tiedusteltiin lisäksi heidän nykyistä elämäntilannettaan. Annetut vastausvaihtoehdot ja niiden saamat frekvenssit näkyvät taulukosta 4. Puolet vastaajista oli opiskelijoita tai koululaisia, mikä onkin luontevaa vastaajien ikäjakauman johdosta. Työssäkäyviä, joko kokopäiväisesti tai osa-aikaisesti, oli kaikkiaan 39 % vastanneista. Muiden luokkien frekvenssit ovat hyvin pieniä. Ryhmään "muu" sisältyy kaksi armeijaa käyvää ja yksi sairaslomalla oleva henkilö.

TAULUKKO 4. Vastaaajien elämäntilanne (N = 186)

elämäntilanne	vastaaajien määrä	%	kumulat. %
kokopäivätyössä	62	33	33
osa-aikatyössä	11	6	39
opiskelija	93	50	89
kotiäiti/isä	3	2	91
eläkeläinen	3	2	92
työtön	11	6	98
muu	3	2	100
yhteensä	186	100	

5.2 KIRJASTON VIDEOAINEISTON ASEMA ELOKUVAHARRASTUKSESSA

5.2.1 Elokuvaharrastuksen yleiset piirteet

5.2.1.1 Videonauhurien ja DVD-laitteiden omistus

Vastaaajista 33 % oli käytössä sekä DVD-laite että VHS-nauhuri. Vain videonauhuri oli käytössä puolella (50 %) ja vain DVD-laite 9 % vastaaajista. Kyselyyn vastanneista peräti 15 henkilöllä ei ollut käytössä kumpaakaan videolaitetta. Heillä oli todennäköisesti mahdollisuus katsoa videonauhoja tai DVD-levyjä tuttavien luona, sillä nämäkin henkilöt ilmoittivat lainaavansa tai vuokraavansa joskus elokuvia.

Miesvastaaajilla oli enemmän videonkatseluun käytettäviä laitteita kuin naisilla. Miehistä lähes puolella (43 %) oli sekä videonauhuri että DVD-laite, kun taas naisista vain neljänneksellä oli molemmat laitteet. Naisista suurimmalla osalla (58 %) oli vain videonauhuri. Ainoastaan DVD-laite oli 10 % miehistä ja 9 % naisista. Minkäänlaista videolaitetta ei ollut käytössä 9 % naisista ja 7 % miehistä. Sukupuolen ja laiteomistuksen välinen ero on khiin neliö -testin mukaan tilastollisesti melkein merkitsevä ($p = 0,044$). Riippuvuus on kuitenkin heikkoa, sillä kontingenssikerroin on vain 0,205.

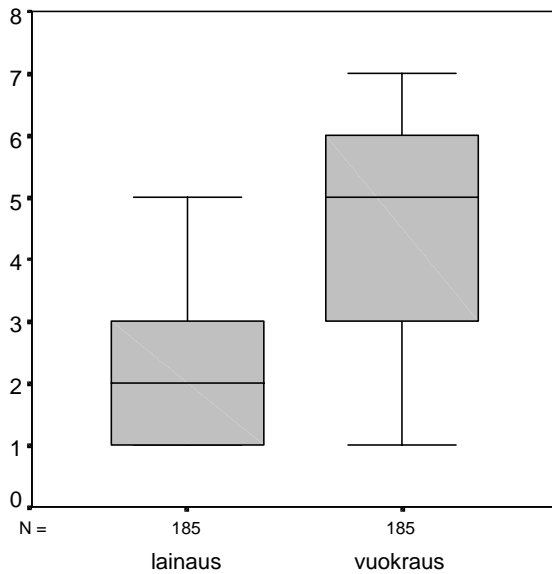
5.2.1.2 Videoiden lainaus

Kyselyn tulosten mukaan lähes puolet (44 %) vastaajista ei koskaan lainaa videoelokuvia kirjastosta (tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että he eivät käyttäisi kirjaston muita palveluja). Vastaavasti noin neljännes (26 %) vastaajista lainasi elokuvia kirjastosta vain kerran vuodessa tai harvemmin. Ahkeria elokuvien lainaajia oli puolestaan vain hyvin vähän, 16 henkilöä (9 %) lainasi elokuvia vähintään kerran kuukaudessa.

Lainausta koskevilla (kysymysten 9 ja 10) vastauksissa huomiota herättävää oli se, että siinä missä lainauksen useutta kysyttäessä 81 vastaajaa ilmoitti, ettei koskaan lainaa elokuvia kirjastosta, peräti 88 henkilöä ilmoitti lainausmääriä kysyttäessä, ettei lainaa ollenkaan elokuvia. Tämän epäloogisuuden voi arvella johtuvan kysymysten väärin ymmärtämisestä ja ehkä myös siitä, että ne jotka lainaavat elokuvia vain kerran vuodessa tai harvemmin, ovat ajatelleet, että he eivät oikeastaan yleensä ottaen lainaa elokuvia, ja ovat näin ollen vastanneet kysymykseen 10 "en lainaa". Tällaiset väärinkäsitykset valitettavasti alentavat tutkimuksen validiutta.

Kysyttäessä vastaajien yhdellä käyntikerralla lainaamien videoelokuvien määrää, suurin osa niistä 96 vastaajasta, jotka tämän kysymyksen kohdalla ylipäänsä ilmoittivat lainaavansa elokuvia, lainasivat yleensä yhden elokuvan kerrallaan. Näitä vastaajia oli 55 kappaletta (57 % lainaajista). Kaksi elokuvaa kerralla lainasi 32 % videolainajista ja kolme tai useamman elokuvan 10 % lainaajista.

Kyselyn mukaan iällä on vaikutusta elokuvien lainaamistiheyteen. 30–39-vuotiaat kertoivat lainaavansa useammin elokuvia kirjastosta kuin 20–24-vuotiaat. Viidennes 30–39-vuotiaista lainasi elokuvia keskimäärin kerran kuukaudessa, kun taas 20–24-vuotiaiden keskuudessa näin usein lainaavia oli vain 2 %. Vastaavasti 20–24-vuotiaista suurin osa (51 %) ilmoitti, ettei koskaan lainaa elokuvia kirjastosta, kun 30–39-vuotiaiden keskuudessa näitä oli neljännes vastaajista. Mannin–Whitneyn U-testin mukaan näiden ikäryhmien välinen ero on tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,006$).

KUVIO 2. Videoiden lainauksen ja vuokrauksen tiheys. Arvoasteikon luvut viittaavat muuttujan arvoihin, jotka ovat: 1 = ei koskaan, 2 = 1 krt/vuodessa tai harvemmin, 3 = 2–6 krt/vuodessa, 4 = 7–11 krt/vuodessa, 5 = 1 krt/kk, 6 = 2–3 krt/kk, 7 = 1 krt/viikossa tai useammin. (N = 185)

5.2.1.3 Videoiden vuokraus

Videotelokuvien vuokrausta koskevat vastaukset olivat lähes vastakkaisia lainaamiseen verrattuina. Siinä missä videoiden lainaus oli harvinaista, vuokraus taas oli hyvinkin yleistä. Vuokraustiheyden ja lainaustiheyden ero käy esille oheisesta laatikkojankuviosta (kuvio 2). Peräti 53 % vastanneista vuokrasi elokuvia vähintään kerran kuukaudessa, kun taas vain 3 henkilöä ilmoitti, ettei koskaan vuokraa elokuvia. Kun tätä määrää vertaa lainauksen lukuihin (81 ei-lainaaajaa), ero oli huomattava. Kuitenkin suurimman joukon vastaajia keräsi kysymyksen 11 (ks. liite 1) vaihtoehto "2–6 kertaa vuodessa", sillä sen valitsi 26 % vastaajista.

Vuokrausta koskevat tulokset ovat vastakkaisia lainaamiseen verrattuina myös iän ja vuokrausaktiivisuuden yhteyttä tarkasteltaessa. Siinä missä vanhemmat vastaajat lainasivat elokuvia useammin kuin nuoremmat, nuoremmat puolestaan vuokrasivat useammin kuin vanhemmat. Vanhempien vastaajien keskuudessa oli yleisempää vuokrata elokuva vain 6 kertaa vuodessa tai harvemmin, kun taas nuorempien vastaajien keskuudessa yleisintä oli vuokrata elokuva 1–3 kertaa kuukaudessa.

Tulos ei sinänsä ole yllättävä, koska tämän tyyppisiin johtopäätöksiin on tultu jo aikaisempien videotutkimusten kohdalla (ks. esim. Nyman 1994a). Yllättävää oli kuitenkin se, että ikäraja ahkeran ja harvemman videovuokrauksen välillä kulki niinkin alhaalla kuin 30 ikävuodessa. Jo 30–39-vuotiaiden keskuudessa elokuvia vuokrattiin yleensä vain 6 kertaa vuodessa tai harvemmin. Vuokraamistiheyden ja ikäluokkien välinen riippuvuus oli myös tilastollisesti merkitsevä, kun sitä tarkasteltiin luokittamalla uudelleen ikä-muuttuja ja vuokraamisen tiheys -muuttuja, sekä rajaamalla vanhimmaksi ikäluokaksi 30–49-vuotiaat. Tällöin khiin neliö -testin tuloksena saatiin p -arvoksi 0,001, mikä tarkoittaa tilastollisesti erittäin merkitsevää riippuvuutta. (Riippuvuus on tosin vain melko voimakasta, sillä kontingenssikerroin on 0,366.)

Mannin–Whitneyn U-testi paljasti myös eri koulutustaustan omaavien vastaajien välillä olevan tilastollisesti merkitsevää eroa elokuvien vuokraamisen useuden suhteen. Ylioppilastutkinnon korkeimmaksi koulutukseksi ilmoittaneet vuokraavat keskimääräisesti useammin elokuvia, kuin peruskouluopinnot suorittaneet. Samansuuntaisia tuloksia saatiin verrattaessa ylioppilastutkinnon ja korkeakoulu- tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita: ylioppilaat vuokraavat useammin, kuin akateemisesti koulutetut. Molempien parien kohdalla erot ovat tilastollisesti melkein merkitseviä ($p = 0,049$ ja $p = 0,049$).

Vuokraajat, kuten lainaajatkin, hankkivat elokuvia yleensä yhden kappaleen kerrallaan. Kysyttäessä yhdellä käyntikerralla vuokrattujen elokuvien määrää, peräti 70 % niistä 182 vastaajasta, jotka ilmoittivat vuokraavansa elokuvia, kertoi vuokraavansa niitä yleensä yhden kerrallaan. Näin "yhden elokuvan vuokraajien" osuus vastaajista oli vielä suurempi kuin lainaajien kohdalla. Kaksi elokuvaa kerralla vuokrasi 29 % vuokraajista ja kolme tai useamman elokuvan vain 2 vastaajaa.

5.2.1.4 Elokuvateatterissa käynti

TAULUKKO 5. Vastaaajien elokuvissa käynnin tiheys (N = 184)

elokuvateatterikäyntien tiheys	vastaaajien määrä	%	kumulat. %
alle 1 krt/v	5	3	3
1-2 krt/v	13	7	10
3-6 krt/v	67	36	46
7-11 krt/v	59	32	78
1-3 krt/kk	35	19	97
1 krt/vkossa tai useammin	5	3	100
yhteensä	184	100	

Kun vastaajilta kysyttiin, kuinka usein he keskimäärin käyvät elokuvissa elokuvateatterissa, saatiin tulokseksi oheisesta taulukosta 5 ilmenevä jakauma. Jos vastaajat jaotellaan siten, että useammin kuin noin kerran puolessa vuodessa (eli yli 2 kertaa vuodessa) elokuvissa käyvät ovat ns. aktiivikävijöitä, voidaan taulukosta tulkita, että 90 % vastaajista kuuluu aktiivisiin elokuvissa kävijöihin. Raja aktiivisen ja harvemman elokuvissa käynnin välillä määriteltiin juuri näin, koska keskimäärin suomalaiset käyvät elokuvissa 1,3 kertaa vuodessa (tiedot vuodelta 2001²¹). Aktiiviseksi elokuvissa käymiseksi laskettiin siis keskimääräistä käyntimäärää ahkerampi elokuvissa käynti. Tämän määritelmän mukaisesti vain 10 % kyselyyn vastanneista käy harvoin elokuvissa. Tulos ei sinänsä ole yllättävä, koska kyselyvastaukset kerättiin elokuvateattereiden auloissa. Kuitenkin vastaajat ovat yllättävän ahkeria elokuvissa kävijöitä, kun otetaan huomioon suomalaisten keskimääräinen elokuvissa käynnin määrä.

Yllättävänä tuloksena voinee pitää sitä, että tutkimuksen mukaan nuorimmat vastaajat eivät olleet ainoita ahkerasti elokuvissa käyviä. Paitsi tutkimusjoukon nuorimpien

²¹ Tiedot Tilastokeskuksen www-palvelusta, osoitteesta: <http://statfin.stat.fi/StatWeb/start.asp?PA=Aelo5001&D1=a&D2=a&LA=fi&DM=SLFI&TT=2> (4.9.2003).

(15–19- ja 20–24-vuotiaiden) myös 50–59-vuotiaiden vastaajien keskuudessa kyselylomakkeen (kysymys 8, liite 1) vaihtoehto "7–11 kertaa vuodessa" sai eniten vastauksia. Muiden ikäryhmien kohdalla taas elokuvissa käynti 3–6 kertaa vuodessa oli yleisin valinta. Ikä ei kuitenkaan khiin neliö -testin mukaan ole yhteydessä elokuvissa käynnin useuteen tilastollisesti merkitsevästi.²² Sen sijaan Mannin–Whitneyn U-testin mukaan ero ikäryhmien välillä on tilastollisesti merkitsevä. Tilastollisesti merkitsevintä ero on testin perusteella ikäryhmien 20–24 ja 30–49 välillä ($p = 0,002$). Myös Kruskalin–Wallisin testistä saadut tulokset tukevat tätä tulkintaa; eri ikäryhmien välillä on tilastollisesti merkitsevää eroa.

Lisäksi elokuvateatterissa käynnin ja vuokraamon käytön väliltä löytyi positiivista lineaarista riippuvuutta: Mitä useammin vastaaja kävi elokuvissa, sitä todennäköisemmin hän myös vuokrasi elokuvia useasti. Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimen mukaan näiden välisen yhteyden p -arvo on 0,000 (tilastollisesti erittäin merkitsevä riippuvuus), mutta korrelaatiokerroin on alhainen, 0,342. Tästä riippuvuudesta ei kuitenkaan voida päätellä kumpi on syy, kumpi seuraus. Kyse lienee muuttujien yhteisvaihtelusta ja siitä, että tietyt henkilöt harrastavat elokuvien katselua kanavasta riippumatta ahkerasti.

5.2.1.5 Elokuvien katselu televisiosta, kaapelikanavilta ja Internetistä

Vastaajat katselivat runsaasti elokuvia valtakunnallisilta televisiokanavilta. Yli puolet (56 %) vastaajista kertoi katsovansa elokuvia televisiosta kerran viikossa tai useammin. Vastaavasti toiseksi suurin osuus vastaajista, 29 %, ilmoitti katsovansa elokuvia yhdestä kolmeen (1–3) kertaa kuukaudessa. Näin ollen niitä, jotka katsoivat elokuvia tv:stä vähintään kerran kuukaudessa oli 85 % vastaajista. Vastaajat katselivatkin elokuvia eniten juuri televisiokanavilta.

Kysyttäessä, onko vastaajalla käytössä elokuviin erikoistuneita kaapeli- tai satelliittikanavia, suurin osa (80 %) vastaajista ilmoitti, että ei ole. Vain 37 vastaajalla eli viidenneksellä kaikista kyselyyn vastanneista oli elokuvakanavia käytössä. Näistä

---

²² Tämän ristiintaulukoinnin tulkinnassa on lisäksi otettava huomioon, että vanhempien ikäluokkien kohdalla frekvenssit ovat hyvin pieniä (3–9 henkilöä).

suuri osa (43 %) katsoi elokuvia kaapeli- tai satelliittikanavalta vähintään kerran viikossa ja 32 % 1–3 kertaa kuukaudessa.

Elokvien katselu Internetin kautta oli yhtä vähäistä. Suurin osa (81 %) vastaajista ilmoitti, ettei katso elokuvia Internetin välityksellä. Niidenkin 35 vastaajan joukossa, jotka toisinaan katselivat elokuvia Internetistä, elokvien katselu tämän kanavan kautta oli melko harvinaista. Vain 12 vastaajaa katsoi elokuvia Internetistä kerran kuukaudessa tai useammin. 15–19-vuotiaat käyttivät Internetiä kuitenkin enemmän elokvien katseluun kuin muut ikäryhmät. 15–19-vuotiaista nimittäin noin 31 % katsoi elokuvia Internetin kautta, kun taas muiden ikäryhmien keskuudessa vain 11–16 % teki näin. Mannin–Whitneyn U-testi osoittaa, että ikäryhmien 15–19 ja 30–49 välillä on tilastollisesti melkein merkitsevää eroa elokvien Internet-katselun suhteen ($p = 0,044$).

Myös elämäntilanteella oli tiettyä yhteyttä elokvien Internet-katselun kanssa. Verrattaessa vastaajien elämäntilanteen mukaisesti muodostuneista ryhmistä kahta suurinta, kokopäivätyössä käyviä ja opiskelijoita, näiden ryhmien välillä ilmeni melko suuria eroja Internetin käytön suhteen. Kokopäivätyössä käyvistä 92 % ilmoitti, ettei käytä Internetiä elokvien katsomiseen, kun taas opiskelijoista noin 70 % kuului tähän joukkoon. Opiskelijoista siten 30 % ilmoitti käyttävänsä Internetiä joskus elokvien katsomiseen, joten heidän keskuudessaan Internetiä käytti elokvien katseluun huomattavasti suurempi joukko kuin työssäkäyvien joukossa. Tosin opiskelijatkaan eivät käyttäneet Internetiä elokvien katsomiseen kovin usein, useimmat vain 1–6 kertaa vuodessa. Elämäntilanteen ja Internetin käytön yhteys on tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,003$.)

5.2.1.6 Videoiden osto

Suuri osa vastaajista (40 %) ilmoitti ostavansa videoita kerran vuodessa tai harvemmin. Viidennes vastaajista kertoi ostavansa elokuvia keskimäärin 2–6 kertaa vuodessa, kun taas 30 % ilmoitti, ettei koskaan osta myyntivideoita. Muiden vastausvaihtoehtojen saamat osuudet olivat hyvin pieniä, eikä videoiden osto siten ollut vastaajien keskuudessa erityisen yleistä. Aktiiviotajia, jotka ostivat videokasetin kerran kuukaudessa tai useammin, oli vastaajista vain seitsemän henkilöä.

Edellä raportoiduista tuloksista voitaneen päätellä, että kirjastolainauksen asema vastaajien elokuvaharrastuksessa ei ole kovin merkittävä. Kun lähes puolet (44 %) vastaajista ilmoittaa, ettei käytä kirjastoa videoiden hankintapaikkana, ja nekin, jotka kirjastosta videoita lainaavat, tekevät niin keskimäärin korkeintaan joka toinen kuukausi, videoiden lainaus ei ole erityisen suosittua vastaajien keskuudessa. Toisaalta tuloksia voi katsoa siltäkin kannalta, että kuitenkin reilu puolet (56 %) vastaajista lainaa edes joskus elokuvia kirjastosta. Tämän voinee tulkita kertovan siitä, ettei kirjasto ole täysin tuntematon videonhankintakanava ainakaan tämän kyselyn vastaajille.

Saadut tulokset, joiden mukaan nuoremmat vastaajat käyttävät monia elokuvan välityskanavia (vuokraamoja, elokuvateatteria, Internetiä) ahkerammin elokuvien hankintaan ja katsomiseen kuin vanhemmat, yli 30-vuotiaat, vastaajat, tukee Nymanin (1994b) tutkimuksessaan tekemiä johtopäätöksiä. Nymanin (mt., 25–26) mukaan ns. videosukupolvi (eli nuori sukupolvi) katsoo audiovisuaalisia viestimiä useammin kuin muut, koska sen edustajille useiden viestimien käyttö on luonnollista. Tulokset vastaavat myös Martti Soramäen (1990) huomioita siitä, että elokuvien kulutus on etupäässä nuorten suosima harrastus. Käsillä olevassa tutkimuksessa tästä linjasta poikkesi ainoastaan kirjaston käyttö elokuvien hankintakanavana, sillä kirjastosta elokuvia lainasivat useammin 30–39- kuin 20–24-vuotiaat vastaajat. Poikkeuksen muodostivat myös 50–59-vuotiaat vastaajat, jotka kävivät elokuvissa teatterissa suunnilleen yhtä usein kuin 15–24-vuotiaat (7–11 kertaa vuodessa).

5.2.2 Kirjaston ja vuokraamon videokokoelmien tärkeys

Kyselylomakkeen avoimissa kysymyksissä tiedusteltiin vastaajien mielipiteitä kirjastojen ja vuokraamojen videovalikoimien suhteen (liite 1). Vastaaminen avokysymyksiin oli yllättävän aktiivista, sillä odotuksista poiketen peräti 86 % vastaajista oli vastannut avokysymyksiin²³. Myös kirjastoa koskeviin avokysymyksiin (kysymykset 26–29, liite 1) oli vastattu ahkerasti, sillä vaikka lainausmääriä koskevan kysymyksen 10 kohdalla vain 96 vastaajaa ilmoitti ylipäättään lainaavansa elokuvia kirjastosta, kirjastoa koskeviin avokysymyksiin oli vastannut peräti 89 henkilöä. Näistä

---

²³ Lukuun ei ole laskettu mukaan niitä, jotka olivat vastanneet avokysymyksiin vain hyvin lyhyesti (1–2 sanalla) tai jotain epärelevanttia.

14 oli sellaisia vastaajia, jotka ilmoittivat, etteivät lainaa elokuvia, mutta siitä huolimatta kommentoivat kirjastojen kokoelmia.

Vertailtaessa vuokraamon ja kirjaston saamia vastauksia koskien videovalikoimien tärkeyttä, siinä missä vuokraamojen elokuvavalikoimia piti itselleen tärkeinä 65 vastaajaa, kirjastojen elokuvavalikoimia piti tärkeinä 26 vastaajaa. Kirjastojen ja vuokraamojen videokokoelmien tärkeyttä koskeneiden vastausten kohdalla ei vaikuttanut olevan suurtakaan merkitystä sillä, käyttikö vastaaja itse kirjaston palveluja vai pelkästään vuokraamon palveluja – vastaukset olivat kummassakin tapauksessa samansuuntaisia.

Vastaajia pyydettiin samassa yhteydessä perustelemaan, miksi kirjastojen ja videovuokraamojen elokuvavalikoimat ovat tai miksi ne eivät ole heille tärkeitä. Kirjastojen kokoelmista teki useimpien vastaajien mielestä tärkeitä klassikkojen ja vanhojen elokuvien, sekä marginaalisempien elokuvien löytyminen kokoelmista. Kuten eräs vastaaja (nro 48²⁴) asian ilmaisi: "Kirjastosta löytyy leffoja, joita ei vuokraamoista löydy". Tämä näkökulma tuli esiin myös Tomi Pelkosen (2002) tekemässä kyselytutkimuksessa, sillä sen mukaan kirjastosta haettiin erityisesti klassikkoelokuvia. Näiden tutkimustulosten perusteella kirjaston asiakkaat ovatkin mieltäneet hyvin kirjastojen videotoinnin linjauksen, nimittäin elokuvaklassikoiden ja ylipäättään vuokraamotarjonnasta poikkeavan kokoelman luomisen (ks. esim. Kukkasmäki 1998, 162).

Vastaajat arvostivat myös kirjaston palvelun maksuttomuutta. Muutama vastaaja kiinnitti huomiota lisäksi siihen, että kirjastopalvelut kuuluvat kaikille kansalaisille; ne ovat yksi yhteiskunnan peruspalveluista. "Tae kansan sivistykselle, koska kaikkien saatavilla ja halpaa", totesi vastaaja nro 99. Yksittäiset, mutta mielenkiintoiset maininnat koskivat lisäksi kirjastosta löytyvien videoiden käyttöä opetustyössä ja opiskelun apuna, sekä kirjastoelokuvien pitkää laina-aikaa.

---

²⁴ Vastaajista ilmoitettu numero (nro) tarkoittaa kyselylomakkeen numeroa, joka merkittiin lomakkeisiin juoksevasti vastausjärjestyksen mukaan.

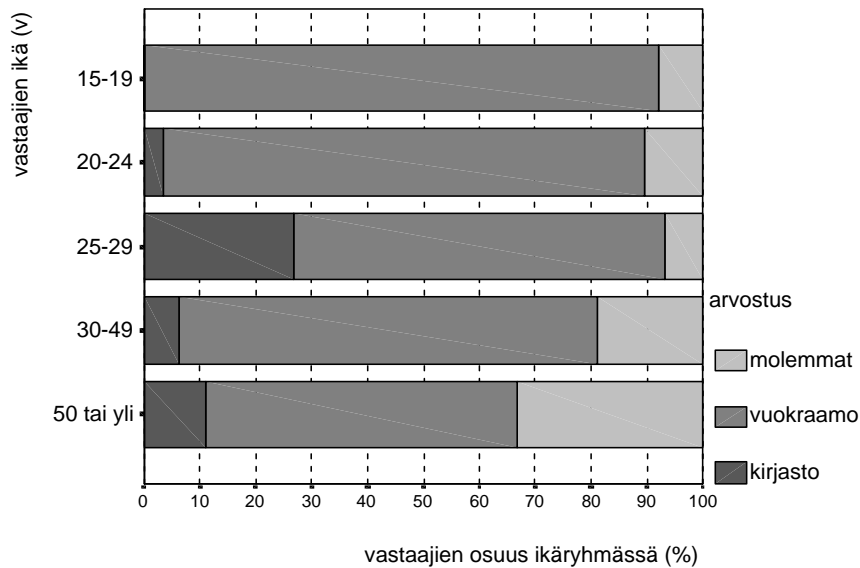
Vuokraamojen videokokoelmien tärkeyttä taas perusteltiin useimmiten videovalikoiman laajuudella ja monipuolisuudella, sekä sillä, että elokuvateatterissa esitettävät elokuvat voi katsoa halvemmalla videolta. Tällä viitattiin siihen, että vuokraamojen hyllyiltä uudet elokuvat löytyvät jo melko pian teatteriesityksensä jälkeen. Elokuvaharrastaja luottaa yleensä siihen, että pääsee näkemään kiinnostusta herättäneen elokuvan jo piakkoin ensi-illan jälkeen, vaikkei menisikään katsomaan sitä teatteriin (vaihtoehtoisempien elokuvien kohdalla tämä ei kuitenkaan välttämättä toteudu). Vastaajien mukaan vuokraamojen valikoimista teki tärkeitä myös se seikka, että "se on hyvää ajanvietettä" eli vuokraamoista saa helposti ja huokealla jonkin mieleisensä elokuvan, jonka parissa voi viettää illan huolettomasti. Kirjastoista lainaamista ei ilmeisesti koettu näin vaivattomaksi (kirjastojahan ei löydy niin tiheänä verkkona kuin vuokraamoja) eikä mieleisen videon löytämiseen voitu samalla lailla luottaa, koska kirjastojen kokoelmia pidettiin vuokraamojen kokoelmia suppeampina.

Sitä, etteivät kirjastojen videokokoelmat ole tärkeitä, vastaajat perustelivat ennen kaikkea sillä, että kirjastoissa on heidän mielestään liian suppeat valikoimat. Myös se sama seikka, jolla kirjastojen videokokoelmien tärkeyttä oli perusteltu, nousi esiin näissä negatiivisissa vastauksissa: kirjastossa on "enimmäkseen vanhoja elokuvia, jotka on jo nähty" (vastaaja nro 88) ja "kirjastossa keskitytään liiaksi vanhoihin klassikoihin" (nro 138). Vanhojen ja klassikoiksi katsottujen elokuvien kuulumista kirjastojen kokoelmiin pidettiin siten sekä positiivisena että negatiivisena asiana. Vuokraamojen valikoimista taas teki joidenkin vastaajien mielestä vähemmän tärkeitä se, että "valikoima on lähinnä luokkaa 2" (vastaaja nro 63). Vastauksista kävi lisäksi ilmi, että osa vastaajista ei edes tiennyt, että kirjastossa on tarjolla elokuvia (ainakaan muita, kuin lastenvideoita).

5.2.3 Kirjaston ja vuokraamon videopalveluiden arvostus

Kirjaston ja vuokraamon videopalveluiden arvostusta kuvaavat vastaukset ovat samansuuntaisia kirjaston ja vuokraamon videokokoelmien tärkeyttä koskevien vastausten kanssa. Kun vastaajilta kysyttiin, kumman videopalveluja he arvostavat enemmän, kirjaston vai vuokraamon palveluja, vain 7 % vastaajista ilmoitti arvostavansa enemmän kirjaston palveluja. 78 % taas kertoi arvostavansa enemmän

vuokraamon palveluja ja 11 % arvosti molempien palveluja yhtä paljon. 7 vastaajaa ei puolestaan osannut sanoa mielipidettään asiaan.

KUVIO 3. Kirjaston ja vuokraamon videopalveluille annettu arvostus eri ikäryhmissä. (N = 179)

Vastaajan iällä vaikutti olevan tietty yhteys kirjaston videolainaukselle annetun arvostuksen kanssa (kuvio 3). Vähiten kirjaston videopalveluille antoivat arvoa nuorimmat eli 15–19-vuotiaat vastaajat, näistä 90 % ilmoitti arvostavansa enemmän vuokraamon kuin kirjaston videopalveluja. Kirjasto puolestaan sai enemmän arvostusta vanhempien vastaajien keskuudessa. Eniten kirjaston videopalveluja tuntuivat arvostavan 25–29-vuotiaat, joista reilu neljännes (27 %) arvosti kirjaston palveluja vuokraamon palveluja enemmän. Muissa ikäryhmissä puolestaan arvostettiin myös molempien (kirjaston ja vuokraamon) palveluja, esimerkiksi 50-vuotiaiden ja sitä vanhempien keskuudessa yhtä paljon molempia arvosti kolmannes vastaajista.

Se, että kirjaston videopalveluita arvostivat tutkimusjoukossa selvästi eniten 25–29-vuotiaat, selittyy ehkä sillä, että tuossa ikäluokassa on runsaasti opiskelijoita, joilla ei tunnetusti ole paljoa rahaa käytettävissään. Ehkä he juuri tämän vuoksi arvostavat kirjaston tarjoamaa mahdollisuutta hankkia elokuvia ilmaiseksi. Toisaalta tätä

nuoremmissa ikäluokissa opiskelijoita ja koululaisia on vielä suurempi osuus, joten siinä mielessä nuorempien pitäisi arvostaa kirjastopalveluja tätä ikäluokkaa enemmän.

Voidaan siis sanoa, että vuokraamo sai vankimmin arvostusta nuorimpien vastaajien keskuudessa, kun taas vähän vanhemmat (20-vuotiaista ylöspäin) arvostivat myös kirjaston palveluja. Iän ja arvostuksen välistä riippuvuutta ei kuitenkaan voida pitää tilastollisesti merkitseväenä, sillä tilastollisen päättelyn ehdot eivät täyty²⁵, vaikka $p = 0,001$ ja kontingenssikerroin noin 0,4.

Kirjaston videoaineiston merkitystä vastaajien elokuvaharrastuksessa koskevat tulokset eivät ole kovin yllättäviä, sillä aikaisemmissakin tutkimuksissa on huomattu, että vuokraamo on suosittu videoiden hankintapaikka kuin kirjasto. Tulos on yhtenevä myös Lars-Erik Nymanin (1994a) kotimaisten ja pohjoismaisten elokuvien vuokrausta ja lainausta koskeneen selvityksen kanssa, sillä sen mukaan videoliikkeissä kävi tutkimuksen tekoaikana enemmän videoasiakkaita kuin kirjastoissa. Kuitenkin suurempi osa käsillä olevaan tutkimukseen vastanneista lainasi elokuvia, kuin mitä kirjasto-lainajia ylipäättään on keskimäärin Suomen väestössä. Tilastokeskuksen mukaan noin 47 % suomalaisista lainasi aineistoja yleisistä kirjastoista vuonna 2002²⁶, kyselyn mukaan taas vastaajista yli puolet (56 %) lainasi joskus elokuvia kirjastosta. Kyselyn tulokset ovat siis tältä kannalta katsottuna kaikista huolimatta positiivisia kirjaston videopalveluiden suhteen.

5.3 VIDEON HANKINTAKANAVIEN KÄYTTÖ JA HANKINTAKANAVAN VALINTAAN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Vastaajien käyttämiä videoiden hankintakanavia ja kanavan valintaan vaikuttavia tekijöitä selvitettiin kyselylomakkeessa kysymyksillä 17–19 (ks. liite 1). Kysymyksessä 17 vastaajaa pyydettiin laittamaan viisi annettua videon hankintakanavaa tärkeysjärjestykseen sen mukaan, mitä kanavia vastaaja yleensä käyttää videoelokuvia hankkiessaan ja mitkä ovat näistä kanavista tärkeimmät. Varmuuden vuoksi

---

²⁵ Tilastollisen päättelyn ehdot eivät täyty, koska ristiintaulukon solufrekvenssit ovat liian pieniä.

²⁶ Tiedot www-sivustolta: <http://tilastot.kirjastot.fi/> (4.9.2003).

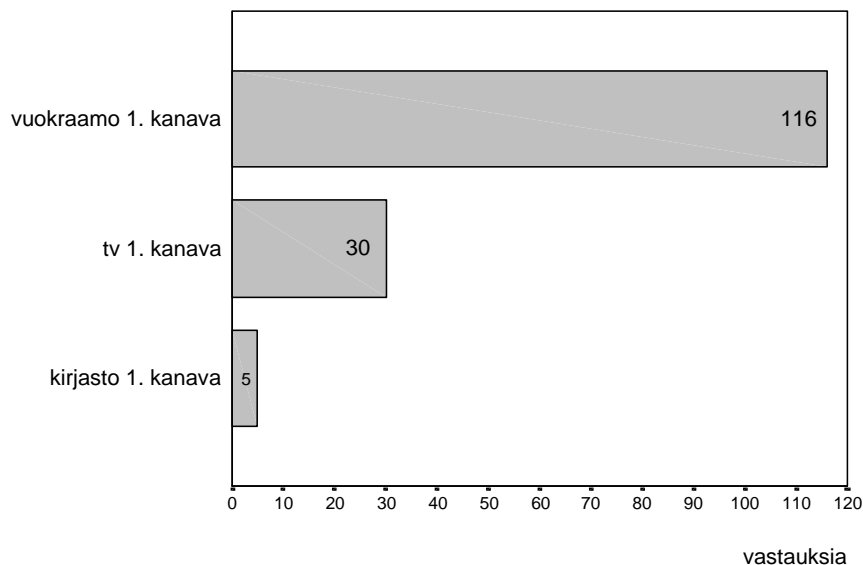
kysymyksessä oli myös kuudes, avoin vaihtoehto. Samoin vastaajan tuli laittaa kysymyksissä 18 ja 19 tärkeysjärjestykseen ne tekijät, jotka vaikuttavat siihen, hankkiiko vastaaja videon nimenomaan kirjastosta tai vuokraamosta. Kussakin kysymyksessä vastaajalle annettiin ohjeeksi valita 1–3 tärkeintä vaihtoehtoa ja merkitä ne tärkeysjärjestykseen numeroilla 1–3 (1 = tärkein, 2 = toiseksi tärkein ja 3 = kolmanneksi tärkein). Kuitenkin jos vastaaja oli ilmoittanut, ettei lainaa tai vuokraa elokuvia, häntä kehoitettiin jättämään vastaamatta lainausta tai vuokrausta koskevaan kysymykseen.

Kysymyksiin 18 ja 19 annettujen vastausten on tulkittu kertovan siitä, mitkä ovat kirjaston ja vuokraamon vahvimmat ja heikoimmat puolet videoelokuvien hankintakanavina. Kysymykset oli tosin aseteltu niin, että tuloksissa voitaisiin puhua myös annettujen tekijöiden tärkeydestä. Luultavasti vahvimmista ja heikoimmista ominaisuuksista puhuminen on kuitenkin valaisevampaa, ja samalla myös oikeaan osuva valinta, näitä tuloksia raportoitaessa.

5.3.1 Tärkeimmät videonhankintakanavat

Hankintakanavien tärkeyttä koskevaan kysymykseen 17 annettiin eniten 1-vastauksia (176 kpl), vastausinnon vähetessä 2- ja 3-mainintojen kohdalla. 2-mainintoja antoi 170 vastaajaa ja 3-mainintoja 156 vastaajaa.

Eniten "tärkein hankintakanava" -mainintoja sai vuokraamo, sillä se sai näitä 1-mainintoja (ks. kysymys 17 liitteestä 1) peräti 116 kappaletta, mikä oli 66 % kaikista 1-maininnoista. Kirjasto puolestaan sai näitä mainintoja vain viisi kappaletta. Toiseksi eniten 1-mainintoja sai "nauhoitus tv:stä" -vaihtoehto ja kolmanneksi eniten vaihtoehdot "ostamalla" ja "kopioidulla Internetistä". Voidaankin todeta, että vastaajille vuokraamo oli keskimäärin tärkein videoelokuvien hankintakanava, televisiosta nauhoitus toiseksi tärkein kanava ja videoiden osto sekä kopiointi Internetistä kolmanneksi tärkeimmät kanavat. Kuviossa 4 on verrattu kirjaston saamia 1-mainintoja vuokraamon ja television saamiin 1-mainintoihin.

KUVIO 4. Vuokraamon, kirjaston ja television saamat maininnat tärkeimpinä videon hankintakanavina (ns. 1-maininnat). (N = 176)

Kirjasto ei siis saanut kovin hyviä tuloksia videoelokuvien hankintakanavien tärkeyttä kysyttäessä. Kaikkiaan kirjasto sai kysymyksen 17 kohdalla vain 49 mainintaa, joista suurin osa (53 %) oli 3-mainintoja. Toiseksi eniten kirjasto sai 2-mainintoja ja vähiten 1-mainintoja. Kirjaston saamat frekvenssit kysymykseen 17 annettujen vastausten kohdalla ilmenevät liitteen 3 taulukosta 1. Vertailun vuoksi sen yhteyteen on laitettu myös vuokraamon saamia frekvenssejä kuvaava taulukko 2. Vuokraamon kohdalla kysymykseen 17 annetut vastaukset olivatkin paljon imartelevampia. Vuokraamo sai tämän kysymyksen kohdalla 167 mainintaa, joista suurin osa (69 %) oli 1-mainintoja. Toiseksi eniten vuokraamo sai 2-mainintoja (20 %) ja kolmanneksi eniten 3-mainintoja.

Lisäksi kohtaan "muulla tavoin, miten?" annettiin yhteensä 20 vastausta, joista suurin osa (13 kpl) oli 3-mainintoja. Muuksi kanavaksi mainittiin useimmin kaverilta tai tuttavalta lainaaminen (näitä vastauksia oli 16 kappaletta). Muita mainittuja hankintakanavia olivat lainaaminen elokuvakeskuksesta (ilmeisesti tällä tarkoitettiin Pirkanmaan elokuvakeskusta), kopiointi (määrittelemättä kopiointikeinoa tarkemmin) ja kaverilta ostaminen.

Nymanin (1994a) saamien tulosten mukaan videoiden vuokraajat ovat enimmäkseen miehiä ja videoiden lainaajat taas enimmäkseen naisia. Käsillä olevan tutkimuksen perusteella sukupuolella ei kuitenkaan ole käytännössä minkäänlaista vaikutusta siihen, kuinka usein henkilö lainaa tai vuokraa elokuvia, tai siihen, vuokraako tai lainaako hän niitä ollenkaan. Hankintakanavien käytön suhteen ilmeni silti pientä eroa miesten ja naisten välillä: naisista 30 % oli valinnut kirjaston tärkeimpien videoelokuvien hankintakanaviensa joukkoon, kun taas miehistä vain 24 % oli valinnut tällä tavoin (vuokraamon kohdalla sukupuolten välillä ei kuitenkaan ollut eroa). Jos tarkastellaan sitä, kuinka suuri osa kirjaston tai vuokraamon tärkeimpien hankintakanaviensa joukkoon valinneista oli naisia, kirjaston valinneista naisia oli 61 % ja vuokraamon valinneista 55 %, jolloin miehiä oli vastaavasti 39 % ja 45 %. Tämän perusteella kirjasto on videoelokuvien hankintakanavana naisille hieman tärkeämpi kuin miehille.

Se, että vuokraamot osoittautuivat vastaajien keskuudessa suosituimmaksi videoelokuvien hankintakanavaksi on hieman yllättävää, sillä televisiosta nauhoittaminen on perinteisesti ollut yleisin tapa hankkia video-ohjelmia kotikäyttöön. Mahdollisesti tämä tulos kertoo siitä, että vuokraamojen kokoelmat ovat laajentuneet niin nimikkeiden määrän kuin tarjonnan monipuolisuuden suhteen, ja tyydyttävät siten entistä paremmin erilaisten osayleisöjen tarpeita. Toisaalta se, että kirjasto osoittautui tässä tutkimuksessa vähiten tärkeäksi videoiden hankintakanavaksi, on myös hieman yllättävää. Olisin olettanut kirjaston olevan tärkeämpi hankintakanava kuin videoiden ostaminen tai Internetistä kopiaaminen. Ehkä tämä puolestaan kertoo Internetin käytön jatkuvasta yleistymisestä ja toisaalta myyntivideoiden halpenemisestä vuosien mittaan.

5.3.2 Kirjaston vahvimmat ja heikoimmat puolet hankintakanavana

Videoiden lainaamiseen vaikuttavia tekijöitä koskevaan kysymykseen 18 annettiin vastauksia kaikkiaan 212 kappaletta. 79 vastaajaa mainitsi tärkeimmän lainaamiseen vaikuttavan tekijän (ts. tärkeimmän lainaamisen syyn), 68 vastaajaa toiseksi tärkeimmän ja 65 vastaajaa kolmanneksi tärkeimmän tekijän. Vastaajille annetut vaihtoehdot näkyvät liitteen 1 kysymyksen 18 kohdalla.

Lainaamiseen vaikuttavista tekijöistä tärkeimmäksi osoittautui palvelun hinta, joka sai eniten 1-mainintoja (tärkein syy). Toiseksi eniten 1-mainintoja sai vaihtoehto "tottumus käyttää kirjaston palveluja". Kun taas tarkastellaan 2-maininnan (toiseksi tärkein syy) saaneita tekijöitä, myös näitä mainintoja annettiin eniten "palvelun hinta" -vaihtoehdolle. 3-mainintoja puolestaan saivat eniten "valikoiman koostumus" ja "tottumus käyttää palveluja" -vaihtoehdot.

Vähiten mainintoja tämän kysymyksen kohdalla saivat sitä vastoin vaihtoehdot "lyhyt matka kirjastoon" ja "aineiston saatavuus" (vähiten 1-mainintoja), "aineiston kunto" ja "kirjaston aukioloajat" (vähiten 2-mainintoja) sekä "aineiston kunto" (vähiten 3-mainintoja).

Näin ollen voidaankin todeta, että kirjaston vahvimpia ominaisuuksia videoelokuvien hankintakanavana ovat näiden vastausten perusteella palvelun maksuttomuus (hinta) ja asiakkaiden tottuneisuus kirjaston palvelujen käyttämiseen. Kirjaston heikoimpia puolia ovat puolestaan kirjaston etäisyys vastaajien kodeista ja työpaikoilta (matka), aineiston (huono) saatavuus ja kunto, sekä kirjaston aukioloajat.

5.3.3 Vuokraamon vahvimmat ja heikoimmat puolet hankintakanavana

Videoiden vuokraamiseen vaikuttavia tekijöitä koskevaan kysymykseen 19 (liite 1) annettiin peräti 506 vastausta. Tämä on noin 2.4-kertainen määrä kirjaston saamiin vastauksiin verrattuna. 172 vastaajaa mainitsi tärkeimmän vuokraamiseen vaikuttavan tekijän, 168 toiseksi tärkeimmän tekijän ja 166 vastaajaa kolmanneksi tärkeimmän tekijän. Vastaajille annetut vaihtoehdot olivat samat kuin kysymyksen 18 kohdalla (ks. liite 1).

Vastaajat valitsivat vuokraamiseen eniten vaikuttavaksi tekijäksi videovalikoiman koostumuksen, sillä se sai vaihtoehdoista eniten 1-mainintoja. Toiseksi eniten 1-mainintoja sai "lyhyt matka vuokraamoon" -vaihtoehto. Eniten 2-mainintoja puolestaan sai "videoaineiston saatavuus" -vaihtoehto ja eniten 3-mainintoja "tottumus käyttää vuokraamon palveluja" -vaihtoehto.

Vähiten mainintoja sai puolestaan "videoaineiston kunto", sillä se sai vähiten niin 1-, 2- kuin 3-mainintoja. Tämän voi tulkita tarkoittavan joko sitä, että vuokraamon videovalikoimia pidetään yleensä ottaen huonokuntoisina tai sitten sitä, että videoaineiston kunnolla on vähäpätöisin merkitys henkilön päättäessä, hankkiiko hän elokuvan vuokraamosta vai ei.

Vuokraamon vahvimpia puolia ovat näiden vastausten perusteella videovalikoiman koostumus ja lyhyt matka vuokraamoon. Tärkeitä vuokraamisen syitä ovat myös videoaineiston saatavuus ja asiakkaiden tottuneisuus käyttää vuokraamon palveluja. Nämä vastaukset vaikuttavat luontevilta, sillä useimmissa vuokraamoissa on nykyisin hyvin laajat valikoimat ja etenkin suosituimpia kasetteja sekä DVD-levyjä on saatavilla useampana kopiona kutakin nimekettä. Lisäksi videovuokraamoja on ainakin Tampereen kokoisessa kaupungissa tiheänä verkkona, jolloin vuokraamo löytyy lähes jokaisen asukkaan kodin lähetyviltä. Vuokraamon heikoimmaksi puoleksi mainitulla videoaineiston kunnolla tarkoitettaneen nimenomaan VHS-kasettien huonoa laatua, joka henkilökohtaisesta kokemuksestakin on ollut toisinaan ongelma. Tähän seikkaan on kuitenkin luultavasti tullut tai tulossa muutos, sillä kulutusta paremmin kestävä DVD-levyt ovat yleistyneet vuokraamoissa VHS-kasettien jäädessä taka-alalle. DVD:t ovat yleistyneet myös kirjastojen kokoelmissa, mutta niiden kestävyys ei olla kirjastoissa oltu täysin tyytyväisiä.

5.4 ELOKUVAN VALINNAN PERUSTEET

Vastaajilta tiedusteltiin myös, minkä ominaisuuden perusteella he yleensä valitsevat katsomansa elokuvat. Tässä kysymyksessä sai valita korkeintaan kolme vaihtoehtoa, jotka näkyvät liitteessä 1 (kysymys 21). Lähes kaikki vastaajat, kolmea lukuun ottamatta, vastasivat tähän kysymykseen ja suurin osa heistä ilmoitti kaikkiaan kolme perustetta.

Suosituin valintaperuste oli elokuvan lajityyppi (eli genre), sillä sen valitsi kolmen tärkeimmän valintaperusteen joukkoon 65 % vastanneista. Toiseksi tärkeimpänä vastaajat pitivät elokuvan näyttelijöitä, tämän vaihtoehdon valitsi 51 % vastanneista. Kolmanneksi tärkein valintaperuste oli tuttavilta saadut suositukset elokuvan suhteen,

varsinaisten elokuva-arvostelujen jäädessä neljännelle sijalle. Vähiten merkitystä oli vastaajien mukaan elokuvan tuotantomaalla (alkuperämaalla), sillä sen ilmoitti valintaperusteeksi ainoastaan 2 % vastaajista.

Nämä elokuvan keskeisiä valintaperusteita koskevat tulokset ovat verrattavissa Nymanin (1994b) tutkimuksessa esiin nousseen ns. videosukupolven elokuvan valintakriteereihin. Nymanin (mt., 24) mukaan elokuvan katselutapoihin ja katsojien asenteisiin liittyen voidaan määrittellä kolme elokuvan katsojasukupolvea: elokuvateatteri-, televisio- ja videosukupolvi. Näistä nuorimpaan, videosukupolveen, voi Nymanin (mt., 25) jaottelua seuraten laskea kaikki alle 30-vuotiaat elokuvaharrastajat²⁷. Tätä sukupolvea määrittää se, että siihen kuuluville jo varhaiset elokuvakokemukset ovat olleet mahdollisia elokuvateatterin ja television ohella myös videon avulla. Käsillä olevaan tutkimukseen vastanneista valtaosa (76 %) oli alle 30-vuotiaita, joten voidaan sanoa, että suurin osa vastaajista kuuluu videosukupolveen.

Nymanin (mt., 33–34) saamien tulosten mukaan videosukupolveen kuuluvat valitsevat katsomansa elokuvat ensisijaisesti lajityypin perusteella, jonka lisäksi merkittäviä valinnan perusteita ovat myös elokuvan näyttelijät ja muiden mielipiteet²⁸. Käsillä olevan tutkimuksen tulokset ovat siten yhteneväisiä näiden tulosten kanssa ja tukevat Nymanin selvityksessä muodostunutta kuvaa siitä, että elokuvan valintakriteerit ovat muuttuneet uusien sukupolvien myötä.

Valintaperusteita koskeneet vastaukset ovat sikäli myönteisiä kirjastopalvelujen kannalta katsottuina, että yleisten kirjastojen aineistotietokannassa on useimmista elokuvista ilmoitettu niin elokuvan lajityyppi (asiasana-kentässä) kuin sen näyttelijät (tekijät-kentässä)²⁹. Näin ollen tiettyä lajityyppiä edustavista tai tietyn näyttelijän tähdittämistä elokuvista kiinnostuneet voivat hakea mieleisiään elokuvia kirjaston tietokannasta lajityypin tai näyttelijän nimellä. Poikkeuksen tästä tosin muodostavat draamaelokuvat, sillä asiasanoilla "draamat", "draamaelokuvat" tai

---

²⁷ Tosin tällaisen ikärajan määrittely on puhtaasti teoreettista eikä siten aina päde kaikkiin elokuvaharrastajiin, kuten Nymankin (1994b, 25) toteaa.

²⁸ Nymanin (1994b) tutkimuksessa muiden mielipiteistä käytettiin nimitystä "suosio", jonka hän kuitenkin itsekkin tulkitsi muiden mielipiteiden merkityksestä kertovaksi.

²⁹ Tässä on tarkasteltu Pirkanmaan kirjastojen verkkopalvelussa PIKI:ssä nähtävillä olevia kirjastoaineistoja. PIKI löytyy Internet-osoitteesta: <http://kirjasto.tampere.fi:8000/>. (4.9.2003)

"ihmissuhdedraamat" ei ainakaan Pirkanmaan kirjastojen verkkopalvelusta Pikistä saa yhtään viitettä, joten näitä asiasanoja ei ole käytetty elokuva-aineiston kuvailussa.

5.5 LAINATUIMMAT JA VUOKRATUIMMAT ELOKUVAN LAJITYYPIT JA TUOTANTOMAAT

Kuten jo edellä todettiin, videoiden vuokraus oli vastaajien keskuudessa hyvin yleistä, kun taas niiden lainaus oli melko vähäistä (ks. luku 5.2.1). Videoiden lainauksen ja vuokrauksen eroavaisuuksia voidaan kuitenkin tarkastella myös sen perusteella, millaista aineistoa vuokraamosta vuokrataan ja kirjastosta lainataan. Tähän antavat valaistusta kirjastosta ja vuokraamosta hankittujen elokuvien tuotantomaata³⁰ ja lajityyppejä koskeviin kysymyksiin 22–25 annetut vastaukset.

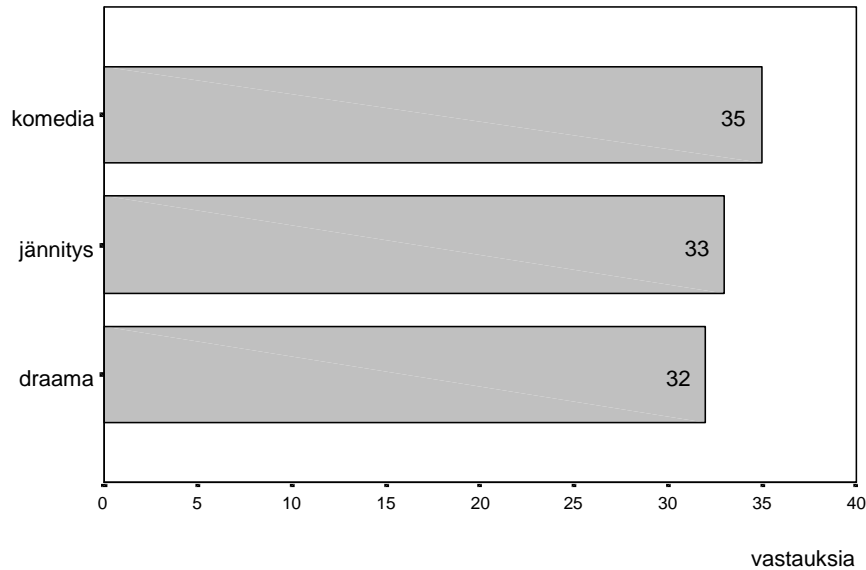
5.5.1 Lainatuimmat ja vuokratuimmat elokuvan lajityypit

Vastaajat saivat valita korkeintaan kolme tärkeintä vaihtoehtoa, kun heiltä kysyttiin, millaisia (kysymys 22) ja minkä maalaisia (kysymys 23) elokuvia he yleensä lainaavat kirjastosta (ks. liite 1).

Suosituimmat kirjastosta lainatut lajityypit olivat komedia, jännitys- ja rikoselokuva sekä draama, kuten kuviosta 5 näkyy. Näistä kunkin oli valinnut kolmen yleensä lainaamansa lajityypin joukkoon 40 % kysymykseen vastanneista. Toimintaelokuvat oli valinnut suosituimpien joukkoon noin 33 % kysymykseen vastanneista ja fantasiaelokuvat 24 % vastanneista. Tähän kysymykseen tosin vastasi vain 82 henkilöä, jotka antoivat yhteensä 196 vastausta, joten tulokset eivät ole yhtä luotettavia kuin esimerkiksi valintaperusteita koskevaan kysymykseen 21 annetut vastaukset.

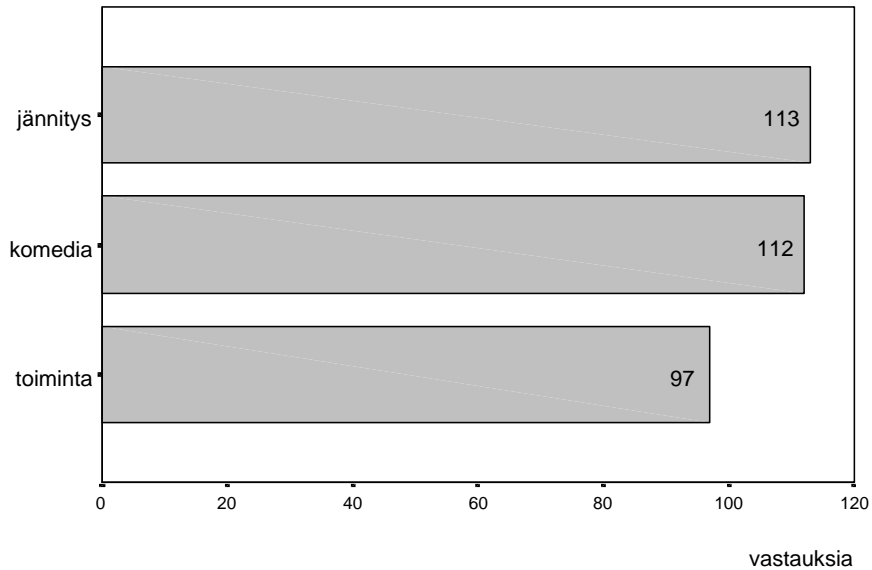
³⁰ Elokuvalle voi olla useita tuotantomaita, mutta yleensä tuotantomaaksi mainitaan vain yksi valtio. Tämä on yleensä se valtio, jossa on käytetty suurin osa elokuvan tuotantokustannuksista. Tuotantomaan kanssa käytetään synonyymina alkuperämaa-käsitettä. Kyselylomakkeessa käytettiin käsitettä alkuperämaa, koska sen ajateltiin olevan vastaajien kannalta ehkä yksiselitteisempi.

KUVIO 5. Kirjastosta useimmin lainatut elokuvan lajityypit. Pylväsluvut kertovat vastausten määrän (vastauksia yhteensä 196). (N = 82)

Vastaajilta kysyttiin myös, millaisia ja minkä maalaisia elokuvia he vuokraavat yleensä videovuokraamosta. Vastaaja sai valita korkeintaan kolme vaihtoehtoa kummankin kysymyksen (kysymysten 24 ja 25) kohdalla (ks. liite 1). Molempiin näistä kysymyksistä vastasi 179 vastaajaa, kysymykseen 24 annettiin yhteensä 503 ja kysymykseen 25 yhteensä 419 vastausta.

Vuokraamosta vuokrattujen elokuvien kohdalla suosituimmat lajityypit olivat jännitys- ja rikoselokuvat sekä komediat (kuvio 6). Nämä kummatkin valitsi kolmen yleensä vuokraamansa lajityypin joukkoon 63 % tähän kysymykseen vastanneista. Kolmanneksi suosituin vuokrattujen elokuvien lajityyppi oli toimintaelokuvat, jotka valitsi 54 % kysymykseen vastanneista. Kuitenkin draaman oli valinnut yhtä suuri osa tähän kysymykseen, kuin lainausta koskevaan kysymykseen 22 vastanneista (39 %). Myös fantasiaelokuvia hankittiin vuokraamosta suunnilleen yhtä usein kuin kirjastosta, sillä ne oli valinnut yleensä vuokraamiensa joukkoon 27 % tähän kysymykseen vastanneista. Kauhua kuitenkin vuokrattiin huomattavasti enemmän kuin lainattiin: sitä ilmoitti vuokraavansa yleensä 23 % vastanneista, kun taas lainaajista sitä suosi vain viitisen prosenttia.

KUVIO 6. Vuokraamosta useimmin vuokratut elokuvan lajityypit. Pylväsluvut kertovat vastausten määrän (vastauksia yhteensä 503). (N = 179)

Vastauksista voidaan siis päätellä, että vuokraamosta hankitaan enemmän sekä toimintaa että kauhuelokuvia kuin kirjastosta. Kirjastosta puolestaan hankitaan vuokraamoa enemmän musikaaleja ja musiikkielokuvia, dokumenttielokuvia ja lastenelokuvia. Tämä tulos on siinä mielessä luonteva, että kirjastoissa on myös tarjolla enemmän dokumentteja ja erityisesti lastenelokuvia kuin vuokraamoissa. Samoin kirjastojen musiikkiosastoilta löytyy melko laajat valikoimat musiikkidokumentteja ja musiikkiaiheisia elokuvia, joita vuokraamoissa ei varmaankaan ole samoissa määrin. Vuokraamossa suosituimpien lajityyppien (jännityksen, komedian ja toiminnan) valta-asema on lisäksi vahvempi kuin kirjastossa, josta taas lainataan monipuolisemmin eri lajityyppien elokuvia.

Vastaajien ilmoittamat lainatuimmat ja vuokratuimmat elokuvan lajityypit noudattelevat videotarjontaa eivätkä siten ole yllätyksellisiä: komediat, jännitys- ja rikoselokuvat, toimintaelokuvat ja draamat muodostavat valtaosan niin kirjasto- kuin vuokraamotarjonnasta. Tosin lastenelokuvat ja animaatiot tekevät tästä poikkeuksen, sillä kirjastojen videokokoelmista suuri osa on niitä. Se seikka, etteivät lastenelokuvat tai animaatiot kuuluneet kyselyyn vastanneiden eniten lainaamiin elokuviin, johtunee vastaajien nuoresta iästä (vastaajilla ei vielä ollut omia lapsia, joille näitä elokuvia olisi

voinut lainata). Toisaalta draamaelokuvat ovat kyselyyn vastanneiden keskuudessa suosituimpia kuin mitä odottaisi niiden tarjonnan pohjalta: Nymanin (1992, 13) mukaan draamaelokuvat muodostivat (ainakin) 1990-luvun alussa vain viidenneksen videovuokraamojen tarjonnasta. Tässä kyselyssä niitä kuitenkin hankki usein sekä kirjastosta että vuokraamosta noin 40 % vastanneista.

Martti Soramäen (1990) esittämää väitettä siitä, että Suomessa (kuten muissakin länsimaissa) nuorisoa houkuttelevat lajityypit ovat korostuneita koko elokuvatarjonnassa, voidaan näiden tulosten valossa pitää jossain määrin oikeaan osuvana. Jännitys-, toiminta- ja komediaelokuvat olivat vastaajien keskuudessa suosituimpia lajityyppejä, ja nämä ovat juuri ne lajityypit, joita Soramäki (mt.) nimittää nuorison lajityypeiksi. Saadut tulokset siten vahvistavat Soramäen esittämää käsitystä siitä, että videokulttuuri, ja samalla kirjastojen ja vuokraamojen elokuvatarjonta, on suunnattu pääasiassa nuorille. (Tosin näiden lajityyppien uskoisi vetoavan myös varttuneempaan väkeen – eivät aikuiset pelkkää draamaa katso.)

Kun tutkimuksen vastauksia analysoitiin tarkemmin ristiintaulukoinnin avulla, paljastui, että miehet ja naiset eroavat lainaamiensa lajityyppien suhteen (ks. liite 4, taulukko 1). Huomattavimmat miesten ja naisten väliset erot ovat toiminta- ja draamaelokuvien kohdalla. Vastausten perusteella miehet lainaavat enemmän toiminta- ja sotaelokuvia kuin naiset, sillä miehistä 22 % ja naisista vain 7 % ilmoitti lainaavansa niitä usein. Naiset taas lainaavat kirjastosta enemmän draamaelokuvia kuin miehet. Viidennes naisista ilmoitti lainaavansa usein draamaelokuvia, miehistä näin teki vain 12 %. Muiden lajityyppien kohdalla erot miesten ja naisten välillä eivät olleet näin suuria.

Samanlaisia eroavaisuuksia miesten ja naisten välillä löytyi myös ristiintaulukoitaessa vuokraamosta useimmin vuokratut elokuvan lajityypit ja sukupuoli (ks. liite 4, taulukko 2). Miehistä vajaa kolmannes (29 %) ilmoitti vuokraavansa usein toimintaelokuvia, kun taas naisista niitä vuokrasi vain 12 %. Naiset taas vuokrasivat enemmän draamaa: naisista 19 % ilmoitti vuokraavansa usein draamaelokuvia, miehistä taas vain 7 % ilmoitti vuokraavansa niitä. Näin ollen kirjastolainauksen ja vuokraamosta vuokrauksen väliset erot ovat samansuuntaisia miesten ja naisten välillä: naiset hankkivat enemmän draamaelokuvia ja miehet enemmän toimintaa.

Vastaavia tuloksia sai selvityksessään myös Nyman (1994b, 39–40): naiset katsovat enemmän ihmissuhde- ja rakkauselokuvia (jotka voitaneen laskea draamojen joukkoon), miehet taas suosivat toimintaa. Tämä tukee perinteistä käsitystä "naisten lajityypeistä" ja "miesten lajityypeistä".

5.5.2 Lainatuimmat ja vuokratuimmat elokuvan tuotantomaat

Suosituimmat kirjastosta lainatut elokuvat olivat tuotantomaan mukaan tarkasteltuina yhdysvaltalaiset, eurooppalaiset ja suomalaiset elokuvat. Yhdysvallat valitsi noin 76 % ja Suomen 68 % vastanneista. Eurooppalaiset elokuvat (Suomi poisluettuna) valitsi 61 % kysymykseen vastanneista. Tähän kysymykseen vastasi tosin vain 83 vastaajaa, jotka antoivat yhteensä 197 vastausta.

Myös vuokrattujen elokuvien kohdalla suosituimpia olivat yhdysvaltalaiset ja suomalaiset elokuvat. Yhdysvaltalaisia elokuvia ilmoitti yleensä vuokraavansa peräti 98 % tähän kysymykseen vastanneista ja suomalaisia 62 % vastanneista.

Vuokraamoissa, kuten kirjastoissakin myös eurooppalaiset elokuvat kuuluivat suosituimpien joukkoon, niitä ilmoitti vuokraavansa usein 49 % vastanneista.

Näin ollen kirjastosta ja vuokraamosta useimmin hankitut elokuvat olivat samantyyppisiä tuotantomaidensa suhteen, tosin sillä erolla, että vuokraamoissa yhdysvaltalaisen elokuvan ylivoima oli huomattavasti suurempi kuin kirjastoissa. Tämä tulos on samansuuntainen Lars-Erik Nymanin (1994a) saamien tulosten kanssa. Niiden mukaan videovuokraamoista vuokratuista elokuvista suurin osa (noin 79 %) oli yhdysvaltalaisia, kun taas kirjastoista lainattiin suomalaista ja yhdysvaltalaista elokuvaa suunnilleen yhtä paljon (kumpaakin noin 30 %). Saamani tulokset ovat yhteneväisiä myös sen Nymanin (1994b, 27) saaman tuloksen kanssa, että iällä (ts. sukupolvella) ei ole yhteyttä siihen, kuinka usein henkilö katsoo kotimaisia elokuvia videolta³¹.

Tutkimukseni mukaan iällä ei nimittäin ole yhteyttä siihen, minkä maalaisia elokuvia henkilö vuokraa tai lainaa.

---

³¹ Tosin Nyman sai toisessa selvityksessään (1994a) päinvastaisia tuloksia, joiden mukaan vastaaja vuokraa suomalaisen elokuvan sitä todennäköisemmin, mitä iäkkäämpi hän on.

Se tulos, että yhdysvaltalaiset, suomalaiset ja eurooppalaiset elokuvat kuuluivat vuokratuimpien ja lainatuimpien elokuvien joukkoon, ei ole kovin yllättävä, sillä niin vuokraamoissa kuin kirjastoissa suurin osa tarjolla olevista elokuvista on nimenomaan yhdysvaltalaisia, eurooppalaisia ja (lähinnä kirjaston kohdalla) suomalaisia. Latalalaisamerikkalaisia, aasialaisia, australialaisia ja muita pohjoismaisia (kuin suomalaisia) elokuvia on tarjolla vähemmän.

5.6 KIRJASTON JA VUOKRAAMON VIDEOAINEISTOJA KOSKEVAT MIELIPITEET JA TOIVEET

5.6.1 Kirjaston ja vuokraamon videovalikoimien parhaat puolet ja pahimmat puutteet

Avokysymyksissä tiedusteltiin paitsi kirjastojen ja vuokraamojen kokoelmien tärkeyttä, myös sitä, mitkä ovat vastaajien mielestä kirjastojen ja vuokraamojen elokuvavalikoimien parhaat puolet ja pahimmat puutteet (kysymykset 27–28 ja 31–32, liite 1).

Kirjastojen kokoelmissa vastaajat arvostivat ennen kaikkea palvelun maksuttomuutta ja klassikko- ja kulttielokuvien tarjontaa. Nämä vastaukset siis täydensivät ensimmäiseen, kokoelmien tärkeyttä koskeneeseen avokysymykseen annettuja vastauksia. Myös kirjastojen kokoelmien laajuutta ja monipuolisuutta kiiteltiin, vaikka toisaalta kokoelmien pahimmiksi puutteiksi mainittiin valikoimien suppeus. Tässä tuleekin esiin vastaajien mielipiteiden moninaisuus: osa näki kirjastojen videokokoelmat monipuolisina ja rikkaina, osa suppeina ja tylsinä. Valikoimien suppeuden ohella moitittiin uutuuselokuvien puutetta sekä kirjastojen elokuvakasettien huonoa kuntoa ja kehnoa saatavuutta. Vastaajien erilaiset näkemykset voi tiivistää seuraaviin otteisiin: "lainaaminen on maksutonta, videoiden valikoima on nykyään aika hyvä" (vastaaja nro 104) ja "uutuuksia ei ole paljoa, niiden kunto on välttävä" (vastaaja nro 115).

Vuokraamojen videotarjonnassa taas keuhuttiin eniten valikoiman laajuutta ja monipuolisuutta, kuten valikoiman tärkeyttä koskeneen kysymyksenkin kohdalla. Runsaasti mainintoja sai myös se seikka, että uutuuselokuvat tulevat nopeasti teattereista vuokraamojen valikoimiin. Lisäksi vuokraamovalikoimien parhaimmiksi

puoliksi mainittiin kasettien hyvä saatavuus. Toisaalta tämänkin kohdalla ilmeni ristiriitaisia näkemyksiä vastaajien välillä: osa vastaajista piti saatavuutta vuokraamovalikoimien pahimpana puutteena. Nämä poikkeavat näkemykset selittänee se, että vaikka vuokraamossa on useimmista elokuvista tarjolla useampi kappale, suosituimpien elokuvien kopiot pääsevät ainakin viikonloppuiltoina loppumaan kesken. Ristiriitaisuutta ilmeni myös vuokraamojen valikoimien laajuutta koskevien näkemysten suhteen, sillä osa vastaajista moitti valikoimia liian kapeiksi. Valikoiman kapeudella saatettiin tosin tässä tarkoittaa elokuvien yksipuolisuutta lajityyppien ja valmistusmaiden suhteen, ei niinkään videonimekkeiden vähyyttä, joka taas lienee ollut kirjastovalikoimiin liitetty arvio.

Tiivistetysti voi sanoa, että kirjastojen kohdalla moitittiin lähinnä uutuuselokuvien puutetta ja vuokraamojen kohdalla taas liiallista amerikkalaispainotteisuutta ja vanhojen klassikkojen puutetta. Kuten vastaaja nro 69 asian ilmaisi: "[vuokraamoissa on] liian paljon jenkkiroskaa, ei todellisia helmiä saatavilla, samat valikoimat".

5.6.2 Toiveet kirjaston ja vuokraamon videovalikoimien suhteen

Kirjastojen ja vuokraamojen videovalikoimien suhteen esitetyt toiveet eivät enää yllättäneet edellisten vastausten jälkeen. Kun vastaajilta kysyttiin, millaisia elokuvia he haluaisivat enemmän tai millaisia muutoksia he toivovat videovalikoimiin (kysymykset 29 ja 33), useimmat toivoivat kirjastoihin lisää uutuuselokuvia ja yleisesti ottaen laajempia valikoimia, kun taas vuokraamoihin toivottiin lisää marginaalisempia³² elokuvia ja klassikko- sekä kulttielokuvia.

Vastaajien toiveet olivat kuitenkin moninaisia: kirjastoihin toivottiin suosittujen uutuuselokuvien ohella myös lisää vanhoja elokuvia ja kulttileffoja sekä marginaalisempia elokuvia. Myös kasettien kuntoa toivottiin valvottavan paremmin. Vuokraamovalikoimiin kohdistetut toiveet käsittivät marginaalisempien ja kulttielokuvien lisäksi vanhoja elokuvia sekä eurooppalaisia ja muita ei-amerikkalaisia elokuvia. Lisäksi useat vastaajat toivoivat niin kirjastojen kuin vuokraamojen

---

³² Mainittuja käsitteitä tässä yhteydessä olivat myös: "tuntemattomampia elokuvia", "Rakkautta ja anarkiaa -sarjan leffoja", "indie-elokuvia".

valikoimiin lisää DVD-elokuvia, scifiä (science fiction -elokuvia), animaatioita ja suomalaisia elokuvia.

Kokonaisuutena tarkasteltuna avokysymyksiin annetuista vastauksista syntyy se vaikutelma, että vastaajat toivovat kirjastojen ja vuokraamojen kokoelmien lähenevän toisiaan tai muuttuvan jopa samankaltaisiksi: kirjastojen valikoimien halutaan kehittyvän enemmän vuokraamojen kaltaisiksi uutuuselokuvien aitoiksi, videovuokraamojen taas toivotaan ottavan kokoelmiinsa enemmän vanhoja klassikoita ja marginaalisia indie-leffoja kirjastojen tapaan. Tästä voisi tehdä sen päätelmän, että kyselyyn osallistuneista suuri osa ei ole oppinut ottamaan parhaita puolia irti molemmista videon hankintakanavista, vaan turvautuu turhankin uskollisesti pelkästään vuokraamojen tai (joidenkin harvojen kohdalla) kirjastojen palveluihin.

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tällä tutkimuksella selvitettiin sitä, millainen merkitys yleisellä kirjastolla on videoelokuvien hankintakanavana. Keskeisenä tutkimusongelmana oli kirjaston videoaineiston asema vastaajien elokuvaharrastuksessa. Aihetta lähestyttiin tarkastelemalla sitä koskevia tutkimuksia ja teoreettista kirjallisuutta. Aihetta tutkittiin myös empiirisesti lomakekyselyllä, joka toteutettiin elokuvissa kävijöiden keskuudessa tamperelaisissa elokuvateattereissa. 203 vastaajan otoksesta arvioitiin relevanteiksi 186 vastaajan täyttämät lomakkeet, joiden sisältämien muuttujatietojen perusteella tehtiin SPSS-ohjelmalla tilastollisia analyyskejä. Analyysimenetelminä käytettiin pääasiassa ristiintaulukointia ja siihen liittyvää khiin neliö -riippumattomuustestiä. Näillä menetelmillä saadut tulokset tulkittiin ja niitä verrattiin aikaisempiin tutkimustuloksiin.

Relevanttien lomakkeiden muodostaman aineiston pohjalta saatiin ratkaistua tutkimukselle asetetut keskeiset ongelmat, vaikka tuloksia ei voitukaan tilastollisesti luotettavasti yleistää koko perusjoukkoon eli tamperelaisiin elokuvissa kävijöihin. Pääongelmaan saatiin vastaukseksi, että kirjaston videoaineistolla ei ollut kovin suurta merkitystä vastaajien elokuvaharrastuksessa. Reilu puolet vastaajista lainasi elokuvia joskus kirjastosta ja vastaavasti lähes puolet ei koskaan käyttänyt hyväkseen kirjaston videoaineistoja. Usein elokuvia lainaavia oli aineistossa vain niukasti: 16 vastaajaa lainasi elokuvia kirjastosta kerran kuukaudessa tai useammin. Tuloksista kävi myös ilmi, että 30–39-vuotiaat lainasivat elokuvia useammin kuin 20–24-vuotiaat. Elokuvien vuokraamista koskevat vastaukset olivat lähes vastakkaisia verrattuina lainaamista koskeviin tuloksiin, sillä elokuvien vuokraaminen oli vastaajien keskuudessa hyvin yleistä: hieman yli puolet vastaajista vuokrasi elokuvia vähintään kerran kuukaudessa ja vain 3 vastaajaa ei vuokrannut elokuvia koskaan. Myös iän suhteen elokuvien lainaamisen ja vuokraamisen välillä oli selvä ero: nuoremmat vastaajat vuokrasivat elokuvia useammin kuin vanhemmat.

Kirjaston videokokoelmat eivät olleet vastaajille yhtä tärkeitä kuin vuokraamon kokoelmat. Vuokraamojen videokokoelmista tekivät vastaajien mielestä tärkeitä ennen kaikkea valikoimien laajuus ja monipuolisuus, sekä uusien teatterielokuvien nopea saapuminen vuokraamojen valikoimiin. Kirjastojen kokoelmista taas teki tärkeitä lähinnä klassikkojen ja vanhojen elokuvien, sekä vaihtoehtoisten elokuvien löytyminen kokoelmista. Tosin näitä samoja argumentteja käytettiin perusteltaessa kirjastokokoelmien vähäpätöisyyttä: joidenkin vastaajien mielestä kirjastoissa on liikaa vanhoja elokuvia. Vuokraamojen kokoelmia taas moitittiin huonolaatuisuudesta: joidenkin mukaan vuokraamoissa valikoima on "2-luokkaa". Lisäksi vastauksista kävi ilmi, ettei osa vastaajista edes tiennyt sitä, että kirjastosta voi lainata (muun aineiston ohella) myös elokuvia.

Kirjaston videopalveluille annettu arvostus noudatti kokoelmien tärkeyttä koskeneiden vastausten linjaa, joten vastaajat eivät arvostaneet kirjaston videopalveluita samassa määrin kuin vuokraamon palveluita. Erityisen vahvasti vuokraamon palveluja arvostivat nuorimmat (15–19-vuotiaat) vastaajat, kun taas kirjaston palveluille tai vaihtoehtoisesti molempien (kirjaston ja vuokraamon) palveluille antoivat arvoa näitä vanhemmat vastaajat. Suurinta kirjaston arvostus oli 25–29-vuotiaiden keskuudessa.

Pääongelman lisäksi myös tutkimuksen alaongelmiin saatiin vastaukset. Videoiden hankintakanavien käyttöä selvitettäessä ilmeni, että vuokraamo oli vastaajien keskuudessa tärkein ja televisio toiseksi tärkein videoiden hankintakanava. Videoiden ostaminen ja niiden kopiointi Internetistä olivat näiden jälkeen tärkeimmät videoiden hankintatavat, kirjastolainauksen jäädessä viimeiselle sijalle.

Siihen, että elokuva hankitaan juuri kirjastosta, vaikutti vastaajien mukaan eniten lainaamisen maksuttomuus. Tärkeä tekijä elokuvien lainaamisessa oli myös asiakkaiden tottuneisuus kirjaston palvelujen käyttämiseen. Vastaajien ilmoittamia hankintakanavan valintaan vaikuttavia tekijöitä tarkasteltiin merkkeinä kirjaston vahvimmista tai heikoimmista puolista hankintakanavana. Kirjaston vahvimpina puolina pidettiin juuri maksuttomia palveluita ja asiakkaiden tottuneisuutta palvelujen käyttöön. Vähän vastauksia saaneet tekijät tulkittiin vastaavasti kirjaston huonoiksi puoliksi, joten tällaisia tekijöitä olivat kirjaston etäisyys vastaajien kodeista ja työpaikoilta, aineiston saatavuus ja kunto (joita ilmeisesti pidettiin huonoina), sekä kirjaston aukioloajat.

Elokvien vuokraamosta hankkimiseen vaikuttavista tekijöistä tärkeimmiksi ilmoitettiin videovalikoimien koostumus ja lyhyt matka vastaajien kodeista ja työpaikoilta vuokraamoon. Tärkeitä tekijöitä olivat lisäksi videoaineiston saatavuus ja asiakkaiden tottuneisuus vuokraamon palvelujen käyttämiseen. Näiden katsottiin olevan vuokraamon vahvimpia puolia hankintakanavana. Vuokraamon heikoimmaksi puoleksi sitä vastoin osoittautui videoaineiston kunto, jota ilmeisesti pidettiin melko huonona.

Tekijöistä, joiden perusteella vastaajat valitsevat katsomansa elokuvat, tärkeimmäksi osoittautui elokuvan lajityyppi. Muita tärkeitä valintaperusteita olivat elokuvan näyttelijät ja tuttavilta saadut elokuvaa koskevat suositukset. Vähiten merkitystä elokuvan valinnassa vaikutti olevan sen tuotantomaalla. Nämä tulokset ovat kirjaston videopalveluiden kannalta myönteisiä, sillä kirjaston tietokannasta elokuvia voi hakea näiden tärkeimmiksi valintaperusteiksi mainittujen seikkojen (lajityypin ja näyttelijöiden) perusteella.

Lajityyppihin liittyi myös se tulos, että kirjastosta lainattiin ennen kaikkea komediaa, jännitys- ja rikoselokuvia ja draamaa, kun taas vuokraamosta hankittiin eniten jännitys- ja rikoselokuvia, komediaa ja toimintaelokuvia. Lainaaminen erosi näin ollen vuokraamisesta sikäli, että vuokraamosta hankittiin toimintaelokuvia huomattavasti useammin kuin kirjastosta. Draamaelokuvia puolestaan hankittiin kirjastosta ja vuokraamosta jokuinkin yhtä usein, vaikkeivät draamaelokuvat kuuluneetkaan vuokratuimpien elokuvien joukkoon. Vuokraamossa suosituimpien lajityyppien valta-asema oli vahvempi kuin kirjastossa, josta taas lainattiin laajemmin eri lajityyppien elokuvia.

Elokvien tuotantomaiden suhteen lainaus ja vuokraus eivät eronneet toisistaan näin suuresti. Molemmista hankittiin eniten yhdysvaltalaisia, suomalaisia ja eurooppalaisia elokuvia. Vuokraamon kohdalla yhdysvaltalaisten elokuvien valta-asema oli kuitenkin vahvempi kuin kirjaston kohdalla. Kirjastosta kotimaisia elokuvia hankittiin lähes yhtä usein kuin yhdysvaltalaisia.

Vastaajien mielestä kirjaston videovalikoimien parhaita puolia olivat palvelun maksuttomuus ja klassikko- sekä kulttielokuvien tarjonta. Myös kirjaston kokoelmien laajuus ja monipuolisuus koettiin parhaiksi puoliksi, vaikka toisaalta valikoimia moitittiin suppeiksi. Pahimpia kirjaston videokokoelmien puutteita olivat uutuuselokuvien vähäisyys sekä videokasettien huono kunto ja heikko saatavuus. Vuokraamon kokoelmien parhaimpina puolina vastaajat pitivät laajoja ja monipuolisia valikoimia sekä uutuuselokuvien löytymistä vuokraamon hyllyltä pian teatteriensi-illan jälkeen. Vuokraamon kasettien saatavuutta pidettiin ristiriitaisesti niin hyvänä kuin huonona: samasta elokuvasta on yleensä saatavilla useampia kopioita, mutta suosituimmat elokuvat loppuvat silti tiettyinä iltoina kesken.

Avokysymyksiin annetut vastaukset, jotka siis koskivat kirjaston ja vuokraamon elokuvavalikoimien tärkeyttä, niiden parhaita puolia ja pahimpia puutteita, sekä valikoimiin kohdistuvia toiveita, olivat monenkirjavia. Siitä huolimatta ne kokonaisuutena tarkasteltuina olivat yhdenmukaisia: kirjastojen valikoimien etuna oli klassikkojen ja vanhojen elokuvien sekä vaihtoehtoisempien elokuvien tarjonta. Vuokraamojen kokoelmissa taas arvostettiin laajoja valikoimia ja uutuuselokuvia.

Avokysymysten vastauksista tuli se yleisvaikutelma, että kirjaston videokokoelmien puutteena pidettiin lähinnä uutuuselokuvien vähäisyyttä ja vuokraamon kokoelmien kohdalla puolestaan liiallista yhdysvaltalaisen elokuvien tarjontaa ja vanhojen klassikkoelokuvien puutetta. Valikoimia koskevat toiveet täydensivät tätä vaikutelmaa: kirjastoihin toivottiin lisää lähinnä uutuuselokuvia ja vuokraamoihin taas enemmän marginaalisia, valtavirrasta poikkeavia elokuvia, sekä klassikkoelokuvia.

Se, että asiakkaat toivovat kirjastoihin lisää nimenomaan uutuuselokuvia, on varmasti tuttu asia kirjastoalan ammattilaisille. Uusimmat elokuvat ovat yksi kysytyimmistä kirjastoaineistoista, vaikka toisaalta kirjastojen videokokoelmissa arvostetaan vanhoja elokuvia. Uusien ja vanhojen elokuvien välinen ristiriita lieneekin yksi hankalimmin ratkaistavista kirjastojen videokokoelmia koskevista ongelmista. Vuokraamoihin kohdistuvaa marginaalisempien elokuvien kysyntää on sen sijaan ilmeisesti jo päästy tyydyttämään, sillä vuokraamoihin on viime vuosina ilmestynyt vaihtoehtoisia, esimerkiksi Rakkautta ja anarkiaa -sarjan elokuvia.

Tutkimuksessa kävi siis ilmi, että vastaajat kokivat kirjaston huonoiksi puoliksi lähinnä kirjaston etäisyyden vastaajien kodeista ja työpaikoilta, aineiston huonon saatavuuden ja heikon kunnon, sekä kirjaston aukioloajat. Näistä tuloksista kirjastot voisivat ottaa vihjeitä siihen, mitä tekijöitä niiden kannattaisi halutessaan videopalveluissaan kehittää: aineiston kuntoa tulisi valvoa tarkemmin ja suosituimmista elokuvista pitäisi hankkia lisää kopioita. Kirjastoverkon tai kirjaston aukiolotuntien supistaminen ei (tämänkään) tutkimuksen perusteella tue kirjaston toimivuutta kansalaisten tiedon- ja viihteen-hankintapaikkana.

Tutkimuksen kokonaistulokseksi saatiin, että yleinen kirjasto ei ole tamperelaisille kovin merkittävä videonhankintakanava. Kirjaston videoaineistolla on kuitenkin oma käyttäjäjoukkonsa, josta kertovat myös videoaineiston kova kysyntä kirjastoissa ja videoiden suuret lainauskiertoluvut. Kirjastosta haetaan ennen kaikkea klassikkoja ja vanhoja elokuvia, sekä marginaalisempaa tuotantoa edustavia elokuvia, joita ei samoissa määrin vuokraamoista löydy. Kirjastonkin elokuva-aineistolla on siten oma paikkansa ja merkityksensä videotarjonnan kentässä ja samalla suomalaisten elokuvaharrastuksessa. Kirjaston tehtävä ja rooli on ennen kaikkea videotarjonnan monipuolistaminen ja maksuttoman videopalvelun tarjoaminen. Vuokraamo puolestaan toimii helppona videonnoutopaikkana: vuokraamo sijaitsee yleensä lähellä ja sieltä löytyy laaja valikoima viihdyttäviä ajanviete-elokuvia. Elokuvataiteesta kiinnostuneiden sen sijaan kannattanee suunnata muualle (vaikkapa kirjastoon).

Yleinen kirjastolaitos ei sitä paitsi edes pysty kilpailemaan tiheän videovuokraamo-verkoston kanssa ainakaan saavutettavuuden suhteen. Kirjastoilla ei myöskään epäkaupallisina laitoksina ole mahdollisuuksia hankkia yhtä laajoja kokoelmia ja yhtä monta kappaletta jokaista suosikkielokuvaa kuin vuokraamoilla. Kirjaston tehtäväksi videopalvelujen kentässä jääneekin huolehtia vaihtoehdon tarjoajan roolista, joka sille on tähänkin asti myönnetty ja hyväksytty.

Tällä tutkimuksella saatiin toivottavasti syvennettyä kirjastojen asemaa videotarjonnan kentässä koskevaa tietoa ja annettua suuntaviivoja siitä, miten kirjastojen videotointia voitaisiin kehittää parempaan suuntaan. Tutkimuksen antamat tulokset eivät olleet kovin yllätyksellisiä tai mullistavia, vaan noudattelivat jo aikaisemmissa

tutkimuksissa syntynyttä kuvaa kirjastoaineiston asemasta videoharrastuksessa. Tässä tutkimuksessa tuo kuva nähdäkseni kuitenkin rikastui ja monipuolistui.

Aihetta voitaisiin jatkossa tutkia rikkaampaa ja syvempää aineistoa tuottavilla menetelmillä, kuten teema- tai syvähaastatteluilla. Toisaalta lisää valaistusta aiheeseen voitaisiin hakea myös tekemällä laajempi, esimerkiksi 500 vastaajan otoksen sisältävä kyselytutkimus videoharrastajien keskuudessa. Näin laajan aineiston perusteella saataisiin luotettavampi kuva suomalaisten videoharrastuksesta ja kirjastoaineiston asemasta siinä.

LÄHTEET

Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. (1995). Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. (2. painos). Helsinki: WSOY.

Ang, I. (1996). *Living Room Wars: Rethinking Media Audiences for a Postmodern World*. London: Routledge.

Armes, R. (1988). *On Video*. London: Routledge.

Ellis, J. (1992). *Visible Fictions: Cinema, Television, Video*. (rev. ed.). London: Routledge.

Elokuva ja uusi viestintäteknikka. (1985). Elokuviestintätyöryhmän muistio. Helsinki: Suomen elokuvasäätiö.

Heikkilä, T. (2001). *Tilastollinen tutkimus*. (3. uud. painos). Helsinki: Edita.

Herkman, J. (2001). *Audiovisuaalinen mediakulttuuri*. Tampere: Vastapaino.

Joukkoviestimet 2002. Kulttuuri ja viestintä 2002:3. Helsinki: Tilastokeskus.

Juntumaa, J. (1987). *Videon merkitys kirjaston käyttäjälle*. Tampereen yliopisto. Kirjastotieteen ja informatiikan laitos. (Julkaisematon pro gradu -tutkielma.)

Karttunen, S. (1997). *Suomessa liikkuvat liikkuvat kuvat 1996: tilastoja televisio-, elokuva- ja videotarjonnasta ja televisio-ohjelmien viennistä*. Kulttuuri ja viestintä 1996:1. Helsinki: Tilastokeskus.

- Kohvakka, R. (1995). Audiovisuaalinen elokuva- ja ohjelmatuotanto Suomessa. Kulttuuri ja viestintä 1995:1. Helsinki: Tilastokeskus.
- Kotanen, E. (1997). Hiljaiset Siljat – kirjastot videopalvelujen tuottajina. Kirjastojen videopolitiikka -työryhmän selvitys yleisten kirjastojen elokuva- ja videoaineistoista. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Kukkasmäki, T. (1998). Kulttuuritoiminnan käsikirja: taiteen ja kulttuurin Suomi 2000. Kuopio: Puijo.
- Kumpulainen, R. & Mikkonen, P. (1988). Videolainajien videoiden käyttö: tutkimus yleisten kirjastojen videokokeilun asiakkaista. Tampereen yliopisto. Kirjastotieteen ja informatiikan laitos. (Julkaisematon pro gradu -tutkielma.)
- Kuusela, V. (2000). Tilastografiikan perusteet. Helsinki: Edita.
- McQuail, D. (1997). Audience Analysis. Thousand Oaks: Sage.
- Nyman, L.-E. (1992). Videon virrat: selvitys videon tallennemarkkinoiden tarjonnasta, jakelusta ja tuotannosta. Kulttuuri ja viestintä 1991:3. Helsinki: Tilastokeskus.
- Nyman, L.-E. (1994a). Osaraportti I. Vuoden 1994 videolevitystutkimus: selvitys kotimaisten ja muiden pohjoismaisten videoelokuvien kysynnästä sekä kulutuksesta videoliikkeissä ja kirjastoissa. Helsinki: Suomen elokuvasäätiö.
- Nyman, L.-E. (1994b). Suomalaiseen elokuvaan kohdistetut odotukset: kulttuurisosiologinen selvitys kotimaisen elokuvan elokuvateatteri- ja videoyleisöistä. Suomen elokuvasäätiön julkaisuja 1994:1. Helsinki: Suomen elokuvasäätiö.
- Näränen, P. (1998). Audiovisuaalisen kulttuurin apukoulu. (2. korj. painos). Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Julkaisusarja B 2/96.

Pelkonen, T. (2002). Yleinen kirjasto elokuvakanavana maaseudulla ja kaupungissa: esimerkkeinä Heinävesi ja Oulu. Oulun yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. (Julkaisematon pro gradu -tutkielma.)

Pietilä, V. (1997). Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä: tutkimusalan kehitystä jäljittämässä. Tampere: Vastapaino.

Samola, J. (1994). Elokuva ja video. Teoksessa K. Nordenstreng & O. A. Wiio (toim.) Joukkoviestintä Suomessa. (3. uud. laitos). Espoo: Weilin+Göös, 167-179.

Samola, J. (2001). Elokuva, video ja uudet kuvatalenteet. Teoksessa K. Nordenstreng & O. A. Wiio (toim.) Suomen mediamaisema. Helsinki: WSOY, 166-186.

Sauri, T. (2001). Joukkoviestinnän rakenne ja talous. Kulttuuri ja viestintä 2001:1. Helsinki: Tilastokeskus.

Soramäki, M. (1990). Mediat yli rajojen: näkökulmia joukkoviihteen tuotantoon, jakeluun ja kulutukseen. Helsinki: Gaudeamus.

Videotoimikunnan muistio. (1986). Kirjastojen video- ja äänitekokeilu: väliraportti. Opetusministeriön työryhmien muistioita 9. Helsinki.

Videotoimikunnan IV osamietintö: Video kirjastossa. (1988). Komiteamietintö 1988:26. Helsinki: Opetusministeriö.

Videotutkimus. (1985). Opetusministeriön työryhmien muistioita 1985:36. Helsinki.

Videotutkimus 1986. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1987:5. Helsinki.

Videotutkimus 1989. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1990:1. Helsinki.

Wiio, O. A. (1992). Viestinnän tutkimussuuntia. Viestintätutkimuksen seuran julkaisusarja nro 12. Helsinki: Yliopistopaino.

Internet-lähteet

Suomen yleisten kirjastojen tilastot www-osoitteessa: <http://tilastot.kirjastot.fi/>.
Opetusministeriö. (4.9.2003)

Tilastokeskuksen tilastoja www-palvelussa: <http://www.tilastokeskus.fi/>. Tilastokeskus.
(4.9.2003)

LIITTEET

Liite 1: Kyselylomake

Liite 2: Kyselyjen suorittamisajankohdat ja -paikat

Liite 3: Kirjaston ja vuokraamon saamat maininnat hankintakanavana

Liite 4: Ristiintaulukot: Lainatuimmat ja vuokratuimmat elokuvan lajityypit vastaajan sukupuolen mukaan

KYSELY ELOKUVISSA KÄVIJÖILLE

Liite 1. Kyselylomake

Tämä kysely on osa elokuvaharrastajien videonhankintatapoja selvittävää tutkimusta. Kysely liittyy pro gradu -tutkimukseeni, jota teen Tampereen yliopiston informaatiotutkimuksen laitokselle. Tarkoitukseni on selvittää kirjastojen ja videovuokraamojen asiakkaiden elokuvaharrastuksen luonnetta. Suoritan kyselyitä elokuvissa kävijöiden keskuudessa Tampereen elokuvateattereissa: Plevnassa, Cine Atlaksessa ja Niagarassa. Vastausten saaminen kyselyyn on hyvin tärkeää tutkimukseni onnistumisen kannalta, joten toivon myös Sinun vastaavan siihen.

Ole ystävällinen ja vastaa lomakkeen kysymyksiin huolellisesti. Vastaukset käsitellään anonymisti, kysytyjä tietoja tarkempia henkilötietoja ei tarvita. Jos jokin kohta herättää kysymyksiä, vastaan niihin mielelläni! Lomakkeen voit palauttaa suoraan minulle heti vastattuasi.

Kiitos vastauksestasi ja hyviä elokuvakokemuksia Sinulle!

Laura Mäkelä
e-mail: lm60741@uta.fi

Ympyröi sinua parhaiten kuvaavan vaihtoehdon numero tai kirjoita vastaus sille varattuun tilaan. Huom! Ympyröi vain yksi vaihtoehto joka kysymyksestä, ellei toisin pyydetä!

1. Olen

1. nainen
2. mies

2. Ikä: _____ vuotta

3. Siviilisäätysi? (Jos asut seurustelukumppanisi kanssa, valitse "avoliitossa".)

1. en seurustele
2. seurustelen
3. olen avoliitossa
4. olen avioliitossa

4. Kuuluuko perheeseesi/talouteesi lapsia (omia lapsia tai muita huollettavia)?

1. kyllä
2. ei

5. Koulutuksesi?

Valitse vaihtoehdoista se, joka vastaa korkeinta suorittamaasi koulutusta. (Esim. jos opiskelet ammattikorkeakoulussa, mutta et ole vielä valmistunut, valitse ylioppilastutkinto tai muu suorittamasi tutkinto). Valitse vain **yksi** vaihtoehto.

1. peruskoulu tai kansakoulu	5. ammattikoulututkinto
2. ammattikurssi	6. ammattikorkeakoulututkinto
3. opistossa suoritettu tutkinto	7. korkeakoulututkinto
4. ylioppilastutkinto	

6. Mikä seuraavista vaihtoehdoista kuvaa parhaiten tilannettasi tällä hetkellä?

Jos annetuista vaihtoehdoista ei löydy sopivaa, ilmoita tilanteesi kohdassa "muu tilanne, mikä". (Jos olet äitiys- tai isyyslomalla, valitse vaihtoehto joka vastaa äitiys/isyyslomaa edeltänyttä tilannettasi.)

1. olen kokopäivätyössä	5. olen eläkkeellä
2. olen osa-aikatyössä	6. olen työttömänä tai työllisyyskoulutuksessa
3. olen opiskelija	7. muu tilanne, mikä?
4. olen kotiäiti tai -isä	

7. Onko sinulla käytössäsi videonauhuria tai dvd-laitetta?

- 1.on, videonauhuri
- 2.on, dvd-laite
- 3.on, molemmat
- 4.ei ole

8. Kuinka usein keskimäärin käyt elokuvissa **elokuvateatterissa**?

1. harvemmin kuin kerran vuodessa
2. 1-2 kertaa vuodessa
3. 3-6 kertaa vuodessa
4. 7-11 kertaa vuodessa
5. 1-3 kertaa kuukaudessa
6. kerran viikossa tai useammin

9. Kuinka usein keskimäärin lainaat videoelokuvia **kirjastosta**?

1. kerran vuodessa tai harvemmin
2. 2-6 kertaa vuodessa
3. 7-11 kertaa vuodessa
4. kerran kuukaudessa
5. 2-3 kertaa kuukaudessa
6. kerran viikossa tai useammin
7. en koskaan

10. Kuinka monta videoelokuvaa yleensä **lainaat kirjastosta** kerralla?

1. 1 kpl
2. 2 kpl
3. 3 kpl tai useampia
4. en lainaa

11. Kuinka usein keskimäärin vuokraat elokuvia **videovuokraamosta**?

1. kerran vuodessa tai harvemmin
2. 2-6 kertaa vuodessa
3. 7-11 kertaa vuodessa
4. kerran kuukaudessa
5. 2-3 kertaa kuukaudessa
6. kerran viikossa tai useammin
7. en koskaan

12. Kuinka monta elokuvaa yleensä **vuokraat videovuokraamosta** kerralla?

1. 1 kpl
2. 2 kpl
3. 3 kpl tai useampia
4. en vuokraa

13. Kuinka usein keskimäärin **ostat** myyntivideoita?

1. kerran vuodessa tai harvemmin
2. 2-6 kertaa vuodessa
3. 7-11 kertaa vuodessa
4. kerran kuukaudessa tai useammin
5. en koskaan

14. Kuinka usein keskimäärin katsot elokuvia **televisiosta** valtakunnallisilta kanavilta?

Laske mukaan myös ne kerrat, jolloin nauhoitat elokuvan televisiosta ja katsot sen myöhempanä ajankohtana videolta.

1. kerran vuodessa tai harvemmin
2. 2-6 kertaa vuodessa
3. 7-11 kertaa vuodessa
4. 1-3 kertaa kuukaudessa
5. kerran viikossa tai useammin

15. Onko sinulla käytössäsi elokuvaan erikoistuneita **kaapeli- tai satelliittikanavia**? Jos on, kuinka usein keskimäärin katsot elokuvia niiltä?

1. kerran vuodessa tai harvemmin
2. 2-6 kertaa vuodessa
3. 7-11 kertaa vuodessa
4. 1-3 kertaa kuukaudessa
5. kerran viikossa tai useammin
6. käytössäni **ei ole** elokuvaan erikoistuneita kaapeli- tai satelliittikanavia

16. Käytätkö **Internetiä** elokuvien katsomiseen? Jos käytät, kuinka usein keskimäärin katsot elokuvia Internetin välityksellä?

1. kerran vuodessa tai harvemmin
2. 2-6 kertaa vuodessa
3. 7-11 kertaa vuodessa
4. 1-3 kertaa kuukaudessa
5. kerran viikossa tai useammin
6. **en käytä** Internetiä elokuvien katsomiseen

17. Millä tavoin yleensä hankit videoelokuvia?

Valitse luetelluista vaihtoehdoista **1-3** tärkeintä ja aseta ne tärkeysjärjestykseen merkitsemällä viivalle numerot 1-3. (1=tärkein hankintakanava, 2=toiseksi tärkein jne.)

- ___ lainaamalla kirjastosta
 ___ vuokraamalla videovuokraamosta
 ___ ostamalla myyntiliikkeestä tai kierrätyskaupasta
 ___ nauhoittamalla myöhempää käyttöä varten televisiosta (ml. elokuvakanavat)
 ___ kopioimalla Internetistä
 ___ muulla tavoin, miten? _____

18. Mitkä tekijät vaikuttavat päätökseesi hankkia videoelokuvia nimenomaan **kirjastosta**? (Jos et lainaa elokuvia kirjastosta, jätä vastaamatta.)

Valitse luetelluista vaihtoehdoista **1-3** tärkeintä ja aseta ne tärkeysjärjestykseen merkitsemällä viivalle numerot 1-3.

___ lyhyt matka kotoa/työpaikalta kirjastoon	___ videoaineiston saatavuus
___ palvelun hinta	___ tottumus käyttää kirjaston palveluja
___ videovalikoiman koostumus	___ kirjaston aukioloajat
___ videoaineiston kunto	___ muu, mikä? _____

19. Mitkä tekijät vaikuttavat päätökseesi hankkia videoelokuvia nimenomaan **videovuokraamosta**? (Jos et vuokraa elokuvia vuokraamosta, jätä vastaamatta.)

Valitse luetelluista vaihtoehdoista **1-3** tärkeintä ja aseta ne tärkeysjärjestykseen merkitsemällä viivalle numerot 1-3.

___ lyhyt matka kotoa/työpaikalta videovuokraamoon	___ videoaineiston saatavuus
___ palvelun hinta	___ tottumus käyttää videovuokraamon palveluja
___ videovalikoiman koostumus	___ videovuokraamon aukioloajat
___ videoaineiston kunto	___ muu, mikä? _____

20. Kumman videopalveluja arvostat **enemmän**, kirjaston vai videovuokraamon palveluja?

1. kirjaston
2. videovuokraamon
3. molempien palveluja yhtä paljon
4. en osaa sanoa

21. Minkä ominaisuuden perusteella yleensä valitset katsomasi elokuvat?

Valitse **korkeintaan kolme** tärkeintä ominaisuutta ympyröimällä.

1. lajityypin (genren)	7. elokuva-arvosteluiden
2. näyttelijän/näyttelijöiden	8. tuttavien suositusten
3. ohjaajan	9. alkuperämaan
4. elokuvan saaman suosion	10. muun, minkä perusteella?
5. elokuvan uutuuden	_____
6. elokuvan klassikkoaseman	

22. Millaisia videoelokuvia yleensä lainaat kirjastosta? (Jos et koskaan lainaa elokuvia kirjastosta, jätä vastaamatta.)

Valitse ne elokuvan lajityypit, joita lainaat useimmin. Valitse **korkeintaan kolme** vaihtoehtoa ympyröimällä.

1. komediat, romanttiset komediat	7. musikaalit, musiikkielokuvat
2. toiminta- ja sotaelokuvat	8. dokumenttielokuvat
3. jännitys- ja rikoselokuvat, trillerit	9. animaatiot
4. kauhuelokuvat	10. lastenelokuvat
5. tieteis- ja fantasiaelokuvat	11. eroottiset elokuvat
6. draamaelokuvat, ihmissuhdedraamat	12. muut, mitkä? _____

23. Minkä maalaisia videoelokuvia yleensä lainaat kirjastosta? (Jos et koskaan lainaa elokuvia kirjastosta, jätä vastaamatta.)

Valitse ne maat, joissa tehtyjä elokuvia lainaat useimmin. Valitse **korkeintaan kolme** vaihtoehtoa ympyröimällä.

1. suomalaisia	6. aasialaisia
2. muita pohjoismaisia	7. australialaisia / uusiseelantilaisia
3. muita eurooppalaisia	8. muita, mitä?
4. yhdysvaltalaisia	_____
5. latinalaisamerikkalaisia	

24. Millaisia elokuvia yleensä vuokraat videovuokraamosta? (Jos et koskaan vuokraa elokuvia vuokraamosta, jätä vastaamatta.)

Valitse ne elokuvan lajityypit, joita vuokraat useimmin. Valitse **korkeintaan kolme** vaihtoehtoa ympyröimällä.

1. komediat, romanttiset komediat	7. musikaalit, musiikkielokuvat
2. toimintaelokuvat, sotaelokuvat	8. dokumenttielokuvat
3. jännitys- ja rikoselokuvat, trillerit	9. animaatiot
4. kauhuelokuvat	10. lastenelokuvat
5. tieteis- ja fantasiaelokuvat	11. eroottiset elokuvat
6. draamaelokuvat, ihmissuhdedraamat	12. muut, mitkä? _____

25. Minkä maalaisia elokuvia yleensä vuokraat videovuokraamosta? (Jos et koskaan vuokraa elokuvia vuokraamosta, jätä vastaamatta.)

Valitse ne maat, joissa tehtyjä elokuvia vuokraat useimmin. Valitse **korkeintaan kolme** vaihtoehtoa ympyröimällä.

1. suomalaisia	6. aasialaisia
2. muita pohjoismaisia	7. australialaisia / uusiseelantilaisia
3. muita eurooppalaisia	8. muita, mitä?
4. yhdysvaltalaisia	_____
5. latinalaisamerikkalaisia	

Mielipiteitä kirjastojen videovalikoimista

26. Ovatko **kirjastojen** elokuvavalikoimat sinulle tärkeitä? Kerro, miksi ne ovat tai eivät ole tärkeitä.

---

27. Mitkä ovat mielestäsi **kirjastojen** elokuvavalikoimien parhaat puolet?

---

28. Entä mitkä ovat mielestäsi **kirjastojen** elokuvavalikoimien pahimmat puutteet?

---

29. Millaisia elokuvia haluaisit enemmän tai minkälaisia muutoksia toivoisit **kirjastojen** videovalikoimiin?

Mielipiteitä videovuokraamojen videovalikoimista

30. Ovatko **videovuokraamojen** elokuvavalikoimat sinulle tärkeitä? Kerro, miksi ne ovat tai eivät ole tärkeitä.

---

31. Mitkä ovat mielestäsi **videovuokraamojen** elokuvavalikoimien parhaat puolet?

---

32. Entä mitkä ovat mielestäsi **videovuokraamojen** elokuvavalikoimien pahimmat puutteet?

---

33. Millaisia elokuvia haluaisit enemmän tai minkälaisia muutoksia toivoisit **videovuokraamojen** videovalikoimiin? _____

Kiitos vastauksestasi!

Liite 2. Kyselyjen suorittamisajankohdat ja -paikat

Cine Atlas

tiistai 17.12.2002

näytös

18:00 Bond 007 - Kuolema saa odottaa

18:30 Mies vailla menneisyyttä

20:30 Sweet Home Alabama

20:45 Bond 007

21:00 Mies vailla menneisyyttä

keskiviikko 18.12.2002

18:15 Taru Sormusten Herrasta - Kaksi tornia

18:30 Mies vailla menneisyyttä

perjantai 10.1.2003

16:15 Kreikkalainen naimakauppa

16:30 Taru Sormusten Herrasta

16:45 Aarreplaneetta

18:15 Taru Sormusten Herrasta

18:30 Bond 007

18:45 Kreikkalainen naimakauppa

Plevna

torstai 9.1.2003

näytös

17:00 Taru Sormusten Herrasta - Kaksi tornia

17:15 Bond 007

17:30 Frida & Heinähattu ja Vilttitossu & Katto Kassinen

18:00 Harry Potter ja Salaisuuksien Kammio & Sweet Home Alabama

18:30 Ali G himassa & Jet Lag & Spider

19:15 Kreikkalainen naimakauppa & Taru Sormusten Herrasta

20:00 Frida & Paha päivä

20:30 Ali G himassa & One Hour Photo

20:45 Taru Sormusten Herrasta

21:00 Jet Lag & Spider

21:15 Bond 007 & Kreikkalainen naimakauppa

perjantai 31.1.2003

16:00 8 Mile

16:15 Kreikkalainen naimakauppa

16:30 Aarreplaneetta

17:00 Bond 007 & Taru Sormusten Herrasta

17:15 Frida

17:30 Raid

18:00 Harry Potter & Pahat pojat

18:15 Kreikkalainen naimakauppa

18:30 8 Mile

18:45 Taru Sormusten Herrasta

Liite 3. Kirjaston ja vuokraamon saamat maininnat hankintakanavana

Taulukko 1. Kirjaston saamat maininnat hankintakanavana (kysymys 17, liite 1)

	vastaajia	%	validi %	kumulat. %
tärkein kanava	5	3	10	10
2. tärkein kanava	18	10	37	47
3. tärkein kanava	26	14	53	100
yhteensä	49	26	100	
puuttuvat tiedot	137	74		
kaikkiaan	186	100		

Taulukko 2. Vuokraamon saamat maininnat hankintakanavana (kysymys 17, liite 1)

	vastaajia	%	validi %	kumulat. %
tärkein kanava	116	62	69	69
2. tärkein kanava	34	18	20	90
3. tärkein kanava	17	9	10	100
yhteensä	167	90	100	
puuttuvat tiedot	19	10		
kaikkiaan	186	100		

Liite 4.

Ristiintaulukot: Lainatuimmat ja vuokratuimmat elokuvan lajityypit vastaajan sukupuolen mukaan

Taulukko 1. Ristiintaulukointi kirjastosta useimmin lainatuista elokuvan lajityypeistä (genre) vastaajan sukupuolen mukaan. Alemmat sarakeluvut ilmaisevat prosenttiosuuksia kyseisen sukupuolen edustajista.

		SUKUPUOLI		Row Total
		Count Col pct	nainen 1	
GENRE				
	KI_COM	21	14	35
komedia		19,3	16,1	17,9
	KI_ACT	8	19	27
toiminta		7,3	21,8	13,8
	KI_TRIL	15	18	33
jännitys		13,8	20,7	16,8
	KI_HOR	3	1	4
kauhu		2,8	1,1	2,0
	KI_FAN	8	12	20
fantasia		7,3	13,8	10,2
	KI_DRA	22	10	32
draama		20,2	11,5	16,3
	KI_MUS	7	2	9
musikaali		6,4	2,3	4,6
	KI_DOC	12	4	16
dokumentti		11,0	4,6	8,2
	KI_ANIM	2	1	3
animaatio		1,8	1,1	1,5
	KI_LAPS	8	1	9
lasten		7,3	1,1	4,6
	KI_MUUT	3	5	8
muut		2,8	5,7	4,1
	Column Total	109 55,6	87 44,4	196 100,0

Prosentit ja lukumäärät kertovat vastausten määrän

82 valid cases; 104 missing cases

Taulukko 2. Ristiintaulukointi vuokraamosta useimmin vuokratuista elokuvan lajityypeistä (genre) vastaajan sukupuolen mukaan. Alemmat sarakeluvut ilmaisevat prosentiosuuksia kyseisen sukupuolen edustajista.

		SUKUPUOLI			
		Count	nainen	mies	Row
		Col pct			Total
			1	2	
GENRE					
	VU_COM		69	43	112
komedia		24,6	19,4		22,3
	VU_ACT		33	64	97
toiminta		11,7	28,8		19,3
	VU_TRIL		63	50	113
jännitys		22,4	22,5		22,5
	VU_HOR		26	15	41
kauhu		9,3	6,8		8,2
	VU_FAN		17	31	48
fantasia		6,0	14,0		9,5
	VU_DRA		53	16	69
draama		18,9	7,2		13,7
	VU_MUS		2	1	3
musikaali		,7	,5		,6
	VU_DOC		4	0	4
dokumentti		1,4	,0		,8
	VU_ANIM		8	1	9
animaatio		2,8	,5		1,8
	VU_LAPS		4	1	5
lasten		1,4	,5		1,0
	VU_EROT		1	0	1
eroottiset		,4	,0		,2
	VU_MUUT		1	0	1
muut		,4	,0		,2
	Column		281	222	503
	Total		55,9	44,1	100,0

Prosentit ja lukumäärät kertovat vastausten määrän

179 valid cases; 7 missing cases